Ketabton.com

پښتو معاصر ليکوال

عبدالقدوس نجيب

۱۳۹۴ لمريز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو معاصر لیکوال

لیکوال:

عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون او څېړنه

د

محمدویس

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: پښتو معاصر لیکوال

لیکوال: عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون

او څېړنه: محمد ویس

خپروندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي ځانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاین: ضیاء ساپی

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۱۰۷)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

په دې برخه غواړم د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې له درنو استادانو،دوستانو او په ځانګړي توګه له خپل لارښود استاد سرمحقق زلمي هیواد مل څخه چې د لارښود استاد په توګه یې ، د تیزس د لیکلو په جریان کې پوره لارښوونه راته وکړه او د تحقیق ترپایه یې خپلې همکاري له مانه ونه سپمولې د الله ج له در بارڅخه ورته د ډیر عمر او ښه صحت غوښتنه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

ګڼه سرلیک... مخګڼه

د سر خبرې........ .... ۱
لنډیز.. ۳
سریزه.. ۴
د تذکرې مأخذ ۵
د تذکرې لیکوال.. ۶
د عبدالقدوس نجیب آثار ۶
د څیړنې هدف ۹
د څیړنې میتود ۹
د څیړنې شالید ۱۰

۱ د تذکرې اصلي متن

۱-۱ . د پښتو ژبې معاصر لیکوال........................ ۱۲
۱-۲ . آشنا ۱۲
۱-۳ . آریا... ۱۳
۱-۴ . ارشاد ۱۵
۱-۵. ابوالوفا ۱۶
۱-۶ . الفت ۱۷
۱-۷ . ایوبي محمد انور ۱۸
۱-۷-۱ . د محمد انور ایوبی د کلام نمونه ۱۸
۱-۸ . ایوبي ۱۹
۱-۸-۱ . د ایوبی د کلام نمونه ۲۰
۱-۹ . ایوبي محمد نادر ۲۱
۱-۹-۱ . د کلام نمونه ۲۲
۱-۱۰ . ایوبي غلام فاروق ۲۳
۱-۱۰-۱ . د شعر نمونه ۲۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱ . اخلاص ۲۴
۱-۱۱-۱ . د اخلاص د نظم نمونه ۲۴
۱-۱۲ . ایازي ۲۵
۱-۱۳ . ایازي محمد یوسف ۲۶
۱-۱۴ . ایازي محمد انور ۲۷
۱-۱۵ . احمدي ۲۸
۱-۱۵-۱ . د احمدي د کلام نمونه ۲۸
۱-۱۶. اخک ۳۰
۱-۱۶-۱ . د اخک د نظم نمونه ۳۰
۱-۱۷ . اتم ۳۲
۱-۱۸ . احمد جان ۳۳
۱-۱۸-۱ . د منشي احمد جان د کلام نمونه ۳۴
۱-۱۹ . رحمت الله بابا ۳۶
۱-۱۹-۱ . د رحمت الله بابا د شعر نمونه ۳۷
۱-۲۰ . بینوا ۳۸
۱-۲۰-۱ . د بینوا چاپ شوي آثار ۳۹
۱-۲۰-۲ . د کلام نمونه ۳۹
۱-۲۱ . رشاد ۴۲
۱-۲۱-۱ . د رشاد شعر او شاعري ۴۳
۱-۲۱-۲ . د رشاد تألیفات ۴۳
۱-۲۱-۳ . د کلام نمونه ۴۳
۱-۲۲ . خواخوږی ۴۶
۱-۲۲-۱ . د خواخوږي د شعر نمونه ۴۶
۱-۲۳ . سید ۴۷
۱-۲۳-۱ . د سید د ماموریت دوره ۴۹
۱-۲۳-۲ . د کلام نمونه ۵۰
۱-۲۴ . جانان ۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴-۱ . د جانان د کلام نمونه ۵۵
۱-۲۵ . واسعي ۵۸
۱-۲۵-۱ . د واسعي د کلام نمونه ۵۹
۱-۲۶ . قاضي عبدالصمد ۶۰
۱-۲۶-۱ . د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه.......................... ۶۱
۱-۲۷ . مسلم ۶۳
۱-۲۷-۱ . د مسلم د کلام نمونه ۶۳
۱-۲۸ . نومیالی ۶۵
۱-۲۸-۱ . د نومیالي د کلام نمونه ۶۵
۱-۲۹ . حیدري ۶۷
۱-۲۹-۱ . د پښتون ناظم میر حیدر کورنۍ ۶۷
۱-۲۹-۲ . د میر حیدر حیدری د پښتون ناظم د تحصیل دوره ۶۸
۱-۲۹-۳ . د پښتون ناظم د پښتو سره میني د پیداکولو عوامل......۶۹
۱-۲۹-۴ . د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره ۶۹
۱-۲۹-۵ . د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پیژند ګلوي ۷۰
۱-۲۹-۶ . د حیدری د شعر نمونه...۷۱
۱-۳۰ . پښتون ۷۴
۱-۳۰-۱ . د پښتون د کلام نمونه ۷۴
۱-۳۱ . مستغني ۷۶
۱-۳۱-۱ . د مستغني د کلام نمونه ۷۸
۱-۳۲ . بینوم ۷۹
۱-۳۲-۱ . د شعر دیوان ۸۰
۱-۳۲-۲ . د ده اشعار او کلام ۸۱
۱-۳۲-۳ . د بینوم د کلام نمونه ۸۱

۲ تعلیقات

۲-۱ . آشنا ۸۳
۲-۱-۱ . د آشنا یو بیت له فرهنګه.. ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ . محمد نجیم آریا ۸۵
۲-۲-۱ . د محمد نجیم آریا آثار ۸۶
۲-۲-۲ . د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه ۸۶
۲-۳ . محمد شاه ارشاد ۸۷
۲-۳-۱ . د محمد شاه ارشاد آثار ۸۸
۲-۳-۲ . د ارشاد د شعر نمونه.. ۸۸
۲-۴ . محمود شاه ابوالوفا ۹۰
۲-۵ . گل پاچا الفت ۹۱
۲-۵-۱ . د الفت آثار ۹۲
۲-۵-۲ . د گل پاچا الفت د نثر نمونه ۹۳
۲-۶ . محمد انور ایوبي ۹۵
۲-۷ غلام محی الدین ایوبي ۹۵
۲-۸ . محمد نادر ایوبي ۹۶
۲-۸ -۱ . د محمد نادر ایوبي آثار ۹۶
۲-۸-۲ . د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلگه ۹۸
۲-۹ غلام فاروق ایوبي ۹۹
۲-۱۰ عبد الخالق اخلاص ۱۰۰
۲-۱۰-۱ . د عبدالخالق اخلاص آثار ۱۰۰
۲-۱۱ . محمد اعظم ایازي ۱۰۲
۲-۱۱-۱ . د محمد اعظم ایازي آثار ۱۰۳
۲-۱۲ محمد یوسف ایازي... ۱۰۴
۲-۱۲-۱ . د محمد یوسف ایازي آثار ۱۰۴
۲-۱۳ محمد انور ایازي ۱۰۶
۲-۱۴ . لعل محمد احمدي ۱۰۶
۲-۱۵ . نظر محمد اښک ۱۰۷
۲-۱۵-۱ . د نظر محمد اښک د نظم نمونه ۱۰۷
۲-۱۶ . سید حسن اتم ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷ منشي احمد جان...۱۰۹
۲-۱۷-۱ . د منشي احمد جان آثار ۱۱۰
۲-۱۷-۲ . د منشي احمد جان د نثر نمونه ۱۱۰
۲-۱۸ . رحمت الله بابا..۱۱۲
۲-۱۹ . عبدالرؤف بینوا ۱۱۳
۲-۱۹-۱ . د استاد بینوارسمي دندې ۱۱۴
۲-۱۹-۲ . د بینوا آثار ۱۱۵
۲-۱۹-۳ . د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه ۱۱۹
۲-۲۰ عبدالشکور رشاد ۱۲۱
۲-۲۰-۱ . د عبدالشکور رشاد چاپي آثار ۱۲۳
۲-۲۰-۲ . د عبدالشکور رشاد ناچاپ آثار ۱۲۶
۲-۲۰-۳ . د علامه رشاد د نثر نمونه ۱۳۱
۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی ۱۳۳
۲-۲۱-۱ . د خواخوږي آثار ۱۳۴
۲-۲۱-۲ . د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه ۱۳۴
۲-۲۲ . سید حسین سید ۱۳۵
۲-۲۲-۱ . د سید حسین سید د نظم نمونه ۱۳۶
۲-۲۳ ملامحمد شریف جانان کاکړ ۱۳۶
۲-۲۳-۱ . د ملا محمد شریف جانان آثار ۱۳۷
۲-۲۳-۲ . د ملاجان د نظم یوه نمونه ۱۳۸
۲-۲۴ . عبدالخالق واسعي ۱۳۹
۲-۲۴-۱ . د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره ۱۳۹
۲-۲۴-۲ . د ښاغلي واسعي ترجمې او تألیفات ۱۴۰
۲-۲۴-۳ . د ده د نظم نمونه ۱۴۱
۲-۲۵ . قاضي عبدالصمد ۱۴۳
۲-۲۵-۱ . د قاضي عبدالصمد د نظم نمونه ۱۴۳
۲-۲۶ . محمد رسول مسلم ۱۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶-۱ . د محمد رسول مسلم د شعر نمونه ۱۴۵
۲-۲۷ . محمد نومیالی ۱۴۷
۲-۲۷-۱ . د محمد انور نومیالي چاپ شوي آثار ۱۴۹
۲-۲۷-۲ . د ښاغلي نومیالي ځینې نا چاپ آثار ۱۵۰
۲-۲۷-۳ . د نومیالي د نثر نمونه ۱۵۰
۲-۲۸ میر حیدر حیدري ۱۵۳
۲-۲۹ . محمد رسول پښتون ۱۵۳
۲-۳۰ . عبدالعلي مستغني ۱۵۴
۲-۳۰-۱ . د مستغني آثار ۱۵۵
۲-۳۰-۲ . د عبدالعلي مستغني د نظم نمونه ۱۵۵
۲-۳۱ . فضل اکبر بینوم ۱۵۶
۲-۳۱-۱ . د بینوم د کلام نمونه ۱۵۸
پایله ۱۶۰
مناقشه ۱۶۱
کلي پایله ۱۶۳
وړاندیزونه اوسپارښتنې ۱۶۴
مأخذونه ۱۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) کال په پیل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهیر کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترڅ کې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحریك په یاده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهیر کې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ کړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر کې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا کړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی کړی، د زړه له کومې مننه کوي او کور وداني ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

د ماسترۍ د تحصیلي دورې د تیزس لپاره د یوې داسې موضوع په هڅــه کــې وم چې د ژبې او فرهنګ په بډاینه کې موثره تمامه شي او تکراري نــه وي. پــه همدې خاطر ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هیوادمل صاحب څخه د موضوع د ټاکلو لپاره مشوره وغوښته هغه راته وویل ،چــې د پښــتو یــوه تــذکره ده د عبدالقدوس نجیب په نامه یوه لیکوال لیکلې او د شاعرانو او لیکوالو سوانح او فرهنګي فعالیتونه په کې بشپړ نه دي، مستقله نه ده چاپ شوې، متن بــه یــې چاپ ته آماده کې او هم په بانــدې تعلیقات،تحشــیه او ســریزه ولیکــې ښــه موضوع ده، د تذکرې کاپي مې پخپله له استاد څخه واخیسته او لیکــل شــوې بڼه مې د سرمحقق زلمي هیواد مل په وساطت له مطبع روهیال څخه ترلاسه کړه او د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خــوا زمــا د تیــزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق اومکملــه ســریزه) تــر عنــوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

د تیزس د لیکلو په جریان کې مې له بیلابیلو کتابخانو، تــر ډیــره د جمهــوري ریاست د کتابتون څخه چې د درانه استاد سرمحقق زلمي هیواد مل پــه هلــو ځلو د پخواني جمهور رییس حامد کرزي د حاکمیت په دوران کې جوړه شوې وه او زما دتیزس اړوند ډیری ماخذونه همدلته وو استفاده وکړه، له دې سربیره مې د یو شمیر فرهنګیانو سره هم مصاحبې کــړې دي لــه هغــوی څخــه مــې معلومات راټول کړي چې دلته یې ځای بولم څو د هغوی یادونه او مننه ورڅخه وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د استاد ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل څخه ډېره مننه کــوم ،چــې ددې تېزس د لارښود استاد په توګه يې د دې تيزس د ليکلو له پيله تر پايه له مانه خپلې لارښوونې او مرستې نه دي سپمولي،په هره برخه کې يې راســره پــوره همکاري وکړه او واقعا د دې موضوع په بشپړولو کې راسره ډېر پــه تکليــف او ستړی شو، چې ډېره مننه ورڅخه کوم کور دې يې ودان وي او الله ج دې ډيــر عمر له روغتيا سره ورکړي.

همدارنګه د مطيع الله روهيال څخه هم مننه کوم چې د تذکرې پوره متن چې په طلوع افغان اخبار کې خپور شوی وه ماته را کړ او د ځينو ليکوالو چــې پــه پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نــه وو راغلــي د هغــوی د محترمــو کورنيو غړي يې را ته معرفي کړل او د معلوماتو په راټولو کې يې زماکار اســان کړ چې کور ودانی ورته وايم.

ديوې خبرې يادونه بايد دلته وکړم چې د دې تذکرې د څو محدودو ليکوالانــو په باب مې پوره معلومات پيدا نه کړای شول، د دوی شرح حــال ځنګــه چــې تذکرې ضبط کړی، هماغسې پاتې دی.

په پای کې د ټولو هغو دوستانو او استادانو څخه مننه کوم،چې په يو نه يوه بڼه يې په دې موضوع کې له ماسره مرسته کړې ده.

په درنښت

محمدويس

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

دا تيزس د پښتو ليکوالو او شاعرانو د يوې معاصرې تذکرې تـدوين او احياتـه وقف شوی دی. دا تذکره شاوخوا ۶۰ کاله وړاندې ترتيـب شـوې او ۳۱ افغـان ليکوال او شاعران پکې معرفي شوي دي.

د پيل په خبرو کې دا روښانه کيږي، چې د ماسترۍ دورې په پای کې بايـد يو تيزس وليکل شي، چې دهمدغې اړتيا پر بنسټ مې د دې تيـزس فهرسـت برابر کړ، د پوهنتون بورډ ومانه او د سرمحقق زلمي هيوادمـل تـر لارښـوونې لاندې مې د موضوع د تحقيق کار بشپړ کړ.

په مقدمه کې مې د تذکرې د معرفـۍ، مأخذونو،هـدف ، د کـار ميتـود او د موضوع شاليد په باب خبرې کړي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی په دغه برخه کې ۳۱ شـاعران تـر اولسـم نمبر پورې د الفبا هجا پراساس معرفي شوي دي، په پاتې نورو کې دا ترتيب په نظر کې نه دی نيول شوی.د تذکرې متن مې د تدوين له معاصرو روشونو سـره سم تدوين کړی دی، هغه شرايط چې د تدوين روش شناسي ښوولي دي.

له دې وروسته د تعليقاتو برخه ده د تعليقاتو په برخـه کـې مـې د تـذکرې د شاعرانو شرح حال پـه بشـپړ ډول راوړی دی، د تعليقـاتو د تحقيـق ميتـود تشريحي دی.

له تعليقاتو وروسته په ترتيـب سـره پايلـه، مناقشـه، کلـي نتيجـه ګيـرې وړانديزونه او مأخذونه راوړل شوي دي.

د دې تذکرې له موادو د ادبي تاريخ په تحقيقـاتو او نـورو ادبـي څيړنـوکې د څيړونکو لپاره د استفادې موارد لري. او ويلي شو چې دا يوه نـوې تـذکره لـه مقدمې او تعليقاتوسره زموږ فرهنګي حلقوته وړاندې شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

ادبي تذکرې د شاعرانو او لیکوالو د احوالو او آثارو د خوندي کولو او د شاعرانو د معرفي لپاره له ډېرې پخوا څخه په شرقي فرهنګ کې دود دي او تراوسه لا لیکل کیږي، عمده ګټه او هدف یې دا نغښتی دی چې د هرې ژبې د ادبیاتو تاریخ دلیکنې لپاره له بنیادي منابعو څخه ګڼل کیږي.

د پښتو ادبیاتو په معاصره دوره کې چې په افغانستان کې کومې تذکرې لیکل شوې دي قدیمه تذکره په کې په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نوم یې دی د پښتو نني لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼه کې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هـ ش کلونو په ګڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نه ده چاپ شې او خطي نسخه یې د افغانستان په ملي آرشیف کې خوندي ده او دریمه همدا تذکره ده.

د تذکرې معرفي:

په دې تذکره کې ټول یودیرش شاعران معرفي شوي البته له دغو شاعرانو څخه ډېری یې هغه وخت ژوندي وو او د یادې شوې تذکرې له لیکلو وروسته د پښتنو لیکوالو په وروسته لیکل شویو تذکروکې یې دځینوشاعرانو او لیکوالو د سوانحو او د دوی د علمي او ادبي کړنو په باب معلومات راغلي دي.
په یاده شوې تذکره کې څوتنه لیکوال او شاعران داسې دي چې زما د معلوماتو له مخې د پښتنو لیکوالو په بله تذکره کې نه دي معرفي شوي یوازې د همدې تذکرې لیکوال یې سوانح راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو معاصر ليکوال دغه تذکره ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هيواد مل په وساطت له مطيع الله روهيال څخه ترلاسه کړه له دواړو ښاغلوڅخه مننه کوم چې په دې برخه کې يې له ماسره پوره همکاري وکړه.
دا تذکره (د پښتو معاصر ليکوال) په مستقله توګه تراوسه نه ده چاپ شوې خو په طلوع افغان کې په ترتيب سره په څو برخوکې خپره شوې ده د دې تذکرې د ليکلو تاريخ په باب هم ښاغلي ليکوال څه نه دي ليکلي خو دومره ښکاري چې ياده شوې تذکره د عبدالروف بينوا د اوسني ليکوال څخه ښايي څو کاله مخکې ليکل شوې وي. بله يادونه داده چې دا تذکره هغه وخت ليکل شوې چې مرحوم نجيم آريا د طلوع افغان مدير و،ځکه مولف چې د محمد نجيم آريا په باب خبرې کړې دي، هلته ليکي"دطلوع افغان اوسنی چلوونکی" له دې يادونې ښکاري چې دا تذکره د ديرشمو کلونو په جريان کې ليکل شوې ده، ځکه مرحوم نجيم آريا په ديرشمو کلونکې د طلوع افغان مدير و.
داسې ښکاري چې دا تذکره يو څه متفرقه په ديرشمو کلونو کې په طلوع افغان کې چاپ شوې او بيا د څلويښتمو کلونو په اوايلو کې چې کله ښاغلی ايوبي د طلوع افغان مدير و، دا تذکره مسلسله بيا خپره شوې ده، ځکه د تذکرې کوم متن چې موږ ته رسيدلی په پيل کې يې د ايوبي يادداښت دی.

د تذکرې مأخذ:

د دې تذکرې د زياتره ليکوالو او شاعرانو معرفي خپله مؤلف پيدا کړې او بيا يې تنظيم او ليکلي دي. اما د ځينو شاعرانو او ليکوالو سوانح او د آثارو نمونې يې د پوهاند رښتين، خادم، واسعي، ژواک او نورو له ليکنو اخيستي دي. هغه ليکوال چې يې له نورو منابعو پيداکړي دي، هرځای يې خپل مأخذ ښوولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال:

د تذکرې لیکوال او ټولوونکی عبدالقدوس نجیب د عبدالغفور خان زوی د حاجي محمد ایاز خان لمسی په ختېه بابړ او په ۱۳۰۲ هـ کال کې د کندهار د بابړو په کوڅه کې زیږیدلی د پښتو ژبې شاعر او لیکوال تیر شوی دی.

رسمي زدکړې یې تر لسم صنف پورې دي او نور تحصیلات یې په خصوصي توګه کړي دي.

له زده کړو وروسته یې د ښوونکي وظیفه اخیستې او له ۱۳۱۸ هـ ش کال څخه تر ۱۳۳۰ هـ ش کلونو پورې نور رسمي کارونه کړي دي او له هغه وروسته یې بیا شخصي کارونه ترسره کړي دي.

په پښتو او دري ژبو یې لیکنې کړي او په اردو، هند ي،عربي او انګلیسي ژبوهم پوهیده.

ښاغلی نجیب له هغو مقالو، اشعارو او یا ترجمه شوو ورو مضامینو علاوه چې په طلوع افغان، کابل مجله، هلمند، اتفاق اسلام ،او یا نورو وطني جرایدو کې خپاره شوي دي په پښتو او دري هم ځینې مستقل ترجمه شوي او یا تألیف شوي آثار لري او هغه دادي.

د عبدالقدوس نجیب آثار:

۱ـ لارنس یادافغانستان پیرکرمشاه،دا کتاب له اردو څخه په ۹۳ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د ۱۳۴۰ هـ ش کال د مطبوعاتي جوایزو له پاره کاندید شوی وه.

۲ـ واقعات رویدادبغاوت بچه سقاو: له اُردوڅخه دري ژباړه چې د ۳۰ مخونوپه شاوخواکې په ۱۳۷۶هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

۳ـ جغرافیهٔ پښتونستان جنوبي ــــ دا کتاب د ۱۰۴ مخو په اندازه په دري ژبه لیکل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ نواب امیرخان سالارزی د ټونک دریاست مؤسس چې د اکبرشاه یوسفزي تالیف دی:
دا کتاب له اردو څخه په ۹۰ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د پښتو ټولنې په کتابخانه کې خوندي دی.
۵ـ متن بیانیه خان عبدالغفار خان در دادگاه لاهور ـــ دا رساله له اردو څخه په دري ترجمه شوې ده.
۶ـ زیب النساء بیگم: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۲۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۷ـ د کوه نور الماس: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول خپور شوی دی.
۸ـ خوني غل : دا قصه له اردو ژبې څخه په پښتو ترجمه شوې او د ۱۳۳۴ هـ ش کال د طلوع افغان په اخبار کې په مسلسل توګه خپره شوې ده.
۹ـ د کندهار پخواني فضلاء: دا تألیف شوی کتاب د ۱۳۳۲ هـ ش کال د طلوع افغان د اخبار په ۸۰ ګڼو کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۰ـ د ژان ژاک روسو دوې مقالې : دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۵ هـ ش کال اوبیا په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې د طلوع افغان په اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۱ـ الدخان : یوه وړوکې رساله ده چې له عربي څخه ترجمه شوې او په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې خپره شوې ده.
۱۲ـ الهاویه : د مصطفی لطفي منفلوطي یوه افسانه ده چې له عربي په پښتو ترجمه او په طلوع افغان کې مسلسله خپره شوې ده.
۱۳ـ الاحنجه المتکسره او مضجع العروس : د جبران خلیل دوې افسانې دي چې له عربي څخه په پښتو ترجمه او په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان کې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴ـ آراکوزیا: دا کتاب د کندهار د تاریخي وضعیت تر اسلام د مخه او وروسته بیانوي.(۷: ۱۲۸۳)

همدارنگه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب د یو شمیر نورو اثارو او د وفات تـاریخ په باب معلومات چې په پښتو تذکرو کې یې ذکر نه وو راغلی مـا د کنـدهار د فرهنگیانو څخه ترلاسه کړل دلته یې وړاندې کوم:

۱۵ـ افغانستان درسال ۲۰۰۱ میلادی (از طالب شاهی تا حامد شاهی) ۹۰مخه.

۱۶ـ طالب شاهی او دهغه ناوړه اثرونه ترجمه په ۶۰ مخو کې.

۱۷ـ مجله الاحکام الشرعیه : دوه ټوکه جلد الاول ، جلد الثـاني پـه دري ژبـه ترجمهشوې ، تعلیقات او تحشیه د اروانښاد له خوا پر لیکل شوېاو د ۱۲۰ مخونو په شاوخوا کې ده.

۱۸ـ روڼې اوښکې یا دپردېس سوغات :۱۱۸ مخه شعري ټولگه ده.

۱۹ـ خوشا ل خټک : په اردو ژبه یې لیکونکی دوست محمد کامـل او دپښـتو ترجمه یې داروانښاد له خوا تر سره شوې او د ۸۰ مخونو په شاوخوا کې دی.

۲۰ـ دعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد دمړینې گزارشات ، انځورونه ، شـعرونه او نظریات، ۳ ټوکه.

۲۱ـــدعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد ژوند لیـک، علمـي ، ادبـي ، کلتـوري او سیاسي کارنامې د مرگ تر ساعته پورې ،۴۵ مخه.

۲۲ـــتاریخ وقوعات افغانستان از سال۱۸۰۰ - ۲۰۰۰ میلادي.

۲۳ـ پښتو معاصر لیکوال (همدا تذکره).

استاد عبدالقدوس نجیب د ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنگاښ دمیاشتي پر شپاړسمه چی د جولاي دمیاشتي د اوومي سره سمون لري د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالـت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی د افغانستان د وخـت د نهو بجو په شاو خوا کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې هدف:

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هـدف دادی، چــې د پښــتو د معاصــرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړی سره پټلیس شي او دا لړۍ لکه څنګه چـې ده زمونږ په فرهنګي تاریخ کې ځای ونیسي.

ما په همدې نیامت دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې ددې تذکرې ځینــې لیکوال او شاعران تردې تذکرې د مخه د پوهاند رښتین او اســتاد خــادم پــه تذکره کې معرفي شوي دي او بیا وروسته د اوسني لیکوال په دریو ټوکونو کې هم راغلي دي، خو بیا هم ځینې داسې لیکــوال او شــاعران پکــې شــته چــې تراوسه بل ځای نه دي معرفي او د نورو(معرفي شویو) شاعرانو او لیکوالــو پــه سوانحو کې ځینې داسې خبرې شته چې یې د شــرح حــال د بشــپړتیابه پــه مراتبو کې له څېړونکو سره مرسته کوي.

د څېړنې میتود:

د دې تذکرې په لیکلو کې ما له دوو میتودونو څخه کار اخیستی دی:

(۱) د تذکرې متن: د تذکرې متن مې د تدوین له معاصرو روشــونو ســره ســم تدوین کړی دی، هغه شرایط چې د تدوین روش شناسي ښوولي دي.

(۲) د اثر د سریزې او تعلیقاتو میتــود: د دې تــذکرې د بشــپړتابه او د مــوادو توضیح په منظور پر تذکره سریزه او تعلیقات ما لیکلــي دي، د دې ســریزې او تعلیقاتو د تحقیق میتود تشریحي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې شالید

د هر تحقیقي اثر د بشپړولو په موخه څېړونکی اړ دی د موضوع د لا ښه وضاحت په منظور له تخنیکي پلوه ورته یو عنوان پسمنظر یا په ساده اصطلاح شالید نومبړي و کاږي. له دې څخه د محقق او څېړونکي هدف دا وي چې خپل ځان او لوستونکو ته دا معلومه کړي چې ایا کومه موضوع چې مورږ د تحقیق په موخه انتخاب کړي پخوا تر موږ کوم ښاغلي پرې کار کړی که نه.

په داسې مواردو کې موږ هم اړ یو چې په یاده لړۍ لږ غوندې رڼا واچوو، دغه تذکره (پښتو معاصر لیکوال) د دیرشمو کلونو په جریان کې ښاغلي عبدالقدوس نجیب لیکلې ده، په مستقل ډول تراوسه نه ده چاپ شوې اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده. په دې تذکره کې ۳۱ شاعران او لیکوال معرفي شوي دي چې د لیکوالو او شاعرانو سوانح په کې بشپړې نه وې اړتیا وه څو د دغو شاعرانو او لیکوالو شرح حال په کې بشپړ شي. په همدې خاطر ما تصمیم ونیوه چې په تذکره کې د راغلو لیکوالو او شاعرانو د سوانحو د بشپړتابه لپاره په باندې تحشیه، تعلیق او سریزه د ماسترۍ د تیزس موضوع په حیث انتخاب کړم، د موضوع د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خوا زما د تیزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق او سریزه) تر عنوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیزس په بشپړولو کې مې د علومو اکاډمۍ کتابتون، د جمهـوري ریاسـت د کتابخانې، د کابل پوهنتون کتابتون او ځینو نور کتابخانو څخه استفاده او د یو شمیر استادانو او فرهنګیانو سره مرکې کړې دي او تیزس مې بشپړ کړی دی. باید وویل شي چې په دې تذکره کې داسې شاعران هم شته چې په نورو پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نه دي راغلي او یواځې ښاغلي نجیب یـې شرح حال راوړی دی. په دې هیله چې دغه تیزس د پښتو ادبیـاتو تـاریخ پـه برخه کې د استفادې وړ وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې اصلي متن

۱-۱ د پښتو ژبې معاصر ليکوال:

زموږ يوه تکړه اديب ښاغلي نجيب د پښتو ژبې د ادب د بڼ د بلبلانو د پېژندګلوۍ دپاره د پښتو ژبې د معاصرو ليکوالو په نامه يو کتاب ليکلی دی چې تر خپله وسه پورې يې د پښتنو ليکوالو پر ژوند، افکارو او نظرياتو باندې ښه روښنايي اچولې ده.

نو د يوې خوا موږ د نوموړي کتاب د ليکونکې قدر کوو او د داسې ګټورو کتابو په ليکلو کې تر دې لا زيات توفيق ورته غواړو او د بلې خوا د دې دپاره چې د طلوع ګران ويونکې له هغه څخه استفاده وکې نو د دې پسه موږ د نوموړي کتاب د تخلص د هجا د حروفو په ترتيب سره په مسلسل ډول خپروو.

۱-۲ آشنا

عبدالباري آشنا، د ملا محمدنور آخند زوی په خټه بختياری، يو د ښو احساساتو لرونکی تعليميافته ځلمی دی، تقريباً دوه کاله کېږي چې تحصيلات يې په موفقيت سره پای ته رسولي دي، او د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې د ښوونکې په حيث سره کار کوي، که څه هم نوموړی په فارسي او پښتو ژبه مضامين ليکلای سي مګر ميل او مينه يې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ليکني و خوا ته زښته ډېره ده، دی وايي "که پښتانه غواړي چې پښتو ژبه وروزي او دا قول يې په صدق سره وي نو بايد دې خوا ته ډېره توجه وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله ژبه له هره حیثه ثروتمنده کې، که داسي نه وي نو خدای خبر چې پښتو به پښتو کېږي او د پښتنو به ارمان په خېژي"، له دې څخــه معلــومېږي چـــې محبت يې له خپلې مورنۍ ژبې سره د هومره افراط و حد ته رسېدلی دی چـــې او اندازه نه لري.

د انګلیسي ژبې له آثارو څخه خو بشپړه استفاده اخیســتلای ســي، ګمان کوم چې په عربي ژبه به هم لږ لږ پوهېږي، د منثورو او منظومو آثارو لــه ویلو څخه یې دا معلومېږي چې د وطن د اعتلا او اصلاح ډېر ډېــر خــاطرات او امیدونه يې په زړه کې پټ ساتلي دي، د تحصیل په زمانه کې بــه یــې ګــاهي ګاهي ځني آثار د وطن په جرایدو کې لیدل کېدله، مګر دا دوه کاله کېږي چې ښخي چپ دی، نه یم خبر چې د وظیفوي موانعو له حیثه څخه څه نه لیکــې او که په دې ځوانه ځواني کې ستړی سوی دی؟

زه له ښاغلي آشنا څخه خواهش کوم چې باید داســي ژر ســتړی یــا مایوسه نه سي او خپل د پښتو او پښتونوالي خدمت ته د قلم لــه لاري څخــه چې ایماني او وجداني وظیفه يې ده بیرته دوام ورکې، که ګران ویونکې غواړي چې د ده د کلام نمونې ووینې د طلوع افغان د ورځپاڼي د (1327 _ 1328)ســنې کلکسیونونو ته دي مراجعه وکې.

۱-۳ آریا

محمدنجیم آریا د خان محمد زوی په ختـه ګردېزی، د طلــوع افغــان د اخبــار اوسنی چلوونکی یو اخلاقي، متحمــل او متواضــع، اعتــدال پســنده او د ښــو احساساتو لرونکی ادیب دی، نشریات یې د وقت او زمان له مقتضا ســره ســم دي، له نویسنده ګۍ سره يې د عین متعلمۍ له زمانې څخه مینه درلوده.

په (1321) سنه کې چې د حبیبې لیسې څخه په اعلٰی درجه سره فارغ التحصیل سو نو فوراً يې د نوموړي ذوق له خاطرو څخه د مطبوعاتو په مستقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياست کې مقرره کی، د (1326)سنې په ابتدا کې يــې د لياقــت او اهليــت لــه خاطرو څخه خارجه وزارت له نوموړي رياسته څخه د تبديلی خواهش وکی، د (1328)سنې د جوزا په مياشت کې د زيات فعاليت په نتيجه کې په ډهلي کــې يې د مطبوعاتي آتش دنده په غاړه کې ولوېدله، سره له دغسي درنو وظيفــو د ده ميل د نګارنده ګی او ادب و خوا ته زيات و، هر رنګه مهمو چوکېو د ده آزاد روح چې د ادب په فضا کې روزل سوی و، نه سوای اېلولای نو هغه و چــې پــه (1329) سنه کې بيرته مطبوعاتي صحنې ته راغی او د انيس د ملي ورځپاڼي په مديريت سره مقرر سو، هغه روش چې ده له ثقافتي او نشرياتي حيثه څخه په نوموړې جريده کې کړی دی، د ډېري ستايني وړ دی، د (1332)سنې د حمل په مياشت کې د صلاحيت لرونکې مقام له خوا د طلوع افغان د چلوونکې په حيث وټاکل سو، له هغي زمانې څخه چې دلته يې په کــار پيــل کــړی دی، عــلاوه د اخبار پر چلولو باندې يې د نوموړي مديريت د کتابخانې تنظيم تر پخــوا ســم کړی او د پوهني ننداري مفيده علمي موّسسه يې پرانيستلې ده، لا پــه پســې دی چې د تودې د افکارو د تنوير له پاره نور عصري وسايل لا هم غونډ کــې، د ليکني طرز يې اجتماعي رنګ لري، ګاهي ګاهي د نــړۍ پــر سياســي واقعــاتو باندې ښه په زړه پورې تبصره هم کوي، نوموړی پر هغو ليکوالــو بانــدې چــې فارسي يې ژبه ليکني کوي او پښتو يې نه وي زده، سخت انتقاد نيسي، منظوم مضامين يې زما تر نظر نه دي تېر سوي، منثور مضامين يې کــه غــواړي چــې ګران ويونکې ولولي د (1331)سنې د انيس کلکسيون دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-۱ ارشاد

محمدشاه ارشاد د عبدالخالق زوی، د کوهدامن او اوس د کابل اوسېدونکی، د فارسي او پښتو ژبې یو زبده لیکونکی او په عربي علومو کې پوره واک لري، نوموړی د عربي دارالعلوم تر فراغت څه موده وروسته د کابل د حقوقو په مدیریت کې مقرر سو او دغه وظیفه یې په ښه ډول سره اجرا کړه. بیا څه وخت د جمعیت العلماء غړی هم و، د څه مودې له پاره د حی الفلاح په مدیریت انتخاب سو، پسله هغې څخه یې د طلوع افغان د ورځپاڼې په مدیریت سره تقرر پیدا کی، تقریباً دوه کاله یې دا جریده چلوله، بیا کابل ته تبدیل او هلته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د مشاور په حیث سره وټاکل سو، تر اوسه پورې پر هغه وظیفه باندې باقي دی .

ارشاد یو تجربه کاره او د عصر و زمان د ایجابه سره مطاب کارکوونکی دی، مضامین یې یو نوع اجتماعي او تنقیدي رنګ لري چې د وخت د اقتضا سره یې سم نشروي، که ویونکې غواړي چې له مضامینو څخه یې حظ واخلي د طلوع افغان د تېرو کلو کلکسیونونه دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۵ ابوالوفا

محمود شاه ابوالوفا د مولوي مبارک شاه زوی اصلاً د قندهار او یو جید عــالم او د پښتو ژبې د لغاتو یو زبردست محقق او لیکونکی دی، پرتــه د دې ژبــې لــه لیکني څخه یې په عربي ژبه هم ډېر کتابونــه لیکلــي او د عربــي ممــالکو پــه مختلفو ځایو کې یې نشر کړي دي، که څه هم له وطنه څخه لیري په هند کــې د پردېسی په حال کې شپې او ورځې صبا کوي او د وظیفوي موانعاتو له لاملــه د سر و ګرولو ته نه دی خلاص، مګر سره له هغه یې خپله مورنۍ ژبه پښتو نــه ده هېره کړې، ګاهي ګاهي خپل خواږه مضــامین او مفیــد فرمایشــات پښــتو ټولنې ته را استوي، لیکني یې تل د پښتو ژبې د لغاتو د څېړني او حل و فصــل کولو په شاوخوا کې دي، د ده مقصد لــه دې لاري څخــه دا دی چــې دا ژبــه د پردیو ژبو له لغاتو څخه مستغني کې، هغه کومکونــه چــې ده د پښــتو ژبــې د قدیمو شاعرانو د دېوانونو په را استولو کې د پښتو ټولنې سره کړي دي د ډېــر قدر وړ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۶ الفت

ګل پاچا خان الفت د میر سید پاچا خان زوی ډېر فاضل او د پښتو معلوماتو خښتن دی، په پښتو او افارسي ژبه کې خو په ښېخي آزاده پیمانه سره لیکنه کولای سي، تر فارسي د پښتو سره چې مورنۍ ژبه یې ده زیاته مینه لري او څه چې یې لیکلي دي ګرده په پښتو دي. د فارسي ژبې کوم اثر خو یې تر اوسه پورې زما تر نظر نه دی تېر سوی.

په مطبوعاتي نړۍ کې پسله مدیریت، ماموریت، عضویت او د اخبار د نګارندګۍ له دندو څخه دا دوې دورې کېږي چې د زیات اهمیت او لیاقت له خاطرو څخه یې د مشرقي خلک په شورا کې د وکالت په حیث سره ټاکې، ګرچه ما ښاغلی الفت رویتاً نه دی لیدلی مګر له لیکنو او خوږو منظومو څخه یې د ملي درد او زیاتو احساساتو لرونکی بولم، د شعر او کلام و نمونې ته یې څه حاجت نسته، آثار او اشعار یې د وطن په مطبوعاتو کې هومره چاپ سوي دي چې بیان یې نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۷ ایوبي محمدانور

محمدانور ایوبي د محمدایوب زوی، یو فهیم او عالم سړی دی، چې اوس یې عمر 50 کالو ته رسېږي. په قندهار کې یې ابتدایي تحصیلات و سر ته ورسول او د مطالعو او تجربو له کبله یې ډېر معلومات حاصل کړه، نوموړي د وطن په اکثرو ادارو کې رسمي ماموریتونه کړي دي، خو اوس پر خپله مځکه باندې حاضر او بزګری ته یې مخ سوی دی.

دی د پښتنوالي، کلک عزم او حریت خاوند دی، چې یو کار ته یې مخ سو تر څو چې سر ته یې ونه رسوي له خپل عزم څخه نه اوړي، په عین حال کې متدین او په زړه پاک او صاف سړی دی. اکثره وخت د کتابو خصوصاً د دیني موضوعاتو په مطالعه تېروي، په اردو ژبه پوهېږي او له عربي څخه هم استفاده کولای سي. په اشعارو کې یې شعري سلاست زیات لیدل کېږي. پخوا یې ډېر منظوم مضامین په اصلاح کې خپاره سوي دي، مګر اوس یې انزوا اختیار کړې او اشعار نه وایي، د مضامینو رنګ یې اجتماعي دی، اشعار یې چنداني نه دي ویلي..

۱-۷-۱ د محمد انور ایوبي د کلام نمونه :

مسلمان به عقلمند وي بلندخیاله
بې کوښښه هیڅ کار نه ځي پر مخ باندې
هوښیار بوله چې په کار کې کوښښ کاندي
له ویلو سره سم که دي عمل وي
فایده مند به دي نو هله دا ویل وي
زیات ویلو به هوښیار ته حاجت نه وي
په یوه نکته سي پوه که غفلت نه وي
مسلمان به به عقلمند وي بلندخیاله
وي مسلک بې د اصلاح له قیل و قاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکـــم عـــزم پـــه خپـــل رب بـــې توکـــل وي
لـــوی نامـــداره پـــه دنيـــا کـــې بـــه اول وي
اتحـــاد او اتفـــاق بـــه يـــې خاصـــه وي
صـــداقت، وفـــاداري بـــه يـــې پېشـــه وي
د وفـــا او د ســـخا بـــه وي لـــوی غـــر
هـــم شـــجاع او دلاور بـــه وي عســـکر
چـــې خـــاطر يـــې لـــه ايمانـــه منـــور وي
نېـــک اخلاقـــه، نېـــک خصـــلته نېـــک ســـير وي
وي ظـــاهر يـــې لـــه باطنـــه ســـره ســـم
حـــق ويـــل کـــا، نـــه څـــه زيـــات او نـــه څـــه کـــم
دا نـــارې وهـــي کـــه څـــه يـــې لـــږ اثـــر دی
د وطـــن پـــه غـــم غمجـــن "محمـــدانور" دی

۱-۸ ايوبي

غلام محی الدين ايوبي د محمدانور ايوبي زوی د (۲۶) کالو ځلمی، د اخلاقـو او مذهبي قيوداتو زښت ډېر پابند دی، له پښتو او پښتونوالي سره خاصـه مينـه لري. د قومي تعصب منحوس عناصر يې عصري تعليم وژلي او محوه کـړي دي. دی صرف ځان مسلمان او پښتون ګڼي، د پښتو سره يې د مورنۍ ژبې توب لـه خاطرو څخه د ډېري مودې راپدېخوا د ليکني ټينګه علاقه نښلولې او د عـين متعلمۍ د زمانې څخه لا پر تعليمي موانعو سربېره نه وه هېره کړې.
ښاغلی ايوبي (12) صنفه د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې سر ته ورسـول او وروسته تر هغه په کابل کې د ادبياتو په فاکولته کې په تحصيل لګيا ســو او تېر کال د هغې فاکولتې څخه بريالی راووت او څو مياشتي دمخه د قنـدهار د مطبوعاتو په مديريت کې د لومړي ځل له پاره د آژانس د مامور په حيث مقـرر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو اوس سربېره پر دغه د مطبوعاتو معاون هم دی، د هغه وخت راهيسي چې نومووړی مطبوعاتو ته راغلی دی، د طلوع افغان په اخبار کې يې ډېر تحول پېښ کړی او غواړي چې نوی رنګ ورکړي، دی د وطن او قوم د ترقۍ ډېر شوقمن او اصلاحات غواړي، په ژوند کې يې اعتدالي روش غوره کړی او د اعتدال پر خوا دی، اخلاقي ژوند خوښوي او له غرض څخه خالي دی، د هر ډول اجتماعي مضمون پر ليکلو قادره دی، پخوا يې منظوم مضامين ډېر ويل خو اوس يې ډېر شوق د نثر نويسۍ خوا ته دی، مګر تر نظم يې نثر خوندور دی. د ده منظوم او منثور مضامين د وطن په اکثرو جريدو کې لکه طلوع افغان، انيس، اصلاح، کابل مجله، زېری، ژوندون او نورو کې چاپ سوي دي. ښاغلی ايوبي په انګليسي ژبه کې پوره واک لري او له انګليسي ژبې څخه يې ځيني ترجمې هم کړي دي.

ده د قندهار د علماوو او پوهانو يوه رساله تاليف کړې ده چې تر اوسه پورې نه ده چاپ سوې. د مرحوم مخلص رباعيات د ده په اهتمام او تصحيح سره چاپ سوه.

۱-۸-۱ د ايوبي د کلام نمونه :

رنګ دې ورک سي د دې هسي مختورن
په کار نه دی د ځلميانو تش فېشن
پوه هغه دی چې ودان کړي خپل وطن
عاقبت به لوړ معراج ته ورسېږي
هغه څوک چې اوس حاصل کا علم و فن
چې غمخوره د دې خاوري ملت نه وي
رنګ دې ورک سي د دې هسي مختورن
په ظاهره که ځان پاک ښيي ملت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه بـــــاطن کــــې لـــــوی خـــــاین وي د وطــــــن
ځـــان ځـــاني ســــوله قیامـــت نـــه دی نـــو څـــه دی؟
ځلـــه بېـــل یـــې کـــړه یـــاران د خپـــل ګلشــــن
پـــه ټـــول عمـــر هـــیڅ مایـــل علـــم تـــه نـــه ســـوو
جهالـــــت لا هـــــم بربــــاد کـــــړو واړه نــــــن
کـــه دغــــه زمـــوږ احـــوال وي چـــې مـــي ووې
خـــدای خبـــر چـــې یـــو ذره بـــه ســـو ســـودمن
لـــږ څـــه هـــوښ دي ســـر تـــه درولـــه اې وروره!
رب دپـــاره پـــر دې حـــال دي ســــه غمجـــــن
دا غفلـــت دی ملتفـــت عمـــل تـــه نـــه ســــوې
کــــه دانــــا یـــې ډېـــر عمـــل کـــا لـــږ ګفـــتن
"ایـــوبي" دغـــه وینـــا دي ځـــان تـــه وکـــړه
څـــه چـــې وایـــې عملـــي کـــا خپـــل ســــخن

۱-۹ ایوبي محمدنادر

محمدنادر ایوبي د محمدسرور ایوبي د تاجر د جریدې د مؤسس زوی، یو د ښو اخلاقو لرونکی تکړه ځوان دی. هغه زیاته مینه چې دی یې د خپلې مورنۍ ژبې (پښتو)سره لري د ډېري ستاینې وړ ده. اوس د حقوقو د فاکولتې محصـل دی، په انګلیسي ژبه ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ استفاده اخیستلای ســي، د لیکني طرز یې اجتماعي او اصلاحي دی، منظوم او منصـور مضـامین لــیکلای سي، د ده یوه ښه رساله د طلوع افغان په ورځپاڼه کې د "سپین او مرغلره" پــه نامه خپره سوېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۹-۱ د کلام نمونه:

هغـــــه کـــــس بـــــه ســـــي نېکنــــام
چـــــې ښــــه خُلـــــق لـــــري مـــدام
دغــــــه ژونــــــد درنــــــه تېر بېــــــږي
بـــــــدان تېـــــــر ســــــوله ناکــــــام
د نېکـــــــــــی هــــــــيخ زوال نســــــــته
ښـــــه بـــــه واخلـــــي تـــــل انعــــام
ځــــوک چـــــې دام ايـــــږدي و بـــــل تــــه
هغــــــه بنــــــد ســــــي پــــــه خپــــل دام
ســـــود و زيــــــان دي ټولـــــه خپــــل دي
کــــه نېـــک نـــام ســـې يـــا بـــد نـــام
هـــــــر ځـــــــه ښـــــــه دي د نېکـــــــانو
نېکـــــــــــان ټولـــــــــــه دي آرام
چـــــې هـــــر چـــــا ســـــره بـــــدي کـــــا
ځــــوک بـــــې نـــــه کـــــا احتـــــرام
ځـــــه چـــــې بـــــد وي تـــــه يـــــې پر بېـــــږده
پـــــه ښـــــو تـــــل کانـــــده قيـــــام
کـــــه ښـــــه نـــــه ســـــې "ايـــــوبي" تـــــه
ځـــــه پـــــه کـــــار دی تـــــش کـــــلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۰ ایوبي غلام فاروق

غلام فاروق ایوبي د حاجي محمدانور ایوبي زوی د احمدشاه بابـا د لېســـې زده کړی دی، چې نوی د لیکنې میدان ته راغلی او غواړي د خپل ورور غلام محـــی الدین ایوبي په څېر پښتو او پښتنوالي ته خدمت وکې، د ده دا حس ډېر د قدر وړ دی، په منثورو او منظومو مضامینو کې بد نه دی، قوي امید سته چې د خپل مشر ورور په لارښوونه سره به په دې مسلک کې یو تکړه ځلمی سي، د کــلام طرز یې عشقي دی.

۱-۱۰-۱ د شعر نمونه:

د جدایی رېغ

مبـــتلا هســـي پـــه غـــم د جانـــان چـــا کـــړم؟
د خپـــل ګـــل غخـــه جـــلا پـــه ارمـــان چـــا کـــړم؟
لېـــونی ګـــرزم د خلکـــو پـــه نظـــر کـــې
خبـــر نـــه یـــم چـــې پـــر دې لار روان چـــا کـــړم؟
ســـرې لمبـــې د بېلتانـــه رابانـــدې ګـــرزي
نـــه پـــوهېږم پـــه دې اور کـــې ســـوزان چـــا کـــړم؟
د همزولـــو لـــه تـــولی یـــم راوتلـــی
پـــه دې ژونـــد کـــې نـــن پـــه اه و فغـــان چـــا کـــړم
دا عزیـــز وطـــن پـــر مـــا بانـــدې انګـــار ســـو
د شېرین حیات پـــه تـــرخ کـــې ګریـــان چـــا کـــړم؟
"ایـــوبي" وم شـــکایت مـــي لـــه چـــا نـــه و
اوس حیران یم مبـــتلا پـــه خپـــل ځـــان چـــا کـــړم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱ اخلاص

عبدالخالق اخلاص د ملا جان اخندزاده زوی د چغسرای د دهوز په مقام کې زېږېدلی دی. د فقه او نظم کتابونه یې د خپل پلار څخه، حدیث او ځینې نور یې د وطني علماو څخه ویلي دي. د ماموریت په خوا کې یې د غنډ کاتبي، د شورا د وکالت دورې تېرې کړې دي، په (1316) سنه کې د انجمن عضو سو په پښتو او فارسي کې نظم او نثر لیکې، د نظم او نثر نمونې یې په انیس او کابل مجله کې ستنه. عبدالخالق په نظم کې خپل تخلص (اخلاص) لیکې، ده دا لاندي کتابونه لیکلي دي-:

۱ـ استقلال : په دې کتاب کې د افغانستان د محمدزایي شاهانو تاریخ او د استقلال موضوع په پښتو نظم لیکل سوېده، دا کتاب چاپ سوی دی.

۲ـ تصحیح التلاوت یې د قرائت په علم کې لیکلی دی.

۳ـ نهضت پښتو : په دې کتاب کې د پښتو لغتونه د فارسي په نظم کې د نصاب الصبیان په اصول راوړل سوي دي، دا دوه کتابونه، نه دي چاپ سوي.

۱-۱۱-۱ د اخلاص د نظم نمونه :

پوه او ناپوه

پښتو کې یو متل دی د ناپوه په باره
کم عقل له کوتک دی او هوښیار له اشاره
ناپوه کله پوهېږي د دنیا په باریکو
هر څو که ورته ووایې د عقل سپاره
ناپوه د هوښیار په مصلحت نه راځي کله
هیڅا څخه د یو کار نه کوي دی استشاره
که څه یې د پردي په مخکې ووایې په ورو
دی کېدي په بازار کې کوتکې په نغاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لا دا عجبـه زياتــه چــې نــاپوه نــه ګڼــي ځــان
هـــوا تـــه يـــې پـــروا کـــړي د علـــم طيـــاره
خو خير که دی په دې څـه پوهېـدلی لـږ و ډېـر
چـــا څلـــه بـــه راوړلای د نـــاپوهو پـــه شـــماره
نادان مه ګڼـه هغـه چـې لـه چـا کـوي پوښـتنه
يا ځان ورتـه ښـکاربږي لـه بـل چـا نـه بېکـاره
نادان هغه باله شي چـې يـې نـه وي عقـل خپـل
هـم نـه کانـدي لـه کبـره لـه بـل چـا اسـتعاره
د احمق پوه پـه دنيـا د تـوري وار دی يـا د شـل
ويشـــتل پـــه تپانچـــه دي يـــا وهـــل پـــه کټـــاره
هوښـــيار هغـــه ســـړی دی رشـــتيا "عبدالخالقـــه"
چې ځان کـړي د نـاپوهو لـه مجلـس نـه کنـاره

نوټ-:

د ښاغلي اخلاص پوره شهرت ځکه چې ما ته نه و معلـوم نـو لـه دې جهته څخه مي د ده سوانح د ښاغلي خادم په قلم ليکل سوې او د (1318) سنې په سالنامه کې خپره سوې وه، کټ مټ بېله څه زياتوني څخه رانقل کړه.

۱-۱۲ ايازي

ښاغلي محمداعظم ايازي د محمداسلم زوی يو عالم او پـر پښـتو ژبـې مـين ليکونکی دی، تحصيلات يې په هند کې تر لسم صنفه پورې پای ته رسولي، په انګليسي او اردو ژبه کې د بشپړو معلوماتو څښتن سوی دی، وختي چې وطـن ته بيرته راغبرګ سو، لمړی وار د قندهار په مکاتبو کې د معلم په حيث او بيـا د پښتو د ادبي انجمن په عضويت سره مقرر سو، هغه وخـت چـې د نومـوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انجمن نوم پښتو ټولنه سوه او د پښتو ژبې د نهضت دورې پیل وکی نو ایازي د صرف و نحوي د شعبې په مشر توب سره وټاکل سو، عــلاوه د نومــوړي دونــي وظیفې پر اجرا باندې يې د کابل د لېسو د لوړو صنفو او د ادبیاتو د فــاکولتې و هلکانو ته هم د پښتو درس ورکاوه، په آخر کــې ببخــي د معــارفو وزارت تــه تبدیل او هلته يې د نوموړي وزارت د تدریساتو د ریاست د پښتو پــه څانګــه کې و خپلې مورنۍ ژبې ته ستر خدمتونه وکړه، یو څو عمــر یــې د جنــوبي د ولایت د معارفو د مدیریت دوره هم تېره کړه او بیا متقاعد سوی دی، د نظــم و د نثر لیکني او ترجمه کړي آثار يې اصلاحي او تبلیغي جنبه زیاته لري او بل د پښتو ژبې د صرف و نحوي د قواعدو جمع کول او رونول يې د زیات تقــدیر وړ دي، پرته د قواعد پښتو او لس زره لغاتو له اثر څخه يې بل اثر ما نه دی لیدلی، افواهي اورم چې الفاروق يې هم پښتو کړی دی، د نظم او نثر نمونه یــې ګــران ویونکې په انیس، کابل مجله او د پښتو په مجله کې کتلای او لوستلای سي.

۱-۱۳ ایازي محمد یوسف

ښاغلی محمدیوسف ایازي د محمدعلم زوی یو پوه ځوان او تکــړه ادیــب دی، رسمي تحصیلات يې په هند کې تر اعدادي پورې پــای تــه رســولي او د ښــو معلوماتو خاوند سوی دی، له انګلیسي او اردو آثــارو څخــه بشــپړه اســتفاده اخیستلای سي، په فارسي او پښتو ژبه کې پوه لیکــونکی دی، دی څــو عمــر معلم او بیا د طلوع افغان د اخبار معاون سو، هغه وخت چې مدیر يې کابل تــه وغوښتل سو نو د دغه اخبار د چلولو مهمه وظیفه د ده په غاړه کــې ولوېدلــه، تقریباً دیرلس کاله يې نوموړی اخبار په ډېر ښکلي ثقافت او ښه صورت ســره وچلاوه، پروسږ کال د قنــدهار د بلــدیې د ریاســت معــاون و، اوس اورم چــې بېکاره دی. ایازي یو زړه سواندی، معتدل مزاجه او د ښو افکارو لرونکی ســړی دی، په هر ځای او هر کار کې له عدم تشدد اولین کلامه څخه کــار اخلــي؟، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکني و نمونې ته يې حاجت نسته، که ګران ويونکې غواړي چې ودې لـولي د (1327)سنې کلکسيون ته دي مراجعه وکړي.

۱-۱۴ ايازي محمدانور

محمدانور ايازي د محمدعلم زوی، يو تعليم يافته اخلاقي ځـوان دی. دی پـه قندهار کې زېږېدلی او سن يې و (30) کالو ته رسېږي. پسله تحصيله څخه يې تقريباً دا يوولس کاله کېږي چې د قندهار په معارفو کې د معلمی يا سرمعلمی په حيث کار کوي، په انګليسي ډېر ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ اســتفاده اخيستلای سي، په طلوع افغان کې يې مفيد اجتماعي مضامين نشر سوي دي او ښې ترجمې يې هم کړي دي. دی د ښه فکر لرونکی او د وطــن پــه درد دردمند ځملی دی، منظوم مضامين يې ما نه دي ليدلي او نثر يې ډېر خونــدور او د معنّی ډک دی، د کلام نمونه دې ګران ويونکې د طلوع افغان د تېرو کلو په ګڼو کې وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۵ احمدي

لعل محمد احمدي یو ډېر عالم، متواضع او معتدل مزاجه سړی دی. دی په 1328 سنه کې چې د عربي دارالعلوم څخه فارغ التحصیل سو نو دستي د بالامرغاب د محکمې د قاضي په حیث مقرر سو، د پښتو له شعر و شاعرۍ سره یې د عیني متعلمۍ له زمانې څخه مینه درلوده او هر کله به یې د کابل و مجلې ته ښه خوندور اجتماعي مضامین د نثر یا نظم ورکوله، دا څو عمر کبړي چې ببخي چپ دی، ګمان کوم لکه چې د وظیفوي کارو ډېرښت دی غلی کړی دی.

۱-۱۵-۱ د احمدي د کلام نمونه:

پښتانه ویښ دي نن یې سور بیرغ نښان ایښی دی
پر دښمنانو ظالمانو یې لړزان ایښی دی
نوم د اجدادو به تازه کړي په رشتیا هیواده
پښتنو لاس د اتفاق نن پر قرآن ایښی دی
د قوم عزت او شرافت په ښه مړانه غواړي
ویښو زلمیانو د وطن سر په میدان ایښی دی
پښتون ولاړ دی هیڅ پروا د پاکستان نه کوي
پاکستان نه دی خوشي نوم یې پاکستان ایښی دی
زه یم خادم د پښتنو په ننګ کې سر ورکوم
ځکه مې نوم د پښتونخوا پښتونستان ایښی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدخواهان غواړي چې خپل طوق کړي د پښتون پــه غــاړه
ځکــه محــبس کــې يــې بنــدي فخــر افغــان ایښــی دی

یـــو مـــو هـــدف د پښــــتنو پښتونســـتان ښـــودلی
مرګ ته خوشحال یو بل هــدف مــو ګورســتان ایښــی دی

"احمــدي" وایــي یــا بــه ژونــد کــړو د ژونــدو پــه شــاني
یــا کوچیــدل مــو لــه جهــان څخــه پیمــان ایښــی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۶ اڅک

ښاغلی نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی یو احساساتي او د ښې رواني لیکنې خاوند دی. د طلوع افغان د اخبار د معاونۍ په زمانه کې به یې کله کله ډېر خوندور اجتماعي، اصلاحي او تنقیدي مضامین لیکله، مګر دا څو عمر کېږي چې د اقتصادي مشکلاتو او د روزګار د ناګوارو حوادثو له لامله څه نه لیکې، مضامین یې مبتکر او مفید دي.

اڅک یو خوش خلقه، متواضع، محتاط او نرم طبیعته سړی دی، دایماً د لیکلو په وخت کې اعتدال مدنظر نیسي، که څه هم له مضامینو څخه یې اخبارونه ډک دي مګر لاندي منظومه یې د نمونې په ډول سره ګرانو ویونکو ته وړاندي کوم-:

۱-۱۶-۱ د اڅک د نظم نمونه:

غزل

ټوله کرښي لټوم د هر مکتوب
پکښي غواړم نښانه د خپل محبوب
لکه زه چې د خپل ځان په ویر اخته یم
اخته نه و په یوسف پسي یعقوب
دغه دومره صبوري چې ما ځغملې
له دې زیاته صبوري نه و ایوب
په تهمت د غمازانو مي زړه تنګ سي
پر ناحقه سوم رسوا په سل عیوب
که څوک وڅکي د حیات اوبه ژوندی سي
زه ژوندی یم په حیات د زړه مرغوب
رنځوران د زمانې په نفس رنځور دي
زه بې رنځه زمانې کړمه مغلوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مي ځوک په درد دردمن نه ځوک دوا سـوه
د غنچې په شـان مـي زړه ډک لـه مطلـوب
کـه زاهـد د زاهـدۍ پـه لقـب مـوړ وي
ما په عشـق کـې دی مینـدلی ښـه مقلـوب
طوفـاني ابـر طوفـان غمـازه خـوار سـې
زه "اڅـک" کـړم زمـانې پـه زړه مجـذوب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۷اتم

سید حسن اتم د سید حسین زوی، سره له دې چې ژبه یې فارسي ده مګــر د پښتو ژبې د لیکنې حق د خپل مات قلم په نیمکله ژبــه ســره ادا کــوي، د ده محبت د پښتو ژبې سره د زیات تقدیر وړ دی. اتم سره له دې چې په ژوند کې هر راز مشکلات پر راغلي دي د نویسنده ګۍ قلم یې لــه ګوتــو څخــه نــه دی شېوه کړی، د خپل زخمي او ټوکر ټوکر زړه تاثرات د قلم پــه څوکــه ګــاهي د فارسي او ګاهي د پښتو شعر په صورت سره لیکــې، اکثــره فارســي اشــعار او مضامین یې په انیس کې چاپ سوي دي. د پښتو ژبې ځنــي ادبــي او اخلاقــي مضامین یې په(1327) کال کې په طلوع کې خپاره سوه. دې نوموړي پخــوا څــو کاله د قندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې رسمي وظیفه په صداقت سره اجــرا کړه او وروسته تر هغه یو څه وخت په ډیپو او بیا د معــارفو پــه مــدیریت کــې مقرره سو، اوس د مرستون په ریاست کې وظیفه دار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۸ احمدجان

احمدجان چې مشهوره په منشي احمدجان سره دی، د پښتو د ادب د آسمان ځلانده ستوری دی، ده د پښتو ژبې له پاره ډېر شانداره خدمتونه کــړي دي او ټول عمر یې په دې لیاره کې تېر سوی دی، دی د اشنغر د تنګي دی، تنګی په اشنغر کې یو ډېر لوی کلی دی. دی په مولـوي احمــد او منشــي احمــد دواړو یادېږي، مګر په وروستني نوم زیات مشهور دی. منشي احمد د پښتو پــه ادب کې د قوي لاس څښتن او د یو لوی نوم خاوند دی، په تېره د پښتو په نثر کــې زیات حق او شهرت لري، ده ته موږ د پښتو د نثر د میدان یو تکړه او غښــتلی پهلوان وایو، منشي احمد جان شعر کم وایي، شعر یې په زیاته انــدازه نــه دی لیدل سوی اما په نثر کې د ډېرو غورو آثارو او تالیفاتو خاوند دی، برســېره پــر دې دی د پښتو په نثر کې د یوه نوي لیک موّسس هم باله کېږي، دی د پښتو د موجوده نثر یو زبردست پالونکی او د پښتو په نثر کې د یو ادبي مکتب خاونــد دی، د ده د نثر مکتب (1300)هجري سن څخه را په دې خوا شــروع کېــږي، د دې سن څخه پخوا د پښتو نثر داسي یو قوي مکتب نه دی پیدا کــړی، تقریبــاً پنځوس کاله پخوا ده د پښتو د نثر په کتابونو شروع کړېده او تر اوســه پــورې یې لا جوړوي، د اورېدو له قراره منشي احمدجان لا ژوندی دی او دا یې د عمر آخري شپې ورځې دي.

منشي احمد د ټولو انګرېزانو چې پېښور ته په څه منصب راځي او پښــتو زده کول غواړي استاذ دی، منشي احمد هغه سړی دی چې یو بل قوم ته د خپلــې ژبې د زده کولو وظیفه یې پر غاړه اخیستې ده. ده ډېر د پښتو څخــه نــاخبره خلق د پښتو په خوږو پوه کړي دي او دوی ته یې خپله ژبه ورياده کړېده. ده د پښتو د نثر لمن ډېره ارته کړې ده او تاریخي کېسې، حکایــات او داســي نــور خواږه خواږه آثار یې و پښتون قوم ته وړاندي کړي دي، د ده لمړی کتاب چــې د پښتو په نثر کې لیکل سوی دی او د ښو ښو قیصو مجموعه ده "ګنج پښــتو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومبړي، بل يې د افغانستان تاريخ چې يو انګرېز ليکلى ترجمه کړى دى، د دې تاريخ د لوستو څخه سړي ته معلومېږي چې منشي احمد په پښتو کې د ځومره اقتدار خاوند دى، په دې کتاب کې بلکل د ترجمې رنګ نه ليدل کېږي د ده نثر عموماً ډېر خوږ روان د پښتو پر محاوره برابر، په ټولو معنّى يو عصري او صحيح نثر بللى سو، منشي احمد جان د "قصه خوانى ګپ" او د "هغه دغه" په نوم دوه کتابونه هم لري دا دواړه کتابونه هم ډېر خواږه، دلچسپ او خوندور دي، او د پښتو د يو ډېر خوږ نثر نماينده ګي کوي، پرته له دې ممکن چې نور کتابونه هم ولري، مګر موږ ته فعلاً هم دا معلوم وه، د ده د نظمونو څخه دا يو لاندي نظم زموږ ګوتو ته راغلى دى چې دا دى اوس يې تاوس ته د ده د کلام په نمونه کې وړاندي کوو.

۱-۱۸-۱ دمنشی احمد جان دکلام نمونه:

ژبه

په هر دم په هر زمان په کار ده ژبه
د همه واړه جهان په کار ده ژبه
نا اشنا کوي سره خبري
په خبرو نزدې کېږي خلق ليري
چې د چا خوله کې خوږه ژبه غږېږي
د مچانو په شان خلق پر بونېږي
د تورزن به په کار نه وي هومره توره
لکه ژبه په هر ځاى کې وي منظوره
کاروبار د مصلحت په ژبه کېږي
مصلحت د سلطنت په ژبه کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــه کاتــب دی کــه کاغــذ کــه دی قلــم
ټــول د ژبــې خـــدمتګار دي دم پـــه دم

پـــه مرغـــانو کـــې طـــوطي دی عزتمنـــد
دا پــه دا چــې ښــې خبــري کــړي د خونــد

مګــر دوه شــرطه پــه ژبــه کــې ضــرور دي
دغــه دواړه ضــروري پــه ښــه دســتور دي

اول دا چـــې ښـــې صـــحيح کـــول خبـــري
چـــې خبـــري شـــي پـــه مثـــل ملغلـــري

بــل پــه بــدو دي خولــه نــه خوځــوي خپلــه
تــل دي ســم پــه انــدازه وي لکــه تلــه

بــده ژبــه د ســرې پــه ځــان بــلا شــي
خــوږه ژبــه د ســرې چــاپېر قــلا شــي

هــر ســړی د ســړيتوب دعــوی چــې کانــدي
ځــان دي پــوه کانــدي پــه ډېــرو ژبــو بانــدې

پــه يــوه ژبــه مطلــب نــه پــوره کيــږي
کــه هوښــيار وي هــم لــه ســره نــه پوهيږي

کــه حــاکم وي غــور هــيڅ نــه شــي کــولی
کــه عــالم وي طالــب نــه شــي پوهــولی

پــه ســفر کــې لکــه نقــش د دېــوال
ګنــګ ولاړ وي بــې طاقتــه بــې مجــال

خصوصــاً چــې پښــتو ژبــې تــه حاجــت
پــښ و ډېــر زيــاتي لــه حــده دا ســاعت

احمــد وکــړ پــه دا شــان آســان کــلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي پـــوهېږي پـــرې کــــل واړه خـــاص و عـــام

نوټ:

منشي احمدجان د (1330 شمسي) کال د قوس پر پنځمه نېټه بانـدې وفات سوی دی، د ده د سوانح پورتنی مضمون مي د پښتانه شـعراء د دوهـم ټوک له کتابه څه کټ مټ رانقل کی.

۱-۱۹ رحمت الله بابا

یادونه:

د طلوع ګرانو ویونکو!

د ځینو معاذیرو له کبله مو ونه سو کړای چې د پښتو معاصر لیکوال د تخلص د هجا په قرار په ترتیب سره خپار کړو، نو تر دې وروسته بــه تاســي د پښــتو د مقتدرو لیکوالو او پخوانو ادیبانو د ژوند شرح حال ولولئ.

"ایوبي"

حاجي ملا رحمت الله بابا د بلدي د عبدالله شاعر زوی د پښــتو ژبــې د شــعر و شاعرۍ په نړۍ کې یو نابغه فرد تېر سوی دی، دا د رحمن بابا لو ماتوونکی او د حمید بابا د یاد تازه کوونکی شاعر هسي پخه او پر شعري قواعدو باندې برابره طبع درلوده چې نظیر یې غیر له پخوانیو نظمي استادانو څخه اوس کم میندل کېږي، پلار یې د قندهار له زبردستو شاعرانو څخه و، چې یو ضخیم دېوان یې په یادګار پرې ایښی او اوس په پښتو ټولنه کې بې طبعي پروت دی.

حاجي ملا رحمت الله بابا سره د مسکنته، ضـعیفتیا او یـا د زمـانې د نورو ناګوارو حوادثو په فشار راوړلو د پښتو او پښتنوالي له خدمته څخــه اوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کړه خالي، په ډېر کلک عزم او ټینګه اراده سره یې د مرګ تر آخرینو سوګلیو پورې د شعر په موثره خوله سره د پښتو ژبې د ژوندي کولو او د پښتنانه کام د ویښولو بلغاکې وهلې، که څه هم د کویټ وچې رېګني مځکې به زمور د دې ګران سپین ږیري شاعر هډو پوست خپل جز ګرزول او اثر به یې لا نه وي پرې ایښی، مګر موږ دا د خپلې مورنۍ ژبې خواخوږي مین چې د شعر و شاعرۍ د آسمان ځلانده ستورې و، کله هېروو، هغه سپېڅلي روڼ احساسات چې د ده له پاکې سینې څخه راوتلي او د کاغذ پر بیاض باندې لیکل سوي دي د ده یاد هر کله تازه کوي او دا خیر باقي یې تل تر تله پورې ژوندی ساتي.

د شعري ابتکار یا د طبعي د پوخوالي له حیثه په دې زمانه کې لمړی سړی و، ده به تل د قدیمو لغاتو څخه قافیه جوړوله او په دې ډول سره یې غوښته چې مړه لغات ژوندي کې.

۱-۱۹-۱ د رحمت الله بابا د شعر نمونه:

چې سړی وي پخپل کور کې پخپل ځان اړ
څه به هیله ورنه وکړي د جهان اړ
نه پوهېږم مېنګاه ده د پمنو
که یوازي زما په ځان دي خپل نوکان اړ
د عدم په کنج کې ښې آسودګۍ وې
د وجود پر مېنه ډېر سوه په هجران اړ
چې لري ورکړه له هغو څخه کبرږي
وبې نه سپموم څوک دی د ارمان اړ
چې پوره دی یو غني پروردګار دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورتــــــه شــــــاه او ګـــــدا دواړه د جهـــــان اړ
کائنـــــــات يـــــې پيــــدا کـــــړي او ســــــاتلي
چې قــدرت کــې يــې بــې ســتني دی آســمان اړ
پـــر ســــپېرو خـــاورو دانـــې د تخـــم پاشـــي
پــــه لـــــو هيلـــــه وي د فضـــــل د بـــــاران اړ
هيلـــه ښـــه ده اســـتغنا دي خپـــل تـــاوان دی
خـــو تـــه اړ يـــې درتـــه نـــه دی پـــاک ســـبحان اړ
د زړه غوښـــــي مـــــي خـــــوړې دي و غمـــــو تــــه
کــــه هــــر چېــــري پــــه عســـلو وي مچـــان اړ
لـــــو تنګســـــه ده راپـــــه خـــــوا کريمـــــه خدايـــــه
چـــې د مـــرګ محصـــل زمـــا ســـي پـــه ګرېـــوان اړ
"رحمت الله" د خپل حبيب په مرسته خــلاص کــې
د بـــــې وزلـــــو پـــــه کـــــارو وي مربيـــــان اړ.

۱-۲۰ بېنوا

ښاغلی عبدالروّف بېنوا د حاجي عبدالله زوی د پښتو ژبې لــه لمــړۍ درجــې ليکوالو او پخو اديبانو څخه دی، هغه ستر خدمتونه چې ده د خپلې مورنۍ ژبې د تقويې په لار کې کړي دي او کوي يې د ډېري ستاينې وړ دي، دی که څه هم په فارسي ژبه ښه خوندور مضامين ليکلای سي مګر عشق او علاقــه يــې لــه پښتو سره زياته ده.

يو څو عمر د پښتو ټولنې مدير و، بيا د داخلي نشـر ياتو پــه عمــومي مديريت مقرره سو اوس په دهلي کې مطبوعاتي آتشه دی.

بېنوا يو عالم او د ملي احساساتو لرونکی سړی دی، په عربي، اردو او انګليسي ژبو ښه پوهېږي، د ليکنې طرز يې عموماً ادبي او اجتماعي دی، کلــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله پر بعضو مجهولو تاریخي قضایاو باندې هم رڼا اچوي، د شعر لیک یې روان دی کومه پېچپېده ګي او مغلقتوب نه لري.

۱-۲۰-۱ د بېنوا چاپ شوي آثار:

1 میرویس نیکه
2 پښتنې مېرمنې
3 ادبي فنون
4 چند آهنګ ملی
5 د غنمو وږی
6 د دار مستتر پښتو څېړني
7 د ګیتانجلي ترجمه
8 د پښتو کلي 4 ټوک
9 د پیرمحمد کاکړ او رحمان بابا دېوانونه د ده په تصحیح او تدوین سره چاپ سوي دي.
10 نظری به پښتونستان، یوه وړوکې رساله ده.
11 د اقبال د مسافر ترجمه
12 پښتونستان
13 خوشحال ختک څه وایي؟

۱-۲۰-۲ د کلام نمونه :

دا هم ژوند
څه خبر یم چې ژوندون دی
نه مو رنګ سته نه مو بوی سته
پخوا و اوس څله نه یو
او که ښورو خوشي هسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځان لوړو خوشي هسي
دا نه ګورو خوشي هسي
نه صغرى سته نه کبرى سته
هيڅ قياس کولاى نه سم
هر څه ځمه تاريکې ده
هر څه سترګې سره کش کړم
دغه مړ دى هغه مړ دى
هيڅ رڼا نه راښکار ېږي
يو بينا نه راښکار ېږي
څه وينا نه راښکار ېږي
کار د زړه او د مغزو هيڅ
زه په لاس کولاى نه سم
څوک ځي پورته څوک ځي کښته
سترګي روڼي څه نه وينو
د ځان شهد ګنډېر بولو
دا د دې مهال ناورين دى
روڼ چېڼى راته خورين دى
د بل مرچ راته شېرين دى
کله پاڅو کله پرېوزو
ټينګ اساس تړلاى نه سم
په دېوال کې کوږ سورى دى
رنګ د ګل خوند يې د پياز دى
ته يې بم بولې ځان باز کړي
خو بونګى ځني خوځېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر سړی باندې غولېږي
هر مرغه تر ښه بېرېږي
د وجدان وجدان نارې دي
خو يې زه ليدلای نه سم
که ته ولاړې پر غلطه
ته مې ولې په سنګړه
د کلو چوپړ چې زما و
او ما لار درته ښووله
بل ته هم وايې چې وله
هغه ټول ولاړی پر بله
په زرو ښېګڼې وکړم
يو شاباس موندلای نه سم
وزر سته الوته نسته
خوله لرو ږغېده نسته
خپل پايڅې مو زولنې سوې
چا مات کړی مو وزر دی
دا د کو جادو اثر دی
ځکه حال داسې ابتر دی
زړه مې سوځي خوله مې پټه
د زړه درد ښودلای نه سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۱ رشاد

د ښاغلي رشاد پلار عبدالغفور نومېدی. رشاد یو ځیرک، خوش خلقه، حق ویونکی او حساس ځلمی دی، چاپلوسي او مداحي نه خوښوي.

رشاد په 1312 سنه کې د عمر پر اتم کال باندې له مکتبه څخه په اعلی درجه سره فارغ التحصیل سو او پسله هغې یې خصوصي تحصیل هم وکړ، په اردو، انګلیسي، عربي، هندي ژبو ښه پوهېږي او د سانسکریت سره هم آشنایي لري او په عین حال کې ښه خطاط هم دی.

ښاغلی رشاد په 1312 کې د قندهار په مطبعه کې د مصحح په حیث مقرره سو، وروسته د قندهار د دریم مکتب په معلمي سره مقرره سو، تقریباً اته یا نه کاله یې د قندهار په ابتدایي مکاتبو کې معلمي او سرمعلمي وکړه، په پای کې یې په 1322 سنه کې له معارف څخه د ښه خدمت جواز واخیست او د ارزاقو د شرکت د شکري په شعبه کې د نماینده په حیث مقرره سو، دوه کاله یې همدغه کار وکی او پسله هغې څخه بیا د زرغون شرکت د محاسبې سرکاتب وټاکل سو.

په 1325 سنه کې چې د بلدیې په وکالت سره انتخاب او د بلدیې د انجمن په ریاست سره مقرره سو، دغه دوره یې لا نه وه پوره کړې چې د بلدیې ټولو وکیلانو د پاک نفسی او صداقت سره د بلدیې په معاونۍ مقرر کړ، شپږ میاشتي یې د بلدیې معاوني وکړه په پای کې یې د ځینو معاذیرو له کبله د بلدیې څخه د جواز خواهش وکړ، او د ښه خدمت د تصدیق جواز ورکړه سو. وروسته تر دې بیا اقتصادي شعباتو ته ولاړی او د چمن د ایجنسي د ریاست له خوا څخه د دهلي په نمایندګي سره مقرر سو، تقریباً درې کاله یې د نوموړي نمایندګۍ دنده په ښه صورت سره اجرا کړه، وختي چې د ایجنسي ریاست لغوه سو دستي پښتون شرکت د خپل نماینده په حیث سره په بمبی کې مقرره کی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه کاله يې هلته نمايندګي وکړه، په پای کې ډېري پردېسۍ او جلاوطنـــۍ زړه ور ټوکر ټوکر کړ بيرته وطن ته راغی او دلتــه يــې د مرســتون د رياســت پــه معاونۍ سره تقرر پيدا کی، اوس اورم چې د سترګو د خوږ له امله بېکاره دی.

۱-۲۱-۱ د رشاد شعر او شاعري:

رشاد زموږ د وطن له ښو شعراو څخه دی، چې په پښتو او فارسي شعر ليکلای سي، مګر سلاست د پښتو د شعر يې تر فارسي زيات دی، هر وخت چې يې زه منظومې وايم دا ګمان کوم چې د شيدا يا حميد يو تکړه شاګرد دی او يــا بــل ميرزا حنان په قندهار کې پيدا سوی دی، اشعار يې ټوله اصلاحي، اجتماعي او اخلاقي دي، د عشقي اشعارو له ويلو څخه يې بد راځــي، رشــاد يــوازي نظــم ليکونکی نه دی، د نثر د مضامينو په ليکلو کې په فارسي او پښــتو کــې لــوی لاس لري، اکثر منثور او منظوم مضامين يې د طلوع افغان او اتفاق اســلام پــه ورځپاڼه کې او د کابل په مجله کې نشر سوي دي، ځيني اردو مضــامين يــې د هند د همدرد سرحد او پايل په مجله کې هم زما تر نظر تېر سوي دي.

۱-۲۱-۲ د رشاد تاليفات:

رشاد يو منظوم کتاب (د بېلتون رغ) په نامه سره ليکلــی دی، او بــل کتاب يې د قندهار تذکره الاولياء نومېږي، اوس د ابــوبکر صــديقد کتــاب پــه ليکلو سره بوخت دی.

۱-۲۱-۳ د کلام نمونه يې دا ده:

مســــلمانه ! يـــــو وار وګــــوره يهـــود تـــــه
چـــې پـــر خپلـــه ککـــری خېـــژي مقصـــود تـــه
د بـــري پـــه مينـــه مـــري پـــه هغـــه اور کـــې
چـــې يـــې تـــه نـــزدې کېـــدای نـــه ســـې و دود تـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی پــه ســر لــوبي کــوي د ننــګ پــه ډاګ کــې
تــا ژونــدون دی وقــف کــړی چنــګ و عــود تــه
دوی مـــلا وتړلـــه پاڅېـــدل خـــدمت کـــا
تـــه مجبـــور کړلـــې غفلـــت آرام قعـــود تـــه
لـــږ غيـــرت رالـــه پـــه کـــار دی د زړه څـــوکې
لـــږ کاتـــه رالـــه بايـــد دي خپـــل خمـــود تـــه
لاس تـــر زنـــي مـــه کښـــېنه زړګيـــه پاڅـــه
مـــايوس مـــه ســـه کـــار کـــوه و خپـــل بهبـــود تـــه
د هغـــه لـــه خـــوا ورکـــړه ســـي واک و لاس تـــه
چـــې غماشـــه لېـــږي قتـــل د نمـــرود تـــه
پـــه وړو شـــګو کـــې واک د بـــم مونـــده کـــړي
ابـــابيلي ګمـــاري جنـــګ د مـــردود تـــه
د هر بـــت پـــه پښـــو کـــې مـــه لغـــړه هوښـــيار ســـه
د بـــري هيلـــه ور وړه برحـــق معبـــود تـــه
شـــلم قـــرن يـــې څـــرک ويوســـت پـــه اتـــام کـــې
د ښـــرا تـــاثير چـــې و و نـــوح و هـــود تـــه
د دردمـــن زړه پـــه لاســـو کـــې ســـره واوښـــت
چـــې فـــولاد لکـــه مـــوم نـــرم ســـو داود تـــه
چـــې خليـــل يـــې د نمـــرود اور کـــې وســـات
او پـــه)کـــن(ســـرې عـــالم راغـــی وجـــود تـــه
خـــدای لـــوړ کـــړی پـــه هيچـــا نـــه غـــوزار ېږي
کـــه لـــرو مـــوږ عقيـــده امـــر موعـــود تـــه
خدای مـــو لـــوی دی ديـــن مـــو لـــوړ دی مؤّمنـــانو!
دا مـــژده بـــه رســـوو و هـــر مولـــود تـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې یــې ســوې دېرونــه د قــام پــه عشــق ده
دا د زړه وینـــــي لېـــړۍ هغـــه مســـعود تـــه
دوی تېـــر ژغـــوري ځـــان اچـــوي خطـــر تـــه
ته کــه وس مــومې تېــر ســوځې خپــل ســود تــه
ســـتر کي وپرانځـــه قـــدرت گـــوره "رشـــاده! "
چــې لا څــه راځــي لــه غیبــو څخــه شــهود تــه

نوټ:

د ښاغلي رشاد پورتنی سوانح د ښاغلي (ج) په قلم لیکل ســوې او د کابل مجلې د (1327) کال په (18) گڼه کې خپره ســوې ده، مــا پــه لــږ تغیــر او تصرف سره رانقل کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۲ خواخوږی

محمدابراهیم خواخوږی د درمحمد زوی، زموږ د ګران وطن له ښو لیکوالو او د خوږو طبعو لرونکو شاعرانو څخه دی، چې په منثورو او منظومو مضامینو کې ښه رانه ادبي تخیلات ځایولای سي، د لیکني طرز یې روان او اجتماعي دی، ګاهي وختي د عشقي شعر ته‌پې چې ادبي خوند هم لري لیکې.

دی د (1299ش) کال د حوت پر (۹) نېټه باندې په ماله جات نومي ځای کې چې د قندهار د ښار و جنوب غربي پلو ته واقع دی زېږېدلی او په (1306 ش) سنه کې و ښوونځي ته داخل سوی دی، په (1318 ش) سنه کې د حبیبیې د لېسې ښوونکی او په (1325) سنه کې د قندهار د لیلیې د مکتب منتظم و، وختي چې په (1327 ش) سنه کې نوموړی مکتب لغوه سو نو د احمدشاه بابا و لېسې ته تبدیل او هلته یې د لوړو صنفو د پښتو، تاریخ او جغرافیې د مضامینو په معلمي سره تقرر پیدا کی، اوس د هندوانو د ابتدایي ښوونځي معلم دی، خواخوږی یو متواضع او د ښو احساساتو لرونکی ځوان دی، له هر چا سره په هره موقع کې خواخوږي توب او همدردي ښکاره کوي، که څه هم خورا ډېر مضامین یې په انیس، کابل مجله، طلوع افغان، عرفان او اتفاق اسلام کې خپاره سوي دي، مګر لاندنی منظومه دي ګران ویونکې د نمونې په ډول سره ولولي:

۱-۲۲-۱ د خواخوږي د شعر نمونه:

په قرآن سره نازېږمه

زه یمه پښتون تر پښتونوالي تل جارېږمه
پاک دین مې اسلام دی، په قرآن سره نازېږمه
خپلو دیني ورونو ته په سره او مال ولاړي یم زه
مست یم په الست کله د چا څخه بېرېږمه
څوک که تجاوز وکړي زما پر پښتون قوم باندې
سر به یې کم پرې په قرآني امر جنګېږمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هغه زمـری یـم چـې دنیـا بـه ر ېږدېـده لـه مـا
اوس هـــم پـــه مېړانـــه او غیـــرت ســـره یادېږمـــه

وینـــه مـــي تـــوده ده پښـــتني ننـــګ او همـــت لـــرم
کلـــــه د انګلـــــیس د غلامـــــانو غلامېږمـــــه

پاته که نـړۍ سـي پـر شـرف او پـه نـاموس بانـدې
زه یمـــه خوشـــحال کلـــه د مـــرګ څخـــه ډار ېږمـــه

پـــه ســـل واره ورکـــړی امتحـــان د ســـربازۍ دی مـــا
کلـــه د ابلـــیس پـــه چـــل و ول بانـــدې غولیږمـــه

یو لاس کې قرآن او پـه بـل تـوره ځـم میـدان لـره
وژنـــم منـــافق د دیـــن دښـــمن پـــرې غـــازي کېږمـــه

خوښ اوسه هیواده هر ځلمی دي دی "خواخوږی" نـن
ځوز دي مـا تـه ګـل دی، د بـورا پـه شـان کر ېږمـه

۱-۲۳ سید

مرحوم سید حسین سید د سید مبین شاه مرحوم زوی، د قندهار د حسـیني ساداتو څخه و، د مرحوم سید تعلیم او تحصیل ټوله د خصوصي معلمینو څخه او زیاتره برخه یې د ځوانۍ په زمانه کې د خپل شوق و ذوق او زیار و کوښـښ تر سیوري لاندي حاصل کړې وه، مرحوم سید چې ډېر لاس درلـود هغـه پـه فارسي ادبیاتو کې و، او د فارسي ادب سره یې ډېره مینـه درلـوده. د فارسـي ادب د نزاکت، سلاست او د متوسطینو د آثارو سره یې عموماً مینه درلـوده او ښه ذوق یې ځني حاصل کړی و. مرحوم سید د فارسي ادب د عشقي او غـرام او ډېري مطالعې په اثر چې د ځوانۍ د ابتدا څخه یـې علاقـه منـدي ورسـره موندلې او پټي سترګي یې د همدغه ادب پر ښکلا روڼي سوي وې په آخره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعري قريحې او د نظم قوه موندلې، ښه ښه ژوندي او خوندورو اشـعارو تـه يې لاس ورته کړ.
د فارسي ادب په ټولو اقسامو کې يې، لکه غزليات، رباعيات، مخمسات، قصايد او په نورو کې يې پوره اقتـدار درلـود، مرحـوم سـيد پـه مثنـوي او وصـفي موضوعاتو کې د فردوسي د شاهنامې سره په آهنګ کې ډېر مشابه و، بحر خو يې عيناً د شاهنامې بحر و، مګر د کلماتو او الفاظو په اختيار او ټاکلو کـې هـم ډېر اعلی او خورا شوخ او برجسته الفاظ چې د مقام او موقـع سـره پـه پـوره مناسب او د حالت يو ژوندی تصوير به يې ځني مجسم سو په خپل وصفي نظم کې ځايول. د مرحوم سيد د وصفي مثنوي نظم قصه ده، خپله ما نـه ده کتلـې مګر ده ويل ما د (19) کالو په عمر تقريباً درې زره (3000) بيته د مرحوم سـردار محمدعثمان د نائب الحکومګۍ په عصر کې د نهر سراج د ويالې د جوړولو پـه مناسبت وليکله او د هغه سردار په حضور مـې ولوسـتله چـې سـامعين يـې محظوظ بلکې متحير کړه، دا مي ځني اورېـدلي وه چـې دا اثـر محمـدعالم د قندهار پخواني فرقه مشر چې له ادب او ادبياتو سره خاصه مينه لـري، ځنـې وړی دی، مرحوم سيد د دغي خدای ورکړي فارسي شعر د قريحې پـه قـوه د پښتو ملي ژبې د نهضت دورې ته رالوېدلی، د يوې خوا څخه د وخت په ايجاب او له بلې خوا څخه د خپلې وظيفې په حکم يعني د هغه وختـه څخـه چـې د قندهار د طلوع افغان د اخبار سره يې پېژندلي دي خپلې ملي ژبې ته هم ډېـر خدمتونه وکړه، او د طلوع افغان د اخبار او د قندهار د پښتو انجمـن د مجلـې سره يې د تاسيس له ابتدا څخه بيا د مرګ تر ټال پـورې ښـې ښـې مرسـتي کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۳-۱ د سید د ماموریت دوره:

مرحوم سید اوله پلا ماموریت ته د کتابت له لاري ورغلی، څو د ګرشک د لوی حکومت په منشي ګري مقرر سو، تر دغه منشي ګرۍ وروسته د ده غوږ تــه د اخبار نوم وررسېږي او د طلوع افغان د تاسیس په دوهم کال د طلوع افغــان د چاپخــانې کــاپي نــویس مقرر ېــږي او پــه آخــر کــې د لیتــوګراف (ســنګي ماشین) تنظیم او ترتیب په ده پورې ارتباط نیسي، دا تر هغــو پــورې وه چــې مطبعه محدوده او یوازي طلوع افغان ځني راووت، هغــه وخــت چــې د پښــتو مجله هم په قندهار کې تاسیس او طبعاً مطبعې وسعت وموند، مرحوم ســید د مطبعې د رسمي او مستقل منتظم په حیث مقرره سو. ســید پــه دغــه حیــث تقریباً څلور کاله دوام وکی څو د مطبوعاتو مستقل ریاست تاسیس سو او پــه (1319) کال کې مرحوم سید د قندهار د مطبوعاتو د مدیریت په معاوني رســماً مقرر او په عین حال کې د قندهار د پښتو د کورسو د ماموریت وظیفه هــم ور وسپارله سوه، لنډه دا چې مرحوم حسین سید د (25) کالو څخه اول د طلــوع افغان په نامه او وروسته د مطبوعاتو په نامه د خپل ښار د اخباره ســره ډېــري مرستي له مختلفو جنبو څخه کړي دي، ځکه چې دی نه یوازي د قندهار بلکې زموږ د وطن د معروفو او مشهورو خطاطانو څخه و، نو د طلوع افغــان د لمــړي ژوند ورځې چې په هغه وخت کې د مطبعې وسایل محدود او مساعد نــه وه، د ده خدمات او مرستي ډېري د ستاینې وړ او نــه هېرېــدونکې دي، بالخاصــه د طلوع افغان د نظم او پښتو شعر او ادب په برخه کې د مرحوم سید ډېر ممنون او د پښتو قصایدو او منظومو دروازه تقریباً ده ورتــه وپرانیســتله، چــې د دې خبري شاهد د طلوع افغان د (10)(15) کالو ګڼې او د ده اخلاقــي او اجتمــاعي، اصلاحي او غزلي ټوټې دي.

مرحوم سید یو صادق، وطن پرسته، پاک باطنه، او د پښتو ادب ماهر فــرد و او په عین حال کې د خط او خطاطۍ، میناتورۍ د ښکلي فن یو تکړه استاد و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم سید په (۱۳۶۹ قمري سنه) کې له دنیا څخه سترګي پټې کړې.

۱-۲۳-۲ د کلام نمونه :

یاره نه لرم ولور

زوم وایي-:

پخوا لا تر دې ښه وم ګرځېدم به د خپل سر

کوزده نه وه بلا وه تر پخوا سومه بدتر

یاره نه لرم ولور

پر ما ایښې له سره خسر دي پنځوس زره

ولور نه کاملېږي خرڅومه خپل ډګر

یاره نه لرم ولور

دا مهر دی که حمله دا کومه مسئله ده

ولور که خرڅېده دي د انسان نوع بشر

یاره نه لرم ولور

نکاح راته ماتم دی، کوزده نه ده یو غم دی

خسر بابا کړه غصب که مي غوا ده که سخندر

یاره نه لرم ولور

کلونه دي تېر ېږي رسمونه دي ډېر ېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پور يې لېونی کړم د خسر بابا ټبر

ياره نه لرم ولور

دا څه دود و دستور دی دا کله بيا ضرور دی

چې خوار لا په خوارېږي يا به پروت وي پر تټر

ياره نه لرم ولور

واده ولي ځنډېږي دود وار په وار غمېږي

خوښي لا راته ګوري پاته نور زر و زېور

ياره نه لرم ولور

دوستي که دښمني ده، سيالي ده که ځواني ده

له سره نه پوهېږي دا مخلوق په خير و شر

ياره نه لرم ولور

شکوه کړم له بدحاله له داسي سخته جاله

په عذر نه خلاصېږم په زړګي مي ځي خنجر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا که ښه وای پر ما بې وسيله وای

ما نه پر ېږدي و کور ته راته وايي پيل و غر

ياره نه لرم ولور

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو دا ولور پوره سي زړګی به مي اره سي

په سړل به مي ماينه مري دی به ګرځي شملور

ياره نه لرم ولور

خسره بختوره پوره دي کړه څو زره؟

ګروي بې چا ته ورکړې زما سوې خاوري پر سر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا چې موړ سو واده هم داسي جوړ سو

دوستي که دښمني ده سره ولو به په سخر

ياره نه لرم ولور

دا څه ډول واده دی دا سيل که مانده دی

په زر نه تاړه کېږي زوم يې يووړ لکه پر

ياره نه لرم ولور

دېګونه دي مجمې دي، سالن دی کتلمې دي

واده په ډماډم سو فضول خرڅ که برابر

ياره نه لرم ولور

درې سوه نارينه دي نيازمني په بانه دي

فضول رسمونه ډېر سوه زوم په غم وهي غومبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاره نه لرم ولور

خسر روپۍ راشه کړې و ځان ته يې خره کړې

جهيز به د لور ورکړي زوړ تلتک نوی ټغر

یاره نه لرم ولور

دا ګټه کړې د وروره؟ هو يو دي وړه تر کوره

نو ها ! لاس مي پر ږيره که اخته نه سوې په شر

یاره نه لرم ولور

چې ورک مو اعتدال سو د هر چا په سر کې خيال سو

دغه دودونه ډېر سوه چې يې وکی بد اثر

یاره نه لرم ولور

"نه کور ورک نه به دود" و متل د پښتنو

پخوا به څوک خوښ نه وو يو د بله په ضرر

یاره نه لرم ولور

دا شعر بې درده نه دی د هر سړي په ښه دی

په کار دی هر موّمن او مسلمان لره هنر

یاره نه لرم ولور

"سيد" چې نصيحت کړم خپل ځان به په عزت کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويناوي مي پخپله پر ما ډېر كوي اثر

ياره نه لرم ولور

نوټ-:

د پورتني سوانح مضمون ښاغلي واسعي ليكلـــى او د ۱۳۹۶ ســـنې د جمــادي الثاني په مياشت كې په طلوع افغان كې نشر سوى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴ جانان

حاجي محمدشريف جانان د صوفي عبدالعزيز زوی، يو پوه عالم او دردمن شاعر دي، چې د موسيقۍ په ټولو مقامو او ادبي صنايعو کې پوره لاس لري، تحصيل يې خصوصي او له خپل مشر ورور مرحوم ملا محمدشفيع آخند څخه چې يو جيد عالم و کړی دی، د هغه پوه بزرگوار د تعليم په برکت او د ده د خپل فطري ځراکت په اثر سره اوس په اکثرو متداولو علومو کې د ښو معلوماتو خښتن دی، دی په (1322 قمري) سنه کې د قندهار په ښار کې زېږېدلی او په (1301 ش) سنه کې يې د کار په عالم کې پل اېښی دی، لمړی وار معلم و، په (1315 ش) سنه کې په وطن شرکت کې د ليکونکې په حيث سره مقرره سو، په (1319ش) کې د قندهار د مطبوعاتو مديريت ته راغی لمړی وار کاتب او بيا سرکاتب سو، اوس د درملتون د مدير کفيل دی، علاوه پر بيان سوو دندو باندې يې دا څو کاله کېږي چې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ښوونکې وظيفه هم پر اوږه باندې اخيستې ده. ده يو کتاب د بهار جانان په نامه سره چې د قندهار د مختلفو شعراو غزلي پکښې دي جوړ کړی او اوس د خپلو اشعارو د دېوان په تدوين او ترتيب بوخت دی، جانان يو حق ويونکی او مجلس آرايه سړی دی. خبري يې پر چا باندې بدي او درنې نه پرېوزي، اشعار يې هم نظمي او هم بزمي احساسات لري، نثر چنداني نه ليکې او د منظومو مضامينو رنګ يې ګاهي اجتماعي او ګاهي عشقي وي.

۱-۲۴-۱ د جانان د کلام نمونه:

الهي ورک د پښتانه کړې دا دودونه د غم
چې په سيالي سره پر خپلو ځانو کاندي ستم
راسه نظر وکه اې ياره د واده پر انجام
ها دهوکې او د دسمال سيالي به هم يادوم
ولور دي څو کښېښنو شرعي څو دي خپل ځان کی خبر
د سلو کالو دوستي ولې په ولور سوه برهم
څو دي قندونه څو دسماله په ترتيب کړه تيار
د دې دسمال رونق د خدای دپاره زه درښيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقــط دوه قنــده يــو مــن نقــل چــې دي کــړه برابــر
يوه ټوټه قند څو دانــې نقـل تکليــف ډېـر مــه کــه ســم
دغــه اعــلان د نکــاح بــس دی چــې ســنت ســو پــر مــا
نور نو تکليف نقصان پر ځــان او پــر بــل مــه کــه محکــم
په کوم کتاب دي دېرش مجمې فــالوده کــړه يــو پــر بــل
يــــاد بـــرات او د اختـــر جـــوړې نـــه ورکـــې پـــرتم
د خوښۍ خوند يې فقــط درې ورځــې وي مقــام د جنــون
خســـربابا پســـونه وريجـــي غـــوړي غـــواړي يـــو دم
څـــو څراغـــان څـــو دي غابونـــه د ســـالن کـــړه کريهـــه
د ســـازنده يـــو زر روپـــۍ پـــه کـــم کتـــاب ســـوې الـــزم
چوپـــان والا دوه ســـوه غـــواړي لا هنـــوز دی خفـــه
څـــو لنګـــوټې او څـــو چـــوخې د اقربـــاوو د زوم
پر چــايو څــه شــي مرتــب خشــکېت لــري هــم ګرمــي
څه وکــم چــای خورمــه اودس پــه ډېــر زحمــت رســوم
د چلــم دود ځګــر پــارچې پــارچې مــدام مــي خړکــی
د بل په جيــب کــې ورتــوکم خيــال د دوشــۍ پــر کــوم
چې يې نسوار په خوله کــې واچــول نــو ســيل يــې کــوه
وايــي نــو وروړه پــه ډې ډېــرش کالــه نســوار زه کــوم
اې وروره څـــه وکـــړم د زړه لـــه درده کړمـــه پېښـــې
لــړ لــړ بــه ســعيه کــوو کــړو بــه دا عبــث شــيان کــم
نفس مقتضــی دی چــې دغســي ســيالداري دي ول تــل
امـــا "جانانـــه" دخـــل و خـــرخ وســـنجوه پـــه قلـــم

ورک دي سي چايو چلم
ورک دي سي چايو چلم
چې مو خپل آن کی تمام
ورک دي سي چايو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب خو زموږ دی رهبر
ورک دي سي چايو چلم
چې دي خپل ځان کی افګار
ورک دي سي چايو چلم
سړي که سل دي حاضر
ورک دي سي چايو چلم
زموږ د خیرالورا
ورک دي سي چايو چلم
هم مرواري جل و بل
ورک دي سي چايو چلم
تر خوله یې لوښږي لړمون
ورک دي سي چايو چلم
ولاړه د کور قباله
ورک دي سي چايو چلم
راسه چاره یې کوه
ورک دي سي چايو چلم
په سړي بولي کوي
ورک دي سي چايو چلم
پر روژه مات مي زګېروی
ورک دي سي چايو چلم
فقط توړی مورزاده
ورک دي سي چايو چلم
ومو ختلې ریښې
ورک دي سي چايو چلم
هنوز دي سي یو په سل
ورک دي سي چايو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۵ واسعي

ښاغلی عبدالخالق واسعي د مرحوم عبدالواسع مشر زوی د قندهار په ښار کې زېږېدلی او لوی سوی دی، په عمر پنځوس کلن معلومېږي، له رنګه برابر سړی دی، د ده والد مولوي عبدالواسع يو مشهور علامه و، چې پخوا د پښتو مرکـې مشر و او نيکه يې حبيب الله اخوندزاده هم يو مشهور بزرګوار عالم تېر سـوی دی، دی د خپل نوم سره واسعي ليکې، او ځان خپل پلار ته منسوبوي، ښاغلي واسعي کتابونه له خپل پلار څخه لوستي دي، پـه مروجـه علومـو کـې پـوره دسترس لري، ذاتاً دی هم يو پوه او هوښيار دانسته سړی معلومېږي، د عربـي علومو پوره عالم دی او عصري معلومات هم په زياته اندازه لـري. د ماموريـت دوره يې د 1300 څخه شروع کېږي، دی اول وار د پښتو په مرکه کې عضو مقرر سو او بيا په قندهار کې د ابتدايي او رشـدي مکـاتبو دورې تېـري کـړې، تـر انقلاب وروسته کوم وخت چې په قندهار کې پښتو انجمن جوړ سو نو دی هغه وخت د انجمن په عضويت وټاکل سو. ډېره زمانه په دغه انجمن کې د يو لايـق فاضل عضو په حيث شامل و، د پښتو د ژونـد پـه لار کـې يـې زيـات قلمـي زحمتونه ايستلي دي.

په هغه وخت کې يې د پښتو زيات مجهـول آثـار پيـدا کـړي دي او د ډېـرو شاعرانو نومونه يې ژوندي کړي دي، ده د دغه انجمن په عضويت کـې ځينـي کتابونه د عربي او فارسي څخه هم ترجمه کړي دي، په دې جمله کې د معارف د پروګرام څو کتابونه هم شامل دي او د حصون حميديه په نوم يو کتاب هم د ده په قلم د عربي څخه ترجمه سوی، د معلم پښتو په تاليف کـې هـم برخـه لري، واسعي د پښتو په ليکوالو کې د سبقت خاوند دی، افکار يـې اعتـدالي او متين دي، په پښتو کې د ژبې د اساسي اصولو طرفدار د اجنبي لغاتو د ايستلو مخالف دی، وايي چې دا پخپل لاس د ژبې يوه لويه پانګه له ګوتو ايسـتل دي. په فارسي او پښتو دواړو کې ښه ليکـونکی دی، پـه عربـي او انګليسـي هـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېږي، اردو يې هم لږ لږ زده ده، واسعي د شعر سره ډېره علاقه نه لري نسبت و نثر ته شعر کم وايي. د انيس د پښتو محررې او د پښتو ټولنې د عضويت، د قندهار د مطبوعاتو د معاونې دورې يې تېرې کړي دي، اوس په ترانسپورت کې سرکاتب دی، د نثر مقالې او منظوم آثار يې په طلوع افغان، پښتو مجله، انيس کې په زياته اندازه پيدا کېږي.

۱-۲۵-۱ د واسعي د کلام نمونه:

تياره او ښکلا

تل يې ګوره چې تياره او ښکلا
دوه عنوانونه د غروب پر کتاب
ځير ورته ګوره ! چې ښکلا هر ماښام
له تا ببلېږي د تيارو په حجاب
ټوله نړۍ باندې آرام سي حاکم
چې لمر پښه کښېږدي د غروب په رکاب
څو چې سهار سي تياره مخ ونيسي
بيرته عالم د ژوندون اور کړي کباب

لمر د افق پر ژۍ جلي وليکل
چې عالم ړوند دی هم مغرور هم خطا
آيا د ژوند فنا زوال نه ويني؟
لکه تيارو چې زما روڼا کړه تالا
کشکې لمر خپل تاريخ ليکلای همېش
چې څه پېړۍ دي رژېدلي پخوا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لمــر نظــام تــه يــو حيــرت اخيســتی
ختــو لو ېــدو يـــې ســودايي كــړه دنيــا

نوټ :-

د ښاغلي واسعي د سوانح پورتنی مضمون د ښاغلي خــادم پــه قلــم ليکل سوی او د 1319کال په سالنامه کې خپور سوی دی، ما سره له لږ تصرف او زياتوالي رانقل کئ.

۱-۲۶ قاضي عبدالصمد

دی د قندهار له مشهورو علماوو څخه دی، چې عربــي يــې لوســتلې او ډېـر تدقيق پکښې لري، په صرف، نحو، فقه، حديث، حکمت کې پوره لاس لــري او يو فصيح او بليغ سړی دی. قاضي صاحب په عمر 60 کلن معلومېږي او شخصي اخلاق يې ډېر شريفانه او ښه دي، د حلم او تواضع خاوند دی، مگر سره د دغه هم معتدل دی او په اخلاقو کې د اعتدال خوا لري.

قاضي صاحب شل کاله پخوا د قندهار په زمين داور کې قاضي و، مگر وروسته يې بيا قاضي توب نه دی کړی او نه يې کوي، ځکه چې دی يو محتــرم او معــزز سړی دی او په خپل ښار کې يې خلک په ښه خلق پېژني او پــه فضــيلت يــې مني، نو هر کله دی خپل وکېل مقرر کوي، لکه چې دا څو دورې چې د قندهار په مرکزي مشوره کې وکېل و. قاضي صاحب يو عالم او د فضــيلت خاونــد دی، مگر دی د زاړه علم سره نوي معلومات هم لري او مخصوصــاً پــه وطــن کــې د اصلاحاتو او ترقياتو طرفدار دی او هر کله په دې لار کې تبليغ کوي او صــحيح افکار خلکو ته بيانوي. قاضي صاحب په فارسي او پښتو کې قلم لري مگر نثــر لږ ليکې، پښتو شعر يې اصلاحي رنــگ لــري او د خــاص خونــده ډک دی، دی کوښښ کوي چې ځيني اجتماعي معايب او مفاسد وغندي نو ځکه د ده اکثــره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار هم په دغو موضوعاتو کې دي، قاضي صاحب په قندهار کې د یوې علمي کورنۍ څخه دی، چې خلک یې په تقوی او صلاح مشهوره وه.

۱-۲۶-۱ د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه:

د تللي دوران یاد

پښتونه پروت یې لا تر څـو تللـی دوران دي څـه سـو؟
فرض واجب هم د اسلام عهـد و پیمـان دي څـه سـو؟
د توري بـرق دي و ښـکاره سـتا پـر مشـرق او مغـرب
ګټلـی نـوم د شـجاعت ښـکلی جهـان دي څـه سـو؟
د عافیت په کُنج کې ناست پر پلنګ خـوب کـړو د نـاز
نه دریادېږي چې خپل تېـر دور و نښـان دي څـه سـو؟
د توري مېـړي وری کـه تـور نـه وي تـور ټکـی لـري
د پلار اثـر نسـته پـر تـا هغـه وجـدان دي څـه سـو؟
چې په شـپېتو سـپرو یـې فـتح کـړل ملکونـه پـردي
خان د بړېڅـو ښـه نامـداره فـتح خـان دي څـه سـو؟
چـــې و قایـــد د پښـــتنو او هـــم عابـــد و پښـــتون
هغه غازي نیکه حـاجي میـرویس خـان دي څـه سـو؟
چـې بـې پـه تـوره فتوحـات کـول و هـري خـوا تـه
هغـه ښـاغلی احمدشـاه پـلار د افغـان دي څـه سـو؟
د خلکـو تـوان د زړو ارمـان پـر هـر غریـب مهربـان
حاجي جمـال د پښـتنو د سـپرو خـان دي څـه سـو؟
چــې پــه لیــدو یــې ربړدېــدل مخــالفین د اســلام
چې هم سردار و هم غازي محمداکبرخان دي څـه سـو؟
چــې و منجــي د پښــتنو او هــم غــازي د وطــن

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغــه ښــاغلی نادرخــان شــاه افغــان دي څــه ســو؟
زېب و زينت که په ځان وکړې چې خوشــحاله نــه ســې
که در په ياد کې چې ها تېر غشی کمــان دي څــه ســو؟

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون کټ مټ د 1319 سنې د سالنامې څخه رانقل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۷ مسلم

ښاغلی محمدرسول مسلم د محمدعلم زوی، یو پوه ادیب او نازکخیاله شــاعر دی، چې اشعار یې اجتماعي او اخلاقي جنبه زیاته لــري. د طلــوع افغــان پــه ورځپاڼه، کابل مجله او د پښتو په مجله کې یې مضامین زیات مینــدل کېــږي. دی د خپل نامه سره مسلم لیکې، دا یې پخواني او زوړ تخلص دی، په اشــعارو کې هم له دې تخلص څخه کار اخلي، نسبت تر نثر یې د نظم و خــوا تــه میــل زیات دی، په پښتو او فارسي کې یو شانته لیکنه کــولای ســي، تحصــیل یــې خصوصي او په شخصي صورت سره دی، په عربي او اردو ژبه ډېر ښه پوهېږي، له انګلیسي څخه لږ لږ استفاده کولای سي، دې قابل قدره لیکــونکې د ډېــري مودې راپدېخوا ځان د شاعر او تکړه نویسنده په حیث سره ښکاره کــړی دی، په ماموریت کې یې د معلمی، مدیریت، او اطاق د منشي توب دورې تېري کړي دي، اوس د وطن په شرکت کې د اجرائیه مــامور دی، د بهشــتي زېــور مفیــد کتاب چې د دیني مسائلو خزانه او مخصوصاً د ښحو د معلوماتو لــه پــاره دی د ده په قلم له اردو څخه په پښتو ترجمه سوی دی، د مــلا نصــرالدین فکــاهي کلیات یې له عربي څخه په خوږه او دلچسپه ژبه پښتو کړي دي، بــل یــې لــه فارسي څخه مجموعه صحیه چې د روغتیا په باره کې دی پښتو کــړی دی. دا مجموعه نه ده چاپ سوې، د هزار و یک حکایت څخه یــې ځینــي حکایتونــه انتخاب او هغه پښتو ته را اړولي دي.

۱-۲۷-۱ د مسلم د کلام نمونه :

پښــــتونه وروره ولــــي نــــه کــــوې لــــه ځانــــه ګلــــه
بېځایــه وایــې غــر و پیــل کــړې لــه جهانــه ګلــه
کور کړې خراب د مسلمان په شپه یې لوڅ کــړې غریــب
چــې ســې بنــدي بیــا نــو کــوې لــه قوماندانــه ګلــه
د خوني بــام دي نــه کــړ ګــل نــاوه دي نــه کــړه جــوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ژمی راغی ورانه سوه، کړې له بارانه ګله
بېکاره ګرځم ولې نه راځي ډوډۍ تیاره
له بد طالع څخه شاکې، کړم له آسمانه ګله
مدام مې پښې دي غزولې ملا مې ماته په کار
چې مفت مې نه ساتي کوم له فلانکې خانه ګله
د بل ډوډۍ ته بې عزته ځوړي سترګې وي ناست
بې حسه نه کوي د خپل کښته وجدانه ګله
نسته پر چا باندې منت نه ملامت دی بل څوک
له خپله ځانه دي کوه "مسلمه" ځوانه ګله

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي رشتين لیکلی دی، ما سره له لږ تصرف او تغیره رانقل کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۸ نومیالی

محمدانور نومیالی د حاجي محمدنعیم زوی، ښه پوه لیکوال او د طبعي لرونکی شاعر دی، قدیم علوم یې درساً ویلي او په نورو علومو کې مطالعوي عبور لري، د معلوماتو ساحه یې ډېره پراخه او د هوښ قوه یې هومره تېزه ده چې د هر ناویلي کتاب مفهوم او لنډ مطلب په ډېره ساده او اسانه صورت سره را ایستلای سي. د فلسفې او روحیاتو له علمه سره خاصه مینه لري او تل په دې فکر کې دی چې د هغو د مجهولو قضایا وو حل دي په عملي صورت سره وکې، چنانچه د دغه شوق او ذوق په اثر سره یې د فروید د روح مقناطیسي هیپنوتیزم تجربه کړي مسایل راغونډي کړي او یو کتاب یې ځني جوړ کړی دی او څو نوري متفرقي رسالې یې چې یوه یې د کرهنې او بله د طبعیینو د طریقې ابطال او یوه هم د فراست په نامه دي، په طلوع کې نشر سوي دي. اوس د یوه بل کتاب په لیکنه چې علم الروح نومېږي بوخت دی. پروسږ کال په ترانسپورت کې کاتب و اوس د ګرشک د انکشاف د ریاست د نشریاتو په مدیریت کې کار کوي. د لیکنې طرز یې اجتماعي دی، ګاهې وختي فلسفي مضامین هم لیکي.

۱-۲۸-۱ د نومیالی د کلام نمونه :

د شاعر ژوند

هغه ږغ دی چې بیده زړونه په پاڅي
په آهنګ یې د آسمان ملکې ناڅي
د بهار د عندلیب د زړه نغمه ده
د کاروان د جرس ښکلې زمزمه ده
د شپانه د پردېسي د نل آواز دی
د حکمت په دفترونو کې یو راز دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښــــه مظهـــر دی د ســـــپېڅلو احساســـــاتو
فلســــــفه ده د خــــــوش رنګـــــو کائنـــــاتو
د روحـــــانو لـــــه دنيــــا ســــره آشـــــنا دی
د بېلتــــــون مـــــړو تـــــه دم د مســــيحا دی
چـــې د آهـــه ســـره وزي لـــه ســـينې څـــه
تويـــوي وينـــي د ســـترګو لـــه چېنـــې څـــه
د دردونــــــو نماينــــــده د ځګــــــر ږغ دی
څيروونکـــــی همېشـــــه د کاڼـــه غـــــوږ دی
د ســــــر تورو پټــــــوونکی حمايـــــه ده
د يتـــيم و بـــې ســـايې ســـر تـــه ســـايه ده
دی زګېـــــروی د زکنــــدن ســــانده د بــــورو
د ظــــالم پــــر کــــوټې کــــار کــــوي د تــــورو
د غريبـــــو د غمجنـــــــو زړو قــــــوت دی
و سرمســــــتو بــــــدايانو تــــــه آفــــــت دی
چـــې د چـــا د بخـــت ډېـــوه ســـي پـــه ده بلـــه
ټولـــــوي د تـــــاريکۍ هـــــره کمبلـــــه
دغـــه ږغ چـــې پـــه کـــوم ځـــای کـــې موجودســـي
هــره ورانــه يــې آبــاده پــه مســعود ســي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۹ حيدري

مير حيدر حيدري د ده په قول د 58 كــالو دى، يعنـــي د هجــري شمســـي پــه 1279چې د قمري هجري 1314 او د ميلادي1895سره مساوي بلل كېږي پــه يــوه علمي او ادبي كورنۍ کې پيدا سوى دى. د ده كورنۍ له اوله تر آخــره پــورې د علم، فضل، پښتو او پښتونوالي په مينه شهرت لري، زه د خپلې همدې خبــري د مصداق له پاره دا لازمه ګڼم چې د ده د كورنۍ په شاوخوا كې تر هغــه حــده چې ما د نوموړي اديب څخه معلومات حاصل كړى دى، و ګرانو لوســتونكو تــه تقديم كړم.

۱-۲۹-۱ د پښتون ناظم مير حيدر كورنۍ:

پښتون ناظم د فيض الله صاحبزاده ياسين زي زوى او د افغانســتان د جنــوبي خوا كټواز نومي مشهور ځاى و او په كټوار كې بيا د عرض بيګي نــومي كلــي و، فيض الله صاحبزاده خپل لومړني تحصيلات د كټواز په همدې كلي كې وكــړه، وروسته تر هغه د درس لوستلو او انجامولو له پاره د هندوستان و خوا تــه ولاړ، چې د هندوستان له علماوو څخه هم استفاده وكړي او په هند كې يــې مــروج كتابونه ولوستل، خو بيا هم د ده هغه د ميني تنده چې ده د علم سره درلــوده نه سوه ماته او د هند څخه و ايران او له ايران څخه د عربي ممالكو و خــوا تــه ولاړ، په دغه دباندني ملكو كې فيض الله صاحبزاده فقه، د فقه اصــول، ميــراث (علم الفرائض)، احاديث، تفاسير، صرف، نحوه، علم المعاني، منطــق، حكمــت، رياضي چې هغه وخت د همدې علومو ويل رواج وو، وويل. كه څه هم ده علوم په عربي ويلي وو، مګر په فارسي يې اشعار ويلاى سول، او د غمګين د مثنــوي په نامه يې يو مكمل كتاب په فارسي ژبه ليكلى دى، خو سره له دومره قــدرت لرلو ده خپله پښتو هېره نه كړه او په پښتو يې خورا ډېر اشعار وويل، مګر زمــا لاس ته رانغلل صرف د نمونې په توګه د ده دا دوه د پښتو بيتونه وګورئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هيڅ ډول مي د يار ديدن پرې نه ښود
که هـــــر څـــو و د رقيب راته تل غر ږ
د رقــيب په لاپو شـــــاپو بندواز نه وم
هجران سو زمری رامات يې کړ اورمبږ

په همدې ډول د فيض الله صاحبزاده اکا محمدعمر صاحبزاده هم د پښتو سره ډېره علاقه درلوده، چې د خپلې علاقې په اثر يې (درمختار) ټـول پـه پښـتو منظوم کړی او نن هم د ده د لمسي يعني عبدالله صاحبزاده څخه موجــود دی. د سيد فيض الله صاحبزاده ورور چې عبدالکريم صاحبزاده نومېدی، هم عــالم او د پښتو ژبې يو ښه شاعر و، د اشعارو مجموعه يې زما و لاس ته نه ده راغلې، مګر دا يو څو بيته يې لاس ته راغلل :

چـــې بـــدر د نـــاخن هـــلال پـــر ســـر کـــړ
لمرله شرمه ســـر پـــه ځـــای د مـــازيګرکړ
قد زېبا ستا چې سر لوړ کــړ لهشمشـــاده
ســـروي ســـر د ســـلامۍ پـــه زانـــو ورکـــړ

۱-۲۹-۲ د مير حيدر حيدري د پښتون ناظم د تحصيل دوره :

څرنګه چې د پښتون ناظم پلار په کوچنيوالي کـــې مـــړ دی؟، نـــو دی وايي چې زما اکا د کتواز د عرض بيګي له کلي څخـــه د قنـــدهار د ارغنـــداب و جوی لاهور نومي کلي ته په کډه ولاړ او زه يې هم د ځان سره بـــوتلم او خپـــل ابتدايي تحصيل مي له خپل اکا څخه وکړ، وروسته تر هغـــه د قنـــدهار د لاري پښين او د پښين په شاوخوا کې په تحصيل بوخت ســـوم، فقـــه، ادبـــي علـــوم، صرف او نحو، احاديث، تفاسير مي په همدې سفرونو کې وويـــل او پـــه همـــدې سلسله کې تر کوهاټه پورې ما د علم له پـــاره ســـفر تـــه دوام ورکـــړ او بيرتـــه قندهار ته راغلم. په قندهار کې د څه عمر له پاره په خپل کور کې وم خـــو بيـــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم زه خپل اکا تشویقولم چې خپل تحصیل ته دوام ورکړم او ما هم د علم ډېر شوق درلود، هغه و چې د قندهاره بیا و چمن ته ولاړم او دا وار مــي ســفر تــر دهلي، اگرې او مدراسه پورې اوږد سو او بیا په مدراس کې ما د علامه مولــوي صاحب ابوالوفا قندهاري د علم شــهرت واروېــد او بېلــه ځنــډه مــي د دکــن حیدرآباد و خوا ته چې نوموړی مولوي صاحب دغلتــه و، عــزم وکــړ او د ده د شاگردانو په ډله کې حساب سوم. دا پښتون ناظم په قام یاسین زی دی چې د پښین د اوسېدونکو یو خیل دی، دی اوس د قلات په خاله کې استوگنه لري.

۱-۲۹-۳ د پښتون ناظم د پښتو سره د مینې پیدا کولو عوامل :

که څه هم د ده مینه د خپلې پښتو ژبې ســره ډېــره او د خپــل اکــا عبدالکریم صاحب زاده شاعر په لاس د ده روزنه سوې او دی هــم د پښــتو د مینې او محبت سره آشنا و، خو بیا هم د مولوي ابولوفای قندهاري صحبت پر ده اثر وکړ، مولوي ابوالوفا صاحب د هند په حیدرآباد کې اوس یو لوی پښــتون عالم دی او د قندهار په طلوع افغان کې یې اشتراک درلود، کله چې بــه دغــه اخبار راورسېد نو پښتون ناظم به هغه لوست او د خپل استاد په توصیه به یــې ورځ په ورځ مینه لا هم ډېرېدله او د زماني غیب اللسان سوځوونکې اشعارو به دی و خپلې خوا ته لکه کهربا کشاوه، او د رحمان بابا دې بیت :-

که چا لار د عاشقۍ وي ورکه کړې

زه "رحمان" د عاشــــقانو رهنما یم

په مصداق به یې ده ته د خپلې ژبې سره د عشق رهنمایي کوله.

۱-۲۹-۴ د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره :

پښتون ناظم چې خپل هغه علوم چې ده د مولــوي ابوالوفــا صــاحب څخه ویل و پای ته ورسول نو سمدستي د قندهار و خوا ته را رهي ســو او تــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله کوره یې ځان راورساوه، د ده و کور ته رارسېدل او د نظمونو شروع کېدل و، اول وار چې ده کوم کتاب منظوم کړی دی هغه د فقي یو کتاب و، چې د والاحضرت سردار محمدهاشم خان د افغانستان د فقید صدراعظم په نامه یې مسمّی کړ او نوم یې تحفأ الهاشمیه کښېښود، دا کتاب د900بیتونو په حدودو کې لیکل سوی دی، پس له دغه یې د میراث علم الفرائض یو کتاب منظوم کړ چې نوم یې د میراث رساله وه او په 750بیتو کې لیکل سوی دی. څرنګه چې دا کتاب خلاص سو بېله دې څخه چې دی دا کتابونه د چاپ له پاره و چا ته ورکړي او ځوک یې تشویق او ترغیب کړي، ده د بل کتاب په لیکلو پیل وکړ چې دا کتاب د بیالوژی کتاب دی، او ده یې نوم پوره انسان ایښی دی او د انسان د اعضاو تشریحي موضوع ده او 1500بیتونه پکښې لیکل سوي دي او یو کتاب د ادبي حکایاتو په نامه چې1000بیته دی او هم د پوهانو افکار چې1500 بیتو ته رسېږي او بل د افغانستان مجمل تاریخ دی چې 3000 بیته دی.

۱-۲۹-۵ د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پېژندګلوي :

دی وایي چې ما په 37 کلنۍ کې د یوه اسلامي تاریخ د نظم په لیکلو پیل وکړ او دا تاریخ مي په 300 بیتو کې ولیکه او د مطبوعاتو و ریاست ته مي راوړ، څرنګه چې د هغه وخت د مطبوعاتو مستقل رئیس ښاغلی صلاح الدین سلجوقي و نو ده زما کتاب ولید او وې ویل چې زه خو په پښتو نه پوهېږم که څه هم ستا نظمونه و ما ته سلیس معلومېږي خو بیا هم دا کتاب زه و ادبي ټولنې ته محول کوم چې دوی څه نظریه لیکې، څرنګه چې هغې ټولنې هغه تاریخ مجمل وباله او و ماته یې د مفصل تاریخ د نظم کولو هدایت راکړ، نو ما هم د هغې ورځې څخه د تاریخ په منظوم کولو شروع وکړه او آشنایي مي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبوعاتو سره قایمه سوه، پس له دغه وختــه څخــه ده د افغانســتان د لــوی تاریخ په نظم کولو شروع وکړه او د خپل ټینګ عزم او نوي شاعرۍ په برکـت په دغه کار موّفق سو چې تر اوســه یــې د فردوســي د شــاهنامې پــه ډول دا وروسته منظوم تاریخونه لیکلي او چاپ ته آماده کړي دي :

1. تر اسلام دمخه د افغانستان تاریخ په 15000 بیتو کې.
2. د اسلام په ظهور کې د افغانستان تاریخ په 4500بیتو کې.
3. د میرویس نیکه تاریخ په 2500بیتو کې.
4. د احمدشاه بابا تاریخ په 3000 بیتو کې.
5. په نونسم قرن کې د افغانستان تاریخ په 9000بیتو کې.
6. د کوشانیانو تاریخ په 4000بیتو کې.

د دغو ټولو اوسنیو تاریخونو مجموعه چې ده منظوم کړي دي 35740 بیتو ته رسېږي.

څرنګه چې ما ته د ده د خبرو څخه ښکارېږي دی دا کــار و ســر تــه رسېدلی نه بولي او نه په دې کار کې په پښتني خدمت د پښتو په لار کې ځان سترې بولي، د ده د احمدشاه بابا د تاریخ له 3000بیتو څخه لانــدني بیتونــه د نمونې په ډول رانقلوم :

۱-۲۹-۶ د حیدري د شعرنمونه:

د احمدشاه بابا خویونه

چـــې رږغبـــږي مـــوّرخین لـــه دې ټولواکـــه
ګانـــه کبـــږي معتـــدل شـــاه لـــه اخلاقـــه
ډېـــــر پابنـــــد د اوامـــــرو مـــــذهبي و
ولاړ ټینـــګ پـــر عـــرف عـــاداتو پښـــتني و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې اعمــال افعــال د ده تــه کاتــه کېــږي
لـــــه شـــــاهانو عـــــادلانو حســـــابېږي
ټولــواک کــړ وصــيت زامنــو تــه تــل داســي
مجرمـــان چـــې هـــيڅ وخـــت نـــه کـــړي مثـــل تاســـي
بـــل ويلـــي دوی تـــه داســـي وه نومـــوړي
لـــه کورشـــه د ځـــان منـــع کـــی وګـــړي
بحـــث مجلـــس د علمـــاوو بـــه همـــېش کـــړئ
او حرمـــت بـــه د ســـيد او د درويـــش کـــړئ
د ټولــواک دينــداره زښــته ډېــر عــزت و
لـــه غيرتـــه يـــې همـــدا رنګـــه حالـــت و
ګنهکـــار يـــې لـــه ګنـــاه کولـــه تېـــره
لـــه ضـــعيف ســـره يـــې کـــړه کمينـــي ډېـــره
ظالمـــانو او غلـــيم تـــه داســـي وړ و
ډار يـــې نـــه کـــاوه همـــېش بـــه پـــه کـــاروړ و
لـــه دينـــي عزتـــه هـــيڅ وخـــت خـــالي نـــه و
او دغـــه شـــاني يـــې تعصـــب ملـــي نـــه و
د خپل ملک په نېک مشفق په شـان د پـلار و
پـــر مجرمـــانو د خـــارج بانـــدې قهـــار و
دا ټولــواک و جــوانمرد حــق پېژنــدونکی
د احســـان پـــه هـــيڅ وخـــت نـــه و هېروونکـــی
لـــه نـــادره چـــې احســـان و شـــاه ليـــدلی
کـــور د ده يـــې لـــه تاراجـــه و ســـاتلی
د ښـــاغلي چـــا ليـــدلی امســـاک نـــه و
ډار او حـــس او تکبـــر د ټولـــواک نـــه و
ښـــه اعمـــال صـــالحه يـــې پـــه دې شـــان دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه همـــت او بزرگـــي يـــې شـــاهدان دي
نـــو پـــه دې حيـــث مـــوّرخين پښـــتانه واړه
مدحـــه کـــړي د دې ټولـــواک پـــه لـــوړه غـــاړه
او اکثـــــره پښـــــتانه د دغـــــه غـــــولي
احمدشـــاه لـــه اوليـــاو څخـــه بـــولي
دغـــه لـــوی افتخـــارات د ده بالـــه ســـي
ورتـــه ګـــوره درانـــه څـــړه پـــه تالـــه ســـي

نوټ :-

د ښاغلي حيدري د پورتني سوانح مضمون د ښاغلي ژواک پـه قلـم ليکل سوی، او د کابل مجلې د 1332 سنې په 340 مه شماره کـې خپـور سـوی دی، ما کټ مټ رانقل کی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۰ پښتون

محمدرسول پښتون د حاجي خدايار زوی يو مقتدر او فيلسوف ليکونکی دی، مضامين يې علاوه پر ادبي نزاکت او پختګۍ باندې فلسفي باريکۍ هـم لـري، چې ويونکې ته د ده فاضلتوب او علميت له ورا څرګندوي. په رسمي ماموريت کې يې د سرحدداری، علاقه داری، قوماندانۍ او په اقتصادي شعباتو کې يې د نماينده ګۍ او شرکتو د رياست چوکۍ اشغال کړي. دغه پښتون په فارسـي او پښتو ژبو کې ښه خوندرد نظم او نثر مضامين لـيکلای سـي، مګـر ميـل يـې نسبت تر نظم د نثر و خوا ته زيات ليدل کېږي. په خواصو کې ذاتاً حق ګويـه، صادق، وطن پرسته او د ښو احساساتو لرونکی سړی دی، د ليکنـي طـرز يـې اجتماعي او فلسفي دی، د عشقي اشعارو له ليکلو څخه يې طبعاً او ملکـاً بـد راځي.

۱-۳۰-۱ د پښتون د کلام نمونه :

هم بحر هم طوفان يم

نـه پـوهېږم چـې انسـان يـم کـه ملکـه کـه پېريـان يـم
پـه جلـي قلـم ليکلـی پـر خلقـت بانـدې عنـوان يـم
يـا چمـن يمـه شـين سـوی يـا خـزان يمـه پرېـوتی
يـا وږمـه يمـه د ګلـو يـا پخپلـه ګلسـتان يـم
يـا د يـار د مـخ آئينـه يـم يـا پخپلـه جانانـه يـم
د هـر ګوښـي ننـداره يـم پـه ډولـو ډولـو عيـان يـم
نـه هغـه يـم نـه دغـه هسـي خوشـي بهانـه يـم
ګـورئ څـه يـم لا بـه څـه سـم چـې د ټولـو داسـتان يـم
نـه سـور ګـل يـم غوړېـدلی نـه نسـيم يـم الـوتلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې پــه بــوی بانــدې يــې پــايم د هغــه بــاغ باغبــان يــم
نـــه ډېـــوه يمـــه لګېـــږم نـــه پـــتڼ يـــم چـــې کړېـــږم
د آشـــنا د مـــخ شـــغله يـــم پرېـــوتلی پـــر جهـــان يـــم
نـــه هنـــداره د ښايســـت يـــم نـــه پخپلـــه نمايښـــت يـــم
يـــو تعميـــر يمـــه جـــوړ ســـوی چـــل د بلـــه څخـــه بيـــان يـــم
چـــې پـــه غشـــو يـــې د ســـترګو زخمـــي کـــړی يـــم د درګـــو
د هغـــو وينـــو ســـېلاب يـــم چـــې هـــم بحـــر هـــم طوفـــان يـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۱ مستغني

عبدالعلي مستغني د ملا رمضان زوی په قوم هوتک په 1293 قمري کال د کابل په بالاحصار کې زېږېدلی دی، د مرحوم مستغني ابايي مېنه د قندهار د کـلات د حکومت د سيوري په کلي کې ده. مگر ځينو نيکه گانو يې پـه کـوم نسـبت چې لا تر اوسه معلوم نه دی له هغه ځايه راغلي او د کابل د ميدان د بيني بادام په کلي کې يې هستوگنه غوره کړېده. آخوند ملا رمضان د مرحـوم مسـتغني پلار په افغانستان کې د هغه علماوو څني و چې د استادۍ مقام يې درلود، مـلا رمضان د علم د زده کړې له پاره د سوات، بونير، پېښور او نورو ځايو ته مسافر سوی او پردېسۍ يې گاللي دي، وروسته د متداوله علومو له زده کړې څخـه د سوات بابا جي ته ورغی او طريقه يې وکړه او بيرته خپل وطن ته راغـی او پـه ډېره لږه موده کې يې د پوهي او علمي مقام زوږ د امير شېرعليخان غوږ ته ور ورسېد، نو دی يې راوغوښت او د هغي مدرسې تدريسي او اداري چاري يې ور وسپارلې چې هغه امير شېرعليخان په بالاحصار کې تاسيس کړې وه، هر کلـه چې امير شېرعليخان مړ او امير عبدالرحمن خان پاچا سو د هغه مخالفـت پـه نسبت چې د هغو تر منځ و، ملا رمضـان لـه کابـل څخـه لـوگر تـه ولاړ او د محمدآغې په کلي کې په تدريس لگيا سو، څه موده وروسته د کابل په شرعي محکمه کې مفتي سو.

په دې وخت کې چې امير حبيب الله شهزاده و، د ده له ديندارۍ، علم او پوهي خبر سو، دی يې د خپل ښوونکې په حيث وټاکه او تر وروستنۍ سلگۍ پـورې يې د خپل معظم استاد احترام او قدر کاوه، نو په دې نسبت چې د ده پوهـه او علميت هر چا ته څرگند و او د ده شهرت دی پرې نښود چې په کليو او گوښه ځايو کې هستوگنه اختيار کړي، نو د افغانستان پـه مرکـز (کابـل) کـې يـې هستوگنه غوره او په دې ښار کې مرحوم مستغني دنيا ته راغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم مستغني عموماً له خپل بزرګوار پلار څخه خپله زده کړه کړې او د وطن له نورو علماوو څخه يې ډېر لږ تعليم کړی دی، له متداوله علومو څخه يې مبادي منطق، يوناني فلسفه، د کلام علم، فقه شريفه په لازمه او مروجه اندازه په عربي مدرسو کې زده کړي وه، خو د پښتو او پاړسو په ادبياتو کې يې لوی لاس درلود، پښتو يې مورنۍ ژبه وه منګر د عربي او پاړسو ژبې يې کسبي وې، د مرحوم مستغني طبع زښته ډېره روانه وه، چې په يوه هفته کې به يې ډېر فرمايشتي اشعار جوړول، دی دومره د خپلې طبعي په روانۍ ډاډه و چې د سراج الاخبار د ادبي برخي عهده داري يې منلې وه، مستغني په هيواد کې لومړنی شاعر و چې د ده اجتماعي او اخلاقي آثار د وطن په اخبارونو او جريدو کې خپاره او عام او خاص ځني مستفيد سوي دي، يو څه موده د سراج الاخبار مصحح او بيا د حبيبيې په مکتب کې د ادبياتو معلم و، مستغني په نجوم او رمل او حساب او هندسه کې هم ځانله مطالعه کوله، د ده عزت النفس دومره قوي و چې د خپل وخت فضلاووته يې تن نه ايښوده، مستغني د شجاعت او لوړ همت خاوند و.

دی د سقاو د انقلاب په زمانه کې قندهار ته تللی و، نو هر کله چې انقلاب خلاص سو او اعليحضرت شهيد محمدنادر شاه پاچا سو، کابل ته راغی او په کابل کې چې ادبي انجمن تاسيس سو نو دی يې هم په غړو کې وټاکل سو، مرحوم مستغني د 60 کالو په عمر په 1352 قمري کال کې د 1312 شمسي کال سره سم د حوت په 21 د يکشنبې په ورځ په ملکې شفاخانه کې له دې جهانه څخه سترګي پټي کړې او مړ سو، مرحوم مستغني په رشتيا سره ډېر لوی او مقتدر شاعر و، ده په قصيده، غزل، مثنوي، قطعه، رباعي، مخمس، مسدس، ترکيب بند او ترجيع بند کې لوی لاس درلود او ځکه چې طبع يې ډېره روانه وه نو ځينو به دی د شعر ماشين باله، مستغني د وخت د تقاضا سره سم په فارسي کې ډېر اشعار ويل او ډېري مشهوري قصيدې لري، په پښتو کې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه اشعار لري، د ده اشعار د وطن په اخبارونو او جریدو کې ډېر نشر سوي دي، مګر لاندینۍ قصیده یې موږ ګرانو ویونکو ته د نمونې په ډول سره وړاندي کوو.

۱-۳۱-۱ د مستغني د کلام نمونه:

خپله ژبه

هـــر ملـــت چــې ســي ګویـــان د خپلــې ژبــې
مطالـــب یـــې ســـي آســـان د خپلـــې ژبـــې
ښـــه دی زده کـــړه هـــر مطلـــب پـــه خپلـــه ژبـــه
پښتـــــانه ســـــي ترجمـــــان د خپلـــــې ژبـــــې
ګفتګـــوی پـــه پـــردۍ ژبـــه کـــړي تـــر کومـــه
مګـــر نـــه لـــري امکـــان د خپلـــې ژبـــې
تـــه افغـــان پـــه پـــردۍ ژبـــه دي تحریـــر دی
ولـــي نـــه کـــوې افغـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه پـــردۍ ژبـــه تحریـــر و تقریـــر مـــه کـــړه
زده کـــړه زده نوشـــت و خـــوان د خپلـــې ژبـــې
هـــر ملـــت د خپلـــې ژبـــې صـــحت غـــواړي
ولـــي نـــه کـــوې درمـــان د خپلـــې ژبـــې
ورکـــاوه بـــه شـــي پېغـــور پـــه هـــره ژبـــه
څـــوک چـــې نـــه وي زبـــان دان د خپلـــې ژبـــې
نـــه پـــوهېږي چـــې پښـــتو پښـــتون یـــادېږي
ولـــي نـــه یـــې نکتـــه دان د خپلـــې ژبـــې
چـــې پوښـــتنه ورنـــه وســـي نـــه پـــوهېږي
بیـــا بـــه وکـــوي ارمـــان د خپلـــې ژبـــې
کـــه څـــوک زده کانـــدي ســـل ژبـــې دا کمـــال دی
دا کمـــال نـــه دی نقصـــان د خپلـــې ژبـــې
ښـــه ده ښـــه ده چـــې پـــه ســـل ژبـــې دانـــا یـــې
ولـــي مـــه کېـــږي نـــادان د خپلـــې ژبـــې
پـــه هـــیڅ ژبـــه دا بیـــان کـــولای نـــه ســـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــه هـــر څـــو کـــوم بيـــان د خپلـــې ژبـــې
خـــداى دي هېـــره خپلـــه ژبـــه لـــه چـــا نـــه کـــه
رشـــتيا وايـــم جـــار قربـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه بـــازار د پـــردۍ ژبـــې ســـودا مـــه کـــړه
ســـودا ښـــه ده پـــه دوکـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه گلـــزار د پـــردۍ ژبـــې گلچـــېن مـــه ســـه
چـــې رنگـــين دى گلســـتان د خپلـــې ژبـــې
خپلـــه ژبـــه ســـود و زيـــان د هـــر ســـړي ده
هـــر څـــوک مـــومي ســـود و زيـــان د خپلـــې ژبـــې

نوټ :

د مرحوم مستغني د سوانح مضمون ما کټ مټ د کابل مجلـې څخـه رانقل کړى دى[1].

۱-۳۲ بېنوم

دا معاصر اديب چې وروسته به يې له شعر او شاعرۍ څخه ښه خبر سئ د يوې لويي کورنۍ يو مشهور فاضل او په قوم او ملت دردمن او غمجن پښتون دى، د وطن او ملت او خصوصاً د اسلام له پاره د ده د والد مجاهدې او کوششـونه،لکه لمر ځرگند او ښکاره دي، ده پخپل کلام او شعر کې بېنوم تخلص غـوره کـړى دى او موږ يې هم صرف په دې نامه يادوو.

بېنوم د پاخه فکر، قوي ارادې، ښه تدبير خاوند دى، عزم، همت، صبر، حوصله، پاکې او ديندارې، راستي او صداقت د ده غوره او ښکاره صفات دي، سربېره پر دغه يو زړه ور او توريالى عسکر هم دى، چې د وطن په ډېرو داخلي او خارجي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړو کې يې د ياد وړ خدمتونه او لويي کارنامې کـړې دي. د قـوم اصـلاح او آرامي او قراري د ده د ژوند اوله آرزو ده، تقريباً 54 کاله يې د ژوندانــه ډېـري تودې سړې ليدلي دي او ډېري سختي پېښي يې د خپل فکر په مرسته فيصله کړي دي، په ټولو چارو کې د پخې تجربې او رسا فکر خاوند دی، د ده علمي او سياسي معلومات هم ډېر ښه دي، څه شي چې له اوله د ده سره ملګري ســوي او د ده زړه يې بې آرامه کړی دی هغه د قوم درد دی او همــدا شــی د خپلــې شاعرۍ د آغاز سبب بولي، لکه چې وايي :-

چې په غــــــم کې د قام شومه
په زړګي بې آرام شــــــــومه
اوسه پورې مي خوله چپ وه
اوس شروع په کلام شـــــومه

۱-۳۲-۱ د شعر دېوان :

د 1319 ش په آخر کې ما د ده يو وړوکی دېوان ليدلی و، له هغه وخت څخه د ده د اشعارو اثر پر ما پروت دی، بيا په 1322 ش کې يې يو بل لوی دېوان موږ وليــد چې تر 600 صفحو زيــات او تقريبــاً 12000 بيتــه دی، دا دېــوان د مضــامينو او موضوعاتو په لحاظ د خوشحال دېوان تــه ورتــه دی، هـر ډول قــومي، ملــي، سياسي، تاريخي، عشقي، تصوفي، اجتماعي او اخلاقي مضامين پکښــي بيــان سوي دي، دا رنګ د شعر اکثري نوعي هم پکښي سته، لکــه غزلــي، ربــاعي، قطعه، قصيده، مثنوي، ترجيع بند او نور، مګر په دې برخه کې شاعر له پخوانو پابنديو څخه وتلی دی او په نوي طرز يې هم ځيني اشعار ويلي دي، دغه نــوي طرزونه يې حقيقتاً ډېر خواږه او خوندور دي ښايي چې وروسته بــه يــې څــه نمونې وښودل سي، دا کليات د ښنوم دېوان نومېږي، اصلي نسخه يې چې پــه خپله د ښاغلي ښنوم په خط ده، د پښتو ټولنې ځينو ملګرو ليدلې ده، او دوی يې اشعار خوښ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۲-۲ د ده اشعار او کلام :

د بېنوم په اشعارو کې که څه هم هر ډول مضامين سته، مګر عموماً دا درې برخي لري:

1. عشقي او تصوفي
2. اجتماعي او اخلاقي
3. سياسي او قومي

لاندينۍ دوې منظومې يې د کلام د نمونې په ډول سره ګرانو ويونکو ته ليکم:

۱-۳۲-۳ د بينوم د کلام نمونه:

چې وړوکې سره مور که يا له وروره سره ورور که
داسي کړه له غريبانو هر غريب په اوږه سور که
هر غريب لکه ماشوم دی هر ماشوم د سترګو تور که
په خدمت و هر غريب ته ځان له مړ د آخر اور که
هوښياري شرافت نه دی د وړوکو چې لوی زور که
له انصاف له عدله ليري چې د کوندو سر سرتور که
د هغه زړګی به خوږ شي د يتيم زړګی چې خور که

غوښي خورمه د خپل ورور غلا کوم له حکومته
د عزت خاوند چې راشي زه يې کړمه بې عزته
چې مظلوم عريضه راکړي وې وهمه څو لغته
سلام کله د چا اخلم چې به کم شم له شوکته
اشاره په سر کومه دا مې دی له سياسته
خپل عزيز په سپکه ګورم ورته ډېر له حقارته
په "بېنوم" به لعنت وايي که شي پوه له حقيقته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوټ :-

د بېنوم دغه پورتنۍ سوانح ښاغلي رښتين ليکلې او د کابل مجلــې د 1325کال په 8 ګڼه کې خپره سوې ده، څکه چې دی يې د خواهش پــه اثــر لــه نامه څخه ليري سوی او په تخلص سرې اکتفا کړېده، نو زه مجبوره يم او د پلار د نامه له ليکلو څخه يې د نه معلومات لرلو په نسبت معافي غواړم.

د دې تکړه اديب نوم د ادبياتو د تاريخ پــه حوالــه او د نــوابي د يــوه مکتوب په اثر سره فضل اکبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ تعليقات

۲-۱ آشنا

په تذکره کې د پښتو ليکوال او شاعر عبدالباري آشنا پيژندنــه راغلــې چــې بشپړه نده، خو له دې تذکرې څو کاله وروسته مرحوم استاد عبدالرووف بينوا په اوسني ليکوال کې د عبدالباري آشنا په باب ځينې اضافي معلومات ليکلي چې زه د هغه د خبرو لنډيز راوړم.

په اوسني ليکوال کې راغلي چې آشناپه ۱۳۰۵ هــ ش کال کې په کندهار کې د بالاکرز په سيمه کې زيږيدلی دی، ،لومړنی زده کړې يــې د ميــرويس بابــا پــه لېسه کې کړي او په ۱۳۲۷ هــ ش کال کې د احمد شاه بابا له لېسې څخه فارغ شوی دی، په ۱۳۳۲هــ ش کال کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي لــه پښتو څانگې څخه فارغ شوی او د احمدشاه بابا په ليسه کې د ښــوونکي پــه توگه په دنده گومارل شوی دی، پــه ۱۳۳۵ هـــ ش کــال د همــدې ښــوونځي مرستيال دنده ورکړل شوې او وروسته په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې يــې د يــادې شوې ليسې د مدير په توگه کارکړی دی. په ۱۳۳۷ هــ ش کال کې د ليســې د مديريت سربيره د پوهنې دمدير په توگه هم کار کړی دی،په ۱۳۳۹ هــ ش کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي په تدريسي هييت کې د پوهيــالي پــه رتبه وظيفه ورکړل شوه، چې د شخصي ستونزو له امله يې دا کار پريښود اوپه همدې وخت کې يې د وړيو د اودلو په فابريکه د مراقبت د مدير په توگه په کار پيل وکړ.

په اوسني ليکوال کې راغلي چې آشنا په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې د (ادبيات) په نامه يو کتاب ليکلی او په طلوع افغان کې خپورشوی چې وروسته بيا دوه ځله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستقل چاپ شوی دی او د مطبوعاتو ریاست له خوا یې د رحمن بابا لـومړی جایزه ترلاسه کړې ده.

په اوسني لیکوال کې بینوا د آشنا د نثر یوه نمونه هم راوړې او ویلــي یــې دي چې ده (آشنا) هیڅ شعر نه دی ویلی، له نجیب او بینــوا وروســته ســرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنګ زبان و ادبیات پښتو کې، چې په ۱۳۵۶ هــ ش کــال چاپ شوی، د آشنا په اړه لیکلي چې آشنا له لیکوالی سربیره شاعر هم و، د ده د یوه شعر یو بیت یې هم راوړی او د آشنا د مرګ کال یې هــم ښــوودلی دی. آشنا په ۱۳۴۷ هــ ش کال له نړۍ سترګې پټې کړې دي: (۲۳: ۳۶)

۲-۱-۱ د آشنا یو بیت له فرهنګه :

برایي مې دا زخمي زړه ناقرار کړم په جهان جهان غمویې ګرفتارکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ محمد نجیم آریا

محمد نجیم آریا د مرحوم خان محمد خان زوی په ۱۲۹۸ هــ ش کال کــې پــه ګردیز کې زیږیدلی دی.

ښاغلی آریا په ۱۳۰۷ هــ ش کال کې کابل ته راغی او پــه حبیبــې لیســه کــې شامل شو. نوموړی د مرحوم قلعه بیګي عبدالغني خان ګردیزي وراره اود نائب سالار غازي ببرک خان ځدران خوریه وه، چې د افغانستان د استقلال ترلاســه کولو په جنګونو کې سهم درلود.

د محمد نجیم آریا د ماموریت دوره:

له حبیبیې لیسې څخه تر فراغت وروسته د انیس ورځپــاڼې د ســرمحرر پــه حیث مقرر شو.

له هغه وروسته یې په ډیلي کې د افغانستان په سفارت کې یوڅه وخــت کــار وکړ او په ۱۳۲۹هــ ش کال بیرته له مطبوعــاتو ســره یوځــای شــو او د انــیس ورځپاڼې د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو. ښــاغلی آریــا یوڅــه وخــت پــه کندهار کې د طلوع افغان جریدې مسوول و،لــه هغــه وروســته د ګرځنــدوی اداري د مسوول په توګه مقرر شو، لــه دې وروســته د افغانســتان پیژنــدنې د عمومي مدیریت مسوولیت ور په غاړه شو، په همدې وخت کې یې په اندونیزیا کې د باندونګ په لسم کنفرانس کې د افغانستان د استازي پــه توګــه ګــډون وکړ، چې د ښه لیاقت له امله د دې کنفرانس د ټولو ګډون کوونکو هیوادونــو د مطبوعاتي پلاوي د ویاند په حیث وټاکل شو.

نوموړی په ۱۳۴۴ هــ ش کال د اطلاعات او کلتور وزارت د مرستیال په حیــث مقرر شو.

محمد نجیم آریا د شهید میوندوال له نږدې دوستانو او همکارانو څخــه و او د دموکرات مترقي ګوند په تاسیس کې یې له میوندوال سره همکــاري وکــړه ،د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میوندوال تر شهادت پورې د دې ګوند مرستیال وه او وروسته بیا تـر وفـات پورې یې د دموکرات مترقي ګوند مشري په غاړه درلوده.

آریا وروسته زنداني شوی او په زندان کې د جسمي او روحي شـکنجو لانـدې هم راغلی دی، د زندان څخه له خلاصیدو وروسته پیښور تـه مهـاجر شـو او هلته یې سیاسي فعالیت پیل کړ، د جمعیت اخبـار یـې د مقاومـت ترعنـوان لاندې خپراوه. له هغه وروسته بیا امریکا ته مهاجرشو او په تکزاس ایالت کـې یې د افغانستان له آزادۍ څخه د دفاع لومړنی انجمن رامنځته کړ.

محمد نجیم آریا په ۱۳۷۲ هــ ش کال کې وفات شوی دی.

د مرحوم آریا ګڼ شمیر مقالې په بیلابیلو اخبارونو کې چاپ شوې دي او نـور آثار یې په لاندې ډول دي.

۲-۲-۱ د محمد نجیم آریا آثار:

۱ ـــ مبارزه در راه آزادی

۲ ـــ پشتونها کیستند از کجاهستند باکې مربوطند.

۳ ـــ تاریخ مختصر گردیز.

۴ ـــ افغانستان و تجاوز شوروي.

۵ ـــ میوند وال(شرح زنده گي).

۶ ـــ خدا در قرآن(رساله تحقیقي)

۷ــ زنده گی من شرح حال خودش است(ناتمام).

نوموړي اشعار هم ویلي دي

۲-۲-۲ د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه:

پیری رسید و مستی طبع جوان گذشت

فصل بهار رفت وگل ارغوان گنشت

یک قطره آب خوردیم و دریا گریستیم

خیراز جهان ندیده و عمر از جهان گذشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرحوم آریا وروستی شعر چې د ناروغۍ پر مهال یې ویلی دی:

از لحدناله بر آرم من آواره‌ء ملک
خاک برسرته‌ء خاک دگران خفته ام
وطنم رفت زدست همتی ای نسل جوان
چشم امید به نیروی شما دوخته ام (1: 4)

۲-۳ محمد شاه ارشاد

ښاغلي نجیب په خپله تذکره کې دمحمد شاه ارشاد لنډه پیژندنه راوړې چې له نورو ضروري خبرو سربیره د ده د کلام نمونې هم نه لري. له ده وروسته عبدالروف بینوا د ارشاد په باب په اوسني لیکوال کې پوره معلومات لیکلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم،محمد شاه ارشاد په ۱۲۹۶ ش کال کې د پروان ولایت د بګرام په یوزباشی کې زیږیدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې په کور کې له خصوصي ښوونکو پای ته رسولي دي او ۱۳۱۵ ش کال کې د کابل په دار العلوم کې شامل او په ۱۳۲۲ ش کال کې له دغه دارالعلوم څخه فارغ شو.نوموړی په ۱۳۲۷ ش کال د عدلیې وزارت د مفتش په حیث ګومارل شوی.په ۱۳۳۰ ش کال کې د قندهار د مطبوعاتو لوی مدیر او د طلوع افغان ورځپاڼې مسوول چلوونکی وټاکل شو.

په ۱۳۳۴ هـ ش کال کې د پروان د ورځپاڼې مسوول مدیر او په ۱۳۳۶ هـ ش کال کې د هیواد د نشراتي موسسې د آمر او د هیواد ورځپاڼې د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو.(۵: ۵۴)

په زندان خوړلي نومې تذکره کې ښاغلي رفیع هم د ارشاد بشپړې سوانح راوړې دي. محمد شاه ارشاد له پښتو سربیره په فارسي هم لیکنې کړې او له عربي یې ډیر آثار ترجمه کړي دي، د" اسلام په غرب کې " یو اثر ژباړلی چې د طلوع افغان اداري له خوا نشر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ارشاد د ثور له کودتا (۱۳۵۷ هـ ش) وروسته بندي شـو او لـه زندانـه ژوندی را ونه ووت.(۱۹: ۲۱)
د حبيب الله رفيع په بل اثر پښتو کتاب ښود کې د محمد شـاه ارشـاد لانـدې آثار ياد شوي دي.

۲-۳-۱ د محمد شاه ارشاد آثار:

۱ــــ د طلوع پلوشه ، کندهار،ګڼ کسان، د طلوع افغان اداره، ۱۳۳۰ ش کـال، د طلوع افغان اداره.
۲ــــ د عشق جلوه (د شعر مجموعه)،کابل د مطبوعاتو وزارت ۱۳۴۴ ش کـال، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۱)

۲-۳-۲ د ارشاد د شعر نمونه:

کوشش

شيوه د سـعيې پـه ژونـد کـې لـه دريـاب نـه زده کـړه
بـــې ثبـــاتي د دې جهـــان هـــم لـــه حبابـــه زده کـــړه
په سرکې شور په زړه کې اور سـترګې لـه اوښـکو ډکـې
رنـــګ د طوفـــان لـــرل لـــه موجـــه د ســـحابه زده کـــړه
پــه ســوز ګــداز کــې تبســم لــه حــال د شــمعې ځنــې
د خـــار او خـــس پـــه جفـــا صـــبر لـــه ګلابـــه زده کـــړه
اسـره د ګـل کانـدې هغـه چـه سـوز دعشـق نـه لـري
مزه د مينې د پتنګ پـه جفـا صـبر لـه ګلابـه زده کـړه
پېښــو تــه تــن ورکــول زړه، لکــه ســندان نيــولی
ســرګرداني پــه دې جيحــون کــې لــه ګردابــه زده کــړه
ژړا فريـــــاد د دزړه لـــــه اوره لا لمبـــــه زيـــــاتوي
پــــه ښــــه دقيــــق نظــــر دغــــه راز لــــه کبابــــه زده کــــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه کوښــښ نشــي ميســر خــاورې د يــار د پښــو
نارســـايي دلتـــه د زلفـــو لـــه طنابـــه زده کـــړه
هلتــه بــه وصــل شــي مــراد تــه پــه اســانه ســره
کــه تواضــع دې پــه رفعــت کــې لــه رکابــه زده کــړه
چــه همــت لــوړوي وړوکتــوب مــانع دســعيې نشــي
د اعـــتلا راز د ذرې لـــه دېرشـــتابه زده کـــړه
تنهـــايي نـــه ګـــرزي مـــانع د ارتقـــا دپـــاره
په يک تنهـا صـورت شـاهي پـاس لـه آفتابـه زده کـړه
صـــحرا د غـــم شـــوه راحـــت ګـــاه د ليونـــو د پـــاره
راحــت د ځــان همــيش دعقــل لــه ذهابــه زده کــړه
ويښ توب په ژوند کې شي بلا راحـت لـه خلکـو يوسـي
په دې جهـان کـې آسـايش راشـه لـه خوابـه زده کـړه
نيـــاز د زړه د لفـــظ لـــه نـــازه مســـتغني ښـــکاريږي
پـــه پټـــه خولـــه راز د معنـــاوو لـــه کتابـــه زده کـــړه
هــره خبــره چــې لــه زړه نــه وي اعجــاز ګانــه شــي
اثـــر د شـــعر د وينـــا لـــه آب و تابـــه زده کـــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-۲ محمودشاه ابوالوفا

د دې تذکرې بل ليکوال محمود شاه ابوالوفا دی د ده په باب هم ښاغلي نجيب لنډ معلومات راوړي، له ده وروسته سرمحقق زلمي هيوادمل په فرهنګ زبـان و ادبياتو پښتو کې د ابوالوفا د ژوند او آثارو په باب معلومات ورکړي دي.

ابوالوفا افغاني يا محمود شـاه مشـهور پـه ابوالوفـا الافغـاني د افغانسـتان د معاصرې دورې له اديبانو څخه و، په ۱۲۶۹ هـ ش دنيا ته راغلی او په ۱۳۵۴ هـ ش د هندوستان په د کن کې مړ شوی دی.

ابوالوفا يو ديني عالم او له اسلامي علومو د پوره مطالعې خاوندو، نومـوړي پـه ۱۳۴۸ ق کال کې د حيدر آباد په د کن کې د احياء المعارف نعمانيه په نامه يوه علمي موسسه جوړه کړه او د دغې موسسې له لارې يې شـاوخوا شـل جلـده کتابونه تصحيح، تنظيم او خپاره کړي دي.مولوي ابوالوفا د تجويد علم په برخه کې د (دليل القرآن بزبان پشتو) په نامه کتاب ليکلی او همدارنګه شعرونه يې هم ويلي چې په طلوع افغان کې خپاره شوي.

استاد ابوالوفا الافغاني په پښتو، اردو، پارسي، او عربي ژبو ښه پوهيـده او پـه دغو ژبويې د ليکلو پوره توان درلود.(۲۳: ۱۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵ ګل پاچا الفت

د پښتو ادبياتو د معاصرې دورې ليکوال ګل پاچا الفت په باب هم په دې تذکره ډېر کم معلومات راغلي دي. له نجيب وروسته په اوسني ليکوال کې د ګل پاچا الفت د ژوند او کارنامو په باب او همدارنګه حبيب الله رفيع هم په پښتو کتابښود کې د ښاغلي الفت ټول آثار معرفي کړي دي، ګل پاچا الفت د مير سيد پاچازوی د سيد فقير پاچالمسی په ۱۲۸۷ ش کال کې د لغمان د عزيزخان په کڅ کې زيږيدلی دی.

علمي تحصيلات يې په غير رسمي مدرسوکې کړي او د خپل وخت مروج علوم، لکه صرف، نحو، منطق، تفسير، حديث، معاني او بيان يې د ننګرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

په ۱۳۱۴ ش کال کې د انيس ورځپاڼې په اداره کې د کاتب په حيث مقررشو. په ۱۳۱۵ ش کال کې د هغه وخت د انجمن ادبي (چې بيا پښتو ټولنه شوه) د تأليف او ترجمې څانګې غړی شو، چې د زيري اخبارېې هم چلاوه، په ۱۳۱۸ ش کال کې د پښتو ټولنې د صحافت د مديريت مرستيال شو، په ۱۳۱۹ ش کال کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدير شو. په ۱۳۲۰ ش کال کې د اصلاح ورځپاڼې د پښتو برخې مشاور شو او په همدغه کال د پښتو ټولنې لوی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی و ټاکل شو. په ۱۳۲۵ ش کال کې د ننګرها د اتحاد مشرقي د جريدې مدير شو، په ۱۳۲۷ ش کال کې د ننګرهار د قبايلو مدير شو او په ۱۳۲۸ ش کې د خلکو له خوا د ملي شورا په ۷ مه دوره کې وکيل وټاکل شو او بيا د ملي شورا دوهم معين وټاکل شو. په ۱۳۳۱ ش کال کې د لغمان د قرغيو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې په وکالت و ټاکل شو، په ۱۳۳۴ ش کال کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لويې جرګې وکيل شو او په ۱۳۳۵ ش کال کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې مشر وټاکل شو او ترڅنګ يې د کابل پوهنتون ادبياتو په فاکولته کې د پښتو ژبې استاد هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي الفت په پښتو او پاړسي ژبه هم نثرليکلی او همدارنګه په عربي ژبه يې هم مقالې ليکلي دي.

د ده شعر ډېر سليس، روان، خوږ او په عين حـال کـې لـه ابتکـاره ډک دی، ډېرنازک اونوي خيالات يې په زړو ساده الفاظو کې ځای کړي او ډېر زړو او لـه نظره لويدلو مضامينوته يې نوی خوند او رنګ ورکړی دی.

په نظم او نثر کې د پوه استدلال خاوند دی، په تېره بيا د ده منثور اشـعار او د نثر خوږې ټوټې له هره حيثه زړه وړونکـې دي او پـه دې ټوټـوکې اجتمـاعي دردونه په ښو اغيزناکو الفاظو کې بيانوي.(۵: ۹۱)

د حبيب الله رفيع په (پښتو کتابښود) نومي اثر کې د ګل پاچاالفت دغه آثـار معرفي شوي:

۲-۵-۱ د الفت آثار:

۱ـــ ادبي بحثونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۲ ش کال، د کابل عمومي مطبعه.

۲ـــ بله ډيوه، کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ـــ پښتو سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش کال، عمومي مطبعه.

۴ـــ په افغانستان کې د اسلام خپريدل،(ژباړه) ليکونکی ميرغلام محمد غبار، کابل، تاريخ ټولنه، ۱۳۳۸ ش کال، دولتي مطبعه.

۵ـــ څه ليکل يا ليـک پوهه،ننګرهار،داتحادمشـرقي اداره،۱۳۲۸ ش کـال، د اتحاد مشرقي مطبعه.

۶ـــ د آزادۍ پيغام، کابل، ن ،د کابل عمومي مطبعه.

۷ـ د پسرلي نغمه،کابل،پښتو ټولنه،۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۸ـــ د زړه وينا،کابل، پښتوټولنه،۱۳۴۱ ش کال، د پـوهنې مطبعـه، آفيسـتي چاپ.

۹ـــ عالي افکار، ننګرهـار، د اتحـاد مشـرقي اداره، ۱۳۲۷ ش کـال، د اتحـاد مشرقي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ـــ غوره اشعار، کابل، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۴ ش کال ، عمومي مطبعه.
۱۱ـــ غوره نثرونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۲ـــ لغوي څیړنه ، کابل ، پښتوټولنه، ۱۳۲۱ ش کال، عمومي مطبعه.
۱۳ـــ لوړ خیالونه او ژور فکرونه ،(انتخاب، ترجمه، تألیف)، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۴ـــ لیکوالي املاء او انشاء ، کابل ، پښتو ټولنه ، ۱۹۶۱ ع ، دولتي مطبعه.
۱۵ـــ ملي قهرمان ، کابل ، د قبایلو مستقل ریاست ، ۱۳۴۴ ش کال، د پوهني مطبعه.
۱۶ ـــ منطق ، کابل ، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال ، دولتي مطبعه.
۱۷ ـــ نوی سبک او نوی ادب ، کابل ، د مطبوعاتو ریاست ، ن ، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۸)

د مرحوم الفت شعري کلیات ښاغلي شهرت ننګیال او نثري کلیات ښاغلي محمد اسمعیل یون تهیه کړي دي. له کلیاتو پاتې متفرق نثرونه یې سرمحقق عبدالله بختانی ټول کړي او چاپ کړي دي.

ګل پاچا الفت د ۱۳۵۶ هـ ش کال د قوس په ۲۸ مه نیټه وفات شو او د لغمان د عزیز خان کڅ کې خاروته و سپارل شو.

۲-۵-۲ د ګل پاچا الفت د نثر نمونه:

بېګناه بندي

پر بړدی ـ دابې ګناه بندي پر بړدی!

مه ویریږئ- د ده په ازادولو کې هیڅ خوف او خطر نشته- فساد او شرارت له ده نه پیدا کیږي.

دده بندي کول لویه ګناه ده .

دا هغه یوسف دی چه د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لویدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده ســنجولی شــي او ستاســې دبلــې ورځې غم خوري.

پر بړدی- دابې ګناه بندي پر بړدی!

که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډیر ښه شان وکړي

تاسی دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ

په زندانونو کې يې مه اچوئ.

په ليوانو او پړانګانو يې مه خورئ-

پر بړدی- دابې ګناه بندي پر بړدی!

دی به ستاسې دګډوډو او پریشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.

ډيرې سختې مبهمې او مجملې غوټې بــه پرانيــزي . دی دراتلــونکي حــال پیشبیني کولی شي.

دطبیعت په رمزونو اواسرارو پوهیږي.

دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ور معلوم دي.

پر بړدی- دابې ګناه بندي پر بړدی!

دده آزادی باندی علم او پوهه زیاتیږي وطن رڼا کیږی، ړانده بینا کیږی.

دی له خپلو جفا کارو ورونړو سره هم ښــه ســلوک کــوي - دی ډیــر پیچــومي اوارولې شی، ډیری ، کږې لاری سمولی شي او ډیر مشکلات حل کولی شي.

ما خوب لیدلی چه دا بندي خلاصیږي او د سلطنت په کرسۍ کښیني.

ښه فکروکړئ

دابندی څوک دی؟

پس له ډیر فکره وایم :

«فکر دی فکر !!» (۵: ۹۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۶ محمد انور ایوبي

دمحمد انور ایوبي د سوانحو په باب مو هم د ښاغلي نجیب په تذکره کې معلومات ولوستل تر کومه ځایه چې ما نورې پښتو تذکرې او له فرهنګیانوسره مصاحبې کړې د نوموړي په هکله مې نور معلومات و نه موندل.

۲-۷ غلام محی الدین ایوبی

غلام محی الدین ایوبي د دې تذکرې بل لیکوال دی چې د ده پیژندنه د تذکرې په اصلي متن کې راغلې د نوموړي په باب د پښتو معاصر لیکوال پرته په نورو پښتو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸ محمد نادر ایوبي

په دغه تذکره د محمد نادر ایوبي په باب ډیر لنډ معلومات راغلي، له دې تذکرې وروسته استاد عبدالروف بینوا په اوسني لیکوال کې د نوموړي سوانح راوړي دي، محمد نادر ایوبي د محمد سرور ایوبي زوی په ۱۳۰۸ ش کال کې په کندهار کې زیږیدلی، نوموړي خپلې لومړنۍ زدکړې دکندهار په میرویس لیسې، حبیبیه او غازي لیسوکې کړي او د کا بل د تجارت لیسې څخه یې په اعلی درجه شهادت نامه اخیستې او لوړې زدکړې یې د کابل پوهنتون په حقوقو پوهنځي کې سرته رسولې دي.

ښاغلی ایوبي (د ۱۳۴۳ کال څخه تر ۱۳۴۶ کال) پورې په امریکا کې د افغانستان د شاهي دولت لوی سفارت اتشه وه په همدې وخت کې نوموړي له رسمي ماموریت سربیره د واشنګټن (هارورډ پوهنتون) د سیاسي علومو او بین المللي مناسباتو په څانګه کې د مافوق لیسانس درجه حاصله کړه.

د د ه مورنۍ ژبه پښتوده په فارسي، انګریزي او اردو ژبو هم ښه پوهیده، د پښتو ژبې تکړه نثر لیکونکی و او نظم یې هم کله کله لیکه.

د محمد نادر ایوبي آثار د کندهار په طلوع افغان او د هلمند په جریده کې زیات خپاره شوي دي، نوموړی دوه چاپ شوي اثار ، چې یو یې په دوه ټوکه کې سیاسي نظریات او بل یې په درې ټوکه کې اقتصادي نظریات دي، همدارنګه ده ځینې لنډې قیصې او ناولونه، لکه سپین او ملغلره او پاینات هم لیکلي دي.(۷: ۱۳۹۴)

حبیب الله رفیع په پښتو کتاب ښود د نوموړي دا لاندې آثار معرفي کړي دي.

۲-۸-۱ د محمد نادر ایوبي آثار:

۱ ــــ اقتصادي نظریات(لومړی ټوک) ، کندهار، ۱۳۳۷ ش، د کندهار دولتي مطبعه.

۲ ــــ اقتصادي نظریات (دوهم ټوک)، لاهور،۱۴۲۴ هـ ق ،دوهم چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ اقتصادي نظریات (دریم ټوک) کندهار، ن ، د کندهار دولتي مطبعه.

۴ ـــ سیاسي نظریات (لومړی ټوک)، کندهار، د طلــوع افغــان اداره،۱۳۳۷ ش کال، د کندهار دولتي مطبعه.

۵ ـــ سیاسي نظریات (دوهم ټوک)، هلمند، ن ، د ګرشک دولتي مطبعه.(۲۰: ۴۶)

محمد نادر ایوبي دعرفان، فلسفې او روحیاتو په نامه نور کتابونه هم لیکلــي او په وروستیو کلونو کې چاپ شوي دي.

1. **سپین اومرغلره : (پښتوادبی داستان) دکندهار ولایت دطلوع افغان په ورځپاڼه کې په پرله پسې توګه نشرشوی دی.**
2. **اسلام :چې پر پنځو برخو (حقوق ،سیاست ،اقتصاد،تصوف اوفلسفي) باندې مشتمل دی په کویټه کې چاپ شوی دی.**
3. **دوی څوک وو؟ : د یوسلو پنځو تاریخي او ریښتني داســتانو او قصــو مجموعه ده په کویټه کې چاپ شوی دی .**
4. **عرفان : دا اثر هم په لاهورکي چاپ شویدی.**
5. **روحیات یا علم النفس په کال ۲۰۰۷میلادی کې په لاهور کــې چــاپ شوی دی.**
6. **فلسفه : په کال ۲۰۰۶میلادی کې کویټه کې چاپ شویدی**
7. **حقوق : په کال ۲۰۰۶میلادی کې په لاهور چاپ شویدی**
8. **دافریقا جغرافیایي ،تاریخي او اجتماعي مسایل (ناچاپ)**
9. **دانسان ستونزي (ناچاپ)**
10. **علم اوایمان (ناچاپ)**
11. **د حق او باطل تاریخی سیر (ناچاپ)**
12. **دتاریخ ځینې هیرې شوي پاڼې (ناچاپ)**

محمد نادر ایوبي په ۱۳ هــ ش کال کې د امریکا په متحده ایالاتو کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸-۲ د محمد نادر ايوبي د نثر يوه بيلګه:

دسوسيالزم عمومی ګټی :

داقتصاديونو په عقيده دسوسيالزم يوه لويه ګټه داده چه دټولنې ګټې ته لومړی مقام ورکوي يعنې دټولنې ګټې په فرد دمخه بولي که داسي پيښه سي چې د جامعې او فرد ګټه سره متضاده سي هلته سوسيالزم دجامعې ګټې ته ترجيح ورکوي ځکه نو په سوسياليزمي رژيم کې تل عمومي ګټوته په درانه نظر کتل کيږي او دهغه پراساس نقشې جوړيږي پرهمدې اساس دسوسيالزم په برخه کی شخصي انحصارات له مينځه ايسته کيږي او ټولنه د فردي انحصاراتو دضرر څخه په امان پاته کيږي او له بلې خوا څخه په ټولنه کې بيکاري نه پاته کيږي ځکه چې عرضه دتقاضاء پراساس توليد او له دي کبله داضافي توليد مخ نيول کيږي چه دغه موضوعګانې په سرمايه داري اقتصاد کې دلوبو بحرانو سبب کيږي خو په سوسيالزم کې دغه ډول بحرانونه پيښيږي دخلکو په اجتماعي ژوند او د فکر په سويه کې ښکاره توپير نه راځي هغه اخلاقي معايب چه په ټولنه کی دسرمايې او شخصي ملکيت څخه پيدا کيږي له منځه وزي ځکه چې علت ورکيږی دخلکو ترمينځ درواغ ويل او يو بل ته په سپکه کتل د دښمنۍ کمبله تـوليږي په سوسياليزم کې محروميتونه نسته ځکه چې ټول خلک دخپل کار حاصل او ثمره اخلي هيڅوک مفت خوره نه پاتی کيږی جنايتونه چې دبيکارۍ او ملکيت څخه پيدا کيږي له منځه وزي همداسې له بل پلوه ملي عايدات ديوه صحيح پروګرام او پلان له مخې دخلکو دنمايندګان له خوا څخه کنترول او مملکت دخلکو ترمينځ په عادلانه ډول توزيع کيږي چه دغه موضوع هم افراط او تفريط چې په سرمايه داري نظام کې موجود دی له منځه باسي او پردغه اساس په يوه ټولنه کې دطبقاتو توپير او تضاد دمنځه څخه اخستل کيږي ځکه چې هلته بيا سرمايه داره ډله او اجوره خوړونکې ډله نسته بلکه هلته به يوازې آزاد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحاله کارکونکي موجود وي دخلکو صحي حالت سمیږي ځکه چه پرخلکو دومره فشار نسته چه دخپل ځان صحت غوښتني او خوشحالۍ ته موقـع ونـه لري ټول به د ټولووي هر څوک به ټولو ته کارکوي هرڅوک به خپـل سـعادت دټولو په سعادت کی لټوي دسپین سرو او کوچنیـانو او نـورو معیوبینـو سـره دټولنې له خوا ښه مرسته کیږي دسوسیالستي پوهانو په عقیده د دوی ټـول کوششونه ددې له پاره دی چه دنړۍ دخلکو مادی او معنوی ژوندون ته سمون ورکړي خلک د بدبختۍ او ذلت څخه ساتي.

دخلکو افکار او قواوې د دې په عوض چې رقابتونو او یود بل ددښمنۍ له پـاره په کار واچول سي علمي او تربیتي چارو ته متوجه کیږي هغه مضـر اجتمـاعي حوادث چې دملکیت او سرمایه دارۍ دعلت له کبله دزروکلودبشري تاریخ په شاهدۍ پرانسانانوناوړه اثرات اچولي وه پـه سوسـیالیزم کـې اسـته کیـږي دانسانانو په ټولو شئونو کې د وحدت مساوات له پاره نوې دروازې پرانیـزي او دانسان ښکلی مقام د خطر څخه ساتي.(۷: ۱۳۹۵)

۲-۹ غلام فاروق ایوبي

غلام فاروق ایوبې د دې تذکرې بل لیکوال دی د دې ښاغلي د سوانحو په باب هم یواځې استاد عبدالقدوس نجیب په (پښتو معاصر لیکوال) اثـر کـې چـې تاسو ولوستل معلومات راوړي په ګڼ شمیر کتابخانو کې چې ما کـومې پښـتو تذکرې کتلي او یا مې د پښتنو لیکوالو او فرهنګیانو سره مرکې کـړې د غـلام فاروق ایوبي په باب مې معلومات نه دي پیداکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۰ عبدالخالق اخلاص

په دې تذکره مو د عبدالخالق اخلاص په باب يوڅه ولوستل، په اوسني ليکوال کې عبدالروف بينوا د ده(اخلاص)بشپړسوانح داسې را اخيستي، عبدالخالق اخلاص د ملاجان آخند زاده زوی په ختهٔ ساپی په ۱۳۱۹ هـ ق کال کې د رجب المرجب په مياشت د جمعې په ورځ د کونړ په دهوز کلي کې زيږيدلی دی، د ده پلار يو ښه عالم او د فکر خاوند و، د خپل زوی له پاره يې داسې نوم و ټاکه چې د رجب المرجب د حروفو په يوځای کولو سره د جمل په حساب د ده د تولد تاريخ جوړيږي.

ده په خصوصي ډول زدکړې کړي،عربي او فارسي کتابونه يې له پلار څخه لوستي دي، خو احاديث او تفاسير يې يوځای بل ځای ويلي دي،اخلاص له کوچنيوالي څخه د پښتو ليکل او لوستل پيل کړي.

ښاغلي اخلاص په ۱۳۰۳ ش کال کې د نظامي کنډک کاتب او بيا پسې د کنډک مشرۍ رتبې ته ورسيد، په ۱۳۱۰ ش کال کې د قو م له خوا دملي شورا وکيل وټاکل شو، بيا په ۱۳۱۶ ش کال کې د پښتو ټولنې غړی شو چې له هغه ځايه د مشرقي اتحاد د اخبار معاون مقررشو او څه موده وروسته بيرته د پښتو ټولنې د لغاتو د څانگې د مدير په توگه وټاکل شو.

عبدالخالق اخلاص پرپښتو سربيره په فارسي ژبه هم نظم او نثرليکلای شو. د ده زياتره آثار د کابل په مجلو او د اتحاد مشرقي او د هيواد په نورو اخبارو کې خپاره شوي دي.(۵: ۴۸)

حبيب الله رفيع په په پښتو کتابښود کې د اخلاص يو اثر معرفی کړی:

۲-۱۰-۱ د عبدالخالق اخلاص آثار:

۱ ـــ تصحيح التلاوت فی علم القراءت ، پيښور، سردارگهرک سنگهـــ،۱۹۲۷ ع، رفيق عام پريس ـــ لاهور.(۲۰: ۲۹)

دا رساله يې د تجويد علم په باب په نظم کې ليکلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ ـــ سیف الامان دا د اخلاص صاحب یو بل منظوم اثر دی، په دغه اثـر کـې د ګوډ ملا او د منګلو د ۱۳۰۳ لمریزکال بغاوت یې له پیله نه تر پایه پورې لیکلی. د دې کتاب په باب معلومات د قلمي نسخې څخه اخیستل شوي او د چاپ کال یې نه دی ښودل شوی.

۳ ـــ نهضت پښـتو: دا د عبـدالخالق اخـلاص یـوه دري منظومـه ده،چـې د افغانستان د اوومې هجرې پېړۍ د نامتو شاعر ابونصر فراهي د نصاب ا لصبیان په طرزیې ویلې او پښتو ضروري نو مونه یې په فارسي پکې معرفي کـړي دي. دیادولو ده چې د ابونصر فراهي نصاب الصبیان دعربي ژبې د زدکړې لپاره دي او ورځنې عربي لغتونه په دري بیتونو کې ترجمه کوي او د اخلاص دا اثر بیـا د پښتو لغتونو دا ډول معرفي ده، دا د ابونصر فراهي تر کتاب وروسته د دې طرز دویم اثر دی او دریم اثر یې هم د « پښتوـــ دري نصـاب الصـبیان» دی چـې عظیمي جوزجاني لیکلی او د اخلاص له اثر سره همزولی دی.

۴ ـــ نورستان یا جدید الاسلام، دا د ښاغلي اخلاص بل اثر دی په دې اثر کـې یې د نورستان د خلکو کلتوري ژوند څېړلی چې ډېر جالـب او پـه زړه پـورې مواد لري،په دې منثور اثر کې د دوی قومیت او له اسلام نـه وړانـدې احـوال، مېړنتوب او وسله،رنګ او قیافه، کسـب اوګټـه وټـه،خوراک او جامې،میلمـه، تعلیم او تربیه، ژبه او الفـاظ، رسـوم او عـادات، واده د ولادت رسـوم او نـوم ایښودل، د ښځې یا د څښتن مرګ، هیڅ ښځه د مړې ښځې لرګي نه سـېزي، طلاق یا ښځه خرڅول، د مړي خرڅول، دمړي تجهیز، جرګې مرکې اودجګـړو فیصلې، قتل او زنا، د قرض اصول او معـاملات، آشـنایي پالل،حمـایتي پـلار، رسمي دعوتونه، د ډوډۍ خوړلوتنظیم، اقتصادي او حکایت تر عناوینو لانـدې په زړه پورې مواد راغلي دي.

دا اثر د ۱۳۱۸ هــ ش کال په سالنامه کابل کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ــــ د استقلا څلورمه جبه، د ښاغلي اخلاص دا اثر د افغان ــــ انګلــیس پــه دریمه جګړه لیکل شوی، ښاغلي حبیب الله رفیع د دې کتاب د سمون، لمنې، او نښلونې چارې ترسره کړي او په ۱۳۶۵ هـ کال چاپ شوی دی.
عبدالخالق اخلاص په ۱۳۶۷ ش کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله د پښتونخوا په صوابۍ کې وفات شو او مړی یې هم هلته خاورو ته وسپارل شو.(۲۱: ۱۱۴)

۲-۱۱ محمد اعظم ایازي

محمد اعظم ایازي هم د پښتو ژبې یو له هغو لیکوالانوڅخه دی چــې ښــاغلي نجیب په دې تذکره کې د نوموړي د ژوند په هکله یو څه لیکلي، له ده وروسته د پښتو په نورو تذکرو او اثاروکې د ښاغلي محمد اعظم ایازي دژونــد او آثــارو په باب پوره معلومات راغلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم.
ښاغلی محمد اعظم ایازي په قوم څدراڼ په ۱۲۵۷ ش کال کې په کندهار کــې زیږیدلی او په ۱۳۳۵ ش کال کې وفات شوی دی.
د ایازي کورنۍ د غازي سردار محمد ایوب خان سره له وطنه جلاشوې وه څکه نو ده مختلف هیوادونه، لکه ایران، ترکیه او هندوستان لیدلي وو.
او آخر ته په کوټه کې یې ځای نیولی او هلته یې تر اعداد یې پورې تعلیم کړی او د لسم جماعت فارغ التحصیل و، په اردو، انګریزي ښه پوهیده، په ۱۳۰۳ ش کال کې بیر ته افغانستان ته راغی.
د پښتو په صرف او نحوه کې یې ښــه زیــار ایســتلی او ښــه لاس یــې پکــې درلود،ښاغلي ایازي شعر نه وایه خو په نثر کې ښه پــوخ لیکــونکی و. محمــد اعظم ایازي ډیر صاف، ساده، حلیم بردبار او هرچاته تسلیم سړی وه، که هرڅو ډیر تاوان به چا ور ورساوه خودی یې مقابلې ته تیار نه و او دچا سره یې شخړه خوښه نه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې په امانيه عصر کې هغه وخت چې امان الله خان قندهار ته تللی وه او د قندهار د خرقې په زيارت کې يې وينا کوله نو ايازي ورته ژړل، خو شــاوخوا چې يې وکتل بل چانه ژړل نو ده په ډېره جدي لهجه نارې کړې:

" اې د غوايي قامه ولې نه ژاړئ ؟"

د ده مقالې او ترجمې په پښتو مجلــه او د کابــل پــه مجلــه او د انــيس پــه ورځپاڼه کې ډيرې خپرې شوي دي.(۵: ۱۱۲)

سرمحقق زلمي هيواد مل هم د محمداعظمايازي په هکله په فرهنــګ زبــان و ادبيات پشتوکې ليکلي چې نوموړي په کوټه کې خپل تحصيلات پايته رسولي ، د کندهار او کابل په ادبي ټولنو کې يې کار کړی د نوموړي پارســي، او ترکــي ژبې هم زده وې. او په پښتوګرامر ښه پوهيده، د پښتو لغاتو په راټولو کې يــې زحمتونو ګاللي او دغه آثار يې تاليف کړي دي:

۲-۱۱-۱ د محمد اعظم ايازي آثار:

(۱) قواعد پښتو (۲) اصول مقاله نويسي (۳) الفاروق (۴) لس زره لغتونه (۵) د پښتو ګرامر (۶) رياضي و جغرافيه براى صنوف ابتدايي مکاتب.(۲۳: ۶۲)

حبيب الله رفيع بيا په پښتو کتابښود کــې د محمــد اعظــم ايــازي درې اثــار معرفي کړي دي.

۱ـــپښتو نحو، کابل، د انيس اداره، ن ، عمومي مطبعه.

۲ـــ قواعد پښتو، کابل، پښتوټولنه، ۱۳۱۸ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ـــ لس زره لغتونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.(۲۰: ۴۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۲ محمد یوسف ایازي

د دې تذکرې بل لیکوال محمد یوسف ایازي دی، له نجیب وروسته په نورو پښتو تذکرو کې د نوموړي په باب معلومات نه دي راغلي، کوم معلومات چې ما د محمدیوسف ایازي په هکله ترلاسه کړي، هغه د نورالله اوریا د ماسترۍ تیزس څخه چې په ۱۳۹۰ کال کې یې بشپړکړی او همدارنګه د مرحوم ایازي د کورنۍ څخه دي.

محمد یوسف ایازی د محمد علم خان ایازي زوی او دمحمداعظم ایازي لمسی په ۱۲۸۳هـ ش کال د کندهارښار په یوه درنه علمي کورنۍ کې زیږېدلی دی.ځینې تحصیلات یې په خپله کورنۍ کې بشپړ کړي او د نورو تحصیلاتو په اړه یې بشپړ معلومات په لاس کې نشته ځکه چې د مرحوم د کورنۍ یواځینی کشری زوی چې د ده د مړینې پر وخت د پنځو میاشتو و،له هغه سره هم کوم معلومات نشته،دمحمد یوسف ایازي د دندو او کار په هکله کوم معلومات چې په لاس کې لرو هغه دادي چې مرحوم په۱۳۰۵ هـ ش کال دکندهارد ښارپه یوه ښوونځي کې دمعلم په توګه دنده درلوده،په ۱۳۱۹ هـ ش کال د ثور په۱۴ نیټه په کندهارکې د طلوع افغان د ورځپاڼې د مدیر مسؤل په توګه وټاکل شو او تر ۱۳۲۹ هـ ش کال یې دا دنده پرمخ یوړه.وروسته له ۱۳۲۹هـ ش کال څخه د کندهاردښاروال د مرستیال په حیث وټاکل شو اوبیا د هلمندپه ولایت کې داطلاعاتو اوفرهنګ د رییس په توګه مقرر شو، اروښاد ایازي په ۱۳۶۲ هـ ش کال په کندهار کې ومړ .

۲-۱۲-۱ دمحمدیوسف ایازي آثار:

د اروښاد ایازي د زوی په وینا "کله چې په ۱۳۷۱ل کال په کندهار کې اوضاع کړکیچنه شوه نو مونږ خپل کور چې د کندهار په نوي ښارکې ؤ له هرڅه نه ډک پرېښود او یوازې ځانونه مو یو امن ځای ته ورسول، دوه - درې اونۍ وروسته چې خپل کورته راستانه شوو نو زما د پلارټول آثار چې تقریباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري - څلور بکس کتابونه او قلمي آثار وو څه يې سوځول شوي وو، څــه يــې ځيرې ځيرې د کورپه انګړ کې تيت او پاشان پراته وو او يــو څــه نــوريې هــم خلکوله ځانوسره وړي ووادکارشی يې مونږته نه وورا پريښي."(١:مرکه)

يواځې دې ده دوه اثره چې په کندهار کې چاپ شوي او زما لاســته راغلــي معرفي کوم:

١ـ دکتاب نوم:(د بيت المقــدس ســاتنه) دخــارجي منــابعو څخــه د اروښــاد محمديوسف ايازي ترجمه دترجمې کال ١٣٢٨ هـ ش .

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهارچاپ کال: ١٣٨٦ش

٢ـ دکتاب نوم : د انګريزانو پنجابی جاسوس

ژباړن : اروښاد محمد يوسف ايازی

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهار،چاپ کال ١٣٨٧ هـ ش.

٣- باغوان د رابندرناتهـ ټاګور اثر دی چې په ١٣٢١هـ ش کــال محمديوســف ايازي ژباړلی او په همدغه کال په طلوع افغان کې چاپ شوی او بيا په ١٣٣٦ل کال په ٢٥ بيلابيلو ګڼو کې د دوهم ځل لپاره په طلوع افغان کې خپــور شــوی دی.(٢: ۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۳ محمد انور ایازي

محمد انور ایازي د دې تذکرې یو بل معاصر لیکوال دی، چې د سوانحو په باب يې یواځې استاد نجیب معلومات راوړي، د نوموړي په هکله په هیڅ بلې پښتو تذکره کې معلومات نه دي راغلي.

۲-۱۴ لعل محمد احمدي

د ښاغلي نجیب په تذکره کې مو د پښتو ژبې د یادشوي لیکوال په بـاب څـه یادونې ولوستې، خو له ده وروسته د لعل محمد احمدي پـه بـاب څـه نـه دي لیکلي شوي اونه زما له نظره تېر شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۵ نظر محمد اڅک

په دې تذکره کې د نظرمحمد اڅک د ژوند په هکله یوڅه معلومات راغلي، لــه ښاغلي نجیب څخه څوکاله وروسته عبدالرووف بینوا په اوسني لیکــوال کــې لیکلي: نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی په ۱۳۰۹ هـ کال د کندهار د شــاهي طبیلې په کوڅه کې زیږیدلی دی.

نوموړی د پښتو او فارسي ژبو ښه نثر لیکونکی تېرشوی او په پښتو ژبه یې هم شعرونه ویلي دي.

د نوموړي آثار په اتفاق اسلام او طلوع افغان کې زیات خپاره شــوي دي خــو د مستقلو اثارو نومونه یې نه دي ذکر شوي.

د ماموریت دوره یې زیاته په قبایلو او مطبوعــاتو کــې تېــره شــوې ده او پــه وروستیو کې یې د داخله وزارت دقلم مخصوص مدیر هم پاتې شوی.

۲-۱۵-۱ د نظر محمد اڅک د نظم نمونه:

ساقي جام راوړه بهار سو　　باغ وراغ ټول لاله زار سو
غوټۍ بیا په مسکیدو سوه　　بلبلان په نڅیدو سوه
آبشار بیا وهي موجونه　　بوراګان کړي اتڼونه
هله زما د زړه همرازه　　تر تاجارشمه د مسازه
راته خلاصه میخانه کړه　　وروسته ډکه پیمانه کړه
نه خو غل شته نه غدار شته　　نه غماز شته نه رویبار شته
وچی شونډې زړه بې شوره　　دا خمارحال ته می ګوره
نن دی وار دی که څه داد کړې　　په خپل داد مې خاطر ښاد کړې
نورډیل نه ښایي تلوار که　　له سروره مې خمار که
ستاتر سرو سترګو درجار شم　　ترتا وګرځم نثار شم
اې زما د زړه همدمه !　　زړه مې وچاودی له غمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوش مشربه خریدار یم ترتا وګرځم نثار شم
ډکی ډکی پیمانې کړه نن له موږه یارانې کړه
ستا تر ډک جام سپیلنی شم ستا کرم ته دې واری شم
ترتا وګرځمه راشه د زخمي زړګي دوا شه
ما ته راکه د تاک وینه چه مې یخه شي پرې وینه
له عالمه بیګانه شم یوه نوې افسانه شم
له زاړه فکره پرواز کړم ځانته نوی جهان ساز کړم
یو جنون اویو هستي وي په شرابو کښی مستی وي
دسرونا بو پیا له اخلم تشه ږدم ډکه را اخلم
زه به خاندم ته به ناڅې زه به کښېنم ته به پاڅې
ساقي ژرکوه بهار دی زرغون واړه لاله زار دی
جام اوچت که مسلمان شه جنتي په دې جهان شه(۷: ۱۳۰۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۶ سید حسن اتم

سید حسن اتم د دې تذکرې ۱۶ شمیره لیکوال دی د ده د سوانحو او فرهنګي فعالیتونو په باب هم په نورو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي یـوازې ښـاغلي عبدالقدوس نجیب د ده سوانح راوړي دي.

۲-۱۷ منشي احمد جان

د دې تذکرې بل لیکوال منشي احمدجان دی،د ده په باب هم پـه دې تـذکره کې معلومات راغلي خو بشپړ نه دي.له نجیب وروسته د پښـتنو لیکوالـو پـه بیلابیلو تذکرو کې د منشي احمد جان په باب ډیر معلومات راغلي دي.
مشني احمد جان د قاضي عبدالرحمان په کور کې په ۱۸۸۲ ع کال په ډیسمبر میاشت کې د بنو په مشهور کلي«فاطمه خیل» کې زیږیدلی دی.
نوموړی د پښتو هنري نثر له موسسینو څخه دی.منشي احمد جان په پیښـور کې ژوند کاوه، او انګریزانو ته یې پښتو ژبه ور زدکوله،چې د خان بهادري لقب یې هم ورکړی و.
له دې سربیره یې د پیښور په یوې محکمه کې د یوه افسر په توګـه هـم کـار کړی او په همدې وخت کې یې په پښـتو ژبـه قیصـې، حکایـات، او مختلفـو موضوعاتو مضامین لیکلي دي.
د منشي احمدجان ، د لیکلو طرز ساده، عـام فهـم او روان دی. خـان بهـادر منشي احمد جان په ۱۳۳۰ هـ ش کال له نړۍ سترګې پټـې کـړې، د ده آثـار تاریخ افغانستان، چې له (انګریزي څخه ژبـاړلی دی)، هغـه دغـه، او د قصـه خوانی ګپ ښودل شوي.
منشي احمد جان د اوو او لادونو، چې پنځه یې زامن او دوه لوڼې وې پلار وو.
او په پای کې د ستوني سرطان له امله په ۱۹۵۱ ع کـال د اکتـوبر پـه ۱۹ نیتـه وفات شو او د پیښور صدر په هدیره کې خاوروته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷-۱ د منشي احمدجان آثار:

۱ ـــ تاریخ افغانستان،پېښور،ن، ۱۹۳۰ع، ن.

۲ ـــ د قصه خوانۍ ګپ، پېښور،بهاري لال،۱۹۳۰ ع ، کانپور ارټ.

۳ـــ هغه دغه، پېښور، بهاري لال، ۱۹۲۹ ع ، ن .(۲۰: ۲۵)

همیش خلیل هم د پښتانه لیکوال په لومړي ټوک کې د منشـي احمـد جـان بشپړ سوانح او همدارنګه د ده د اووه آثارو نومونه یاد کړي چې د بشپړ سوانح او آثارو ذکر یې دلته راوړم.

د منشي احمدجان پلار قاضي عبدالرحمان په اصل کې د غزنـي اوسـیدونکی وه، د قاضي عبدالرحمان د پلار نوم غلام قادر خان و، د غلام قـادر خـان پـه څلورو زامنوکې قاضي عبدالرحمان د ټولونه مشر و.

قاضي عبدالرحمان د خپل کشر و رور خدای نظر سره د تعلیم حاصـلولو پـه خاطر هندوستان ته ولاړ، د عربي او فارسي د علومو له حاصلولووروسته بنو ته راغلل، دغه وخت قاضي عبدالرحمان د بنو په یوه ښـوونځي کـې د عربـۍ او فارسي ژبو ښوونکی مقرر شو، خدای نظر بیرته غزنـي تـه ولاړ، مګـر قاضـي عبدالرحمان په بنوکې پاتې شو.

همیش خلیل د منشي احمد جان لاندې آثار معرفي کړي دي:

۱ ـــ د قصه خوانۍ ګپ

۲ ـــ هغه دغه

۳ ـــ د افغانستان تاریخ (پښتو ژباړه)(۱۶: ۴۴)

۲-۱۷-۲ د منشي احمد احمد جان د نثر نمونه:

قیصې او ټقالې

لومړی حکایت: یو باد شاه او شهزاده دواړه پلار او زوی ښکارته وتـي وو، چـې ګرمې یې وشوه، نو خپلې چوغې یې د یو ټوقي په اوږه واچولې، بادشـاه ورتـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسکی شوه او ویې ویل چې ای ټوقماره ! په تاخو د یوه خره بار جوړ شه، هغــه ورته وویل چې نه قربان دې شم د دوو.

دویم حکایت: یو طبیب چې به چیرې هدیرې ته تـه نو په مخ به یې ځادراچاوه خلکو ترینه تپوس وکړ چې دا ولې ؟ هغه ورته وویل چې د دې قبرونو د مړونه زه ډیر شرمیږم ځکه چې دوی زما په دارو مړه شوي دي.

څوارلسم حکایت : یوغریب شاعر یو دولتمند ته ملاقات د پاره لاړ او هغه سره داسې نږدې کیناست چې د هغه او د ده مینځ کې یو لوېشت فــرق وو، دولــت مند په دې خبره خفه شو، ویې ویل چې یار تاکې او خره کې څومره فرق دی؟ هغه وویل چې یو لویشت، دولت مند په دې خبره خفه شه او معافي یــې تــرې وغوښتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۸ رحمت الله بابا

د رحمت الله بابا د ژوند په باب هم په دې تذکره کې عمومي معلومات راغلـي دي. خو په دې تذکره کې د رحمت الله د زوکـړې، وفـات او همدارنګـه د ده د آثارو په باب څه نه دي راغلي، له نجيب څخه وروسته په پښتانه شـعرأ دريـم ټوک چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګه سرمحقق زلمي هيواد مل په فرهنګ زبان و ادبيات پشتو کې د ملارحمت الله بابا په بـاب معلومـات راوړي دي:

ملارحمت الله د عبدالله پوپلزي زوی د عطا محمد لمسی په خټه پوپلزی۱۲۵۳ ش کال د کندهار په «بلده» کې زيږيـدلی دی. دی د پښــتو ژبــې د معاصـرې دورې يو تکړه شاعر تير شوی، رحمـت الله بابـا مـروج علـوم، لکـه تصـوف، فقه،منطق او د ادب او بلاغت فنون له خپل پلار او د سيمې لـه نـورو علمـاوو څخه زده کړي. نوموړی د کندهار د بزم او ادب پـه حلقـو کـې اوس هـم پـه ملارحمت الله بابا مشهور دی. د ده د اشعارو ديوان هم راټـول شـوی او چـاپ شوی دی.

د ده اشعار ډير ساده او نازک دي، د نازک خيالی په لحاظ، يو مخصوص سـبک لري، ده په ډيرو لطيفو تمثيلاتو او مناسبو تشبيهاتو خپل شعر خوندور کړی.

د نوموړی ډيری اشعار په طلوع افغان اخبار کـې خپـاره شـوي دي او د دغـه اخبار مدير هم پاتې شوی دی.

رحمت لله په ۱۳۳۰ هــ ش کال د حج د فريضې د ادا کولو د پاره حجاز تـه ولاړ او له حج نه د راستنيدو په لار د کويټ پـه ريګسـتانکې وفـات شـو او هلتـه خاورته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۹ عبدالرؤف بېنوا

د پښتو ژبې د معاصرې دورې ليکوال عبدالرؤف بينوا د دې تذکرې بل ليکوال دی چې ښاغلي نجيب يې په باب معلومات راوړي دي، د دې تذکرې له ليکلـو وروسته ، عبدالرؤف بينوا خورا زيات کتابونه ليکلي چې زه د خپله عبــدالرؤف بينوا له خولې اوهمدارنگه د ځينو نورو پښتنو ليکوالو له آثارو چې د نوموړي د ژوند او اثارو په باب يې معلومات راوړي دلته راوړم:

عبدالروف بېنوا د مفتي عبدالله، زوي او د مولوي عبدالحق اخنــدزاده، لمســی دی. دوی له اصله د کندهار د معروف له عليزو ښخه دي، چې بيــا د دوی لــوی نيکه ملا گلاب آخند د هلمند ولايت موسی کلا ولسوالی تــه تللــی او هلتــه د موسی کلا په سربينه کې، چې اوس ډېر خلک ورته په اصطلاحي ډول سربېښه وايي، مړ او ښخ دی. خو د ملا گلاب آخند لمسی مولوي عبــدالحق آخنــدزاده شل کلن و، چې له موسی کلا ښخه بېرته کندهار ته راغی او د کندهار ښار لــه خرقې شريفې سره نږدې يې د سيد حسن خان په کوڅه کې يې واړول، هماغه و، چې استاد بېنوا هم په ۱۲۹۲ لمريز کال کې د وړي پر لومړۍ نېټه وزېږېده او همدلته لوی شو.

استاد بېنوا د قرآن کريم تر زده کړې وروسته د خپل ورور مولوي عبــدالکريم حقاني تر استادۍ لاندې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي صرف او نحو يــې ترې زده کړل، بيا يې فقه ولوستله چې مولوي ترې جوړ شو، تــر دغــو زدکــړو وروسته يې ادبي ډګر ته مخه کړه او په شعر ليکلو يې پيل وکړ، چــې لــومړني شعرونه يې د کندهار په طلوع افغان کې خپاره شوي دي، بيا کابل ته تللی او د خپل ورور مولوي حقاني کره اوسېده، په همدغه وخت کې يې خپلو نورو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي ادبيات يې په شخصي توګه زده کړل، بديع، بيــان او ګرامر يې هم زده کړل، چې بيا يې څو کاله وروسته د کابل پوهنتــون د ژبــو او ادبياتو په پوهنځي کې د ژبپوهنې په څانګه کې وظيفه واخيستله. استاد بينوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي، اردو ، دري او انګرېزي ژبې زده وې او په هغو کې د پوره مطالعې څښتن و.

۲-۱۹-۱ داستاد بېنوا رسمي دندې:

عبدالرؤف بېنوا د ادبي فعالیتونو سربېره په دولتي ارګانونو کې هم ډېرې مهمې رسمي وظیفې اجرا کړې دي، چې خپله اروابناد په خپل قلم داسې بیان کړي:

۱ـ د کابل د ادبي انجمن غړی ۱۳۱۸ لمریز کال

۲ـ د کابل د ادبي انجمن د نشراتو مرستیال ۱۳۱۹ لمریز کال

۳ـ د پښتو ټولنې د صحافت مدیر ۱۳۱۹ لمریز کال

۴ـ دکابل مجلې مدیر ۱۳۲۰ لمریز کال

۵ـ د مطبوعاتو د ریاست د نشراتو مرستیال ۱۳۲۰ لمریزکال

۶ـ د پښتو ټولنې مرستیال ۱۳۲۳ لمریز کال

۷ـ د پښتو ټولنې عمومي مدیر ۱۳۲۵ لمریز کال

۸ـ د تاریخ د انجمن غړي ۱۳۳۰ لمریزکال

۹ـ د مطبوعاتو ریاست د داخلي نشراتو عمومي مدیر ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۰ـ په ډېلي کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۱ـ دکابل راډیو رئیس ۱۳۳۵ لمریز کال

۱۲ـ د افغانستان او هند د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۶ لمریز کال

۱۳ـ د افغانستان او شوروي د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۹ لمریز کال

۱۴ـ په قاهره کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۴۲ لمریز کال

۱۵ـ د افغانستان راډیو رئیس ۱۳۴۴ لمریز کال

۱۶ـ د قبایلو د مستقل ریاست مرستیال ۱۳۴۵ لمریز کال

۱۷ـ د اطلاعاتو او کلتور وزیر ۱۳۴۶ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ــ د ولسي جرگې وکيل   ۱۳۴۸ لمريز کال
۱۹ــ د پښتو د بين المللي تحقيقاتو د مرکز اجير غړی ۱۳۷۵ لمريز کال
۲۰ــ د افغانستان اکاډمۍ اجير غړی   ۱۳۵۷ لمريز کال
۲۱ــ د صدارت مشاور د فوق رتبه په حيث   ۱۳۵۸ لمريز کال
۲۲ــ په ليبيا کې د افغانستان سفير   ۱۳۵۸ لمريز کال

عبدالرؤف بېنوا په ۱۳۶۲ لمريزکال کې د امريکا په متحده ايالاتو کې سياسي پناه واخيسته، او يو کال وروسته يعني په ۱۳۶۳ لمريز کال د جدې پر ۲۱ مه نېټه، د هغې ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه، وفات شو.

۲-۱۹-۲ د بينوا آثار:

۱ ـــ ادبي فنون، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش ، دکابل عمومي مطبعه.

۲ ـــ اوسنی ليکوال(لومړی ټوک)، کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۰ ش، دولتي مطبعه.

۳ ـــ اوسنی ليکوال(دوهم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۱ ش، دولتي مطبعه.

۴ ـــ اوسنی ليکوال(دريم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرنوو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۶ ش، دولتي مطبعه.

۵ ـــ «پښتنې ميرمنې»،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ش ، د کابل مطبعه.

6 ـــ «پښتونستان»،کابل، د مطبوعاتو، مستقل رياست، د داخلي نشراتو عمومي مديريت دوهمه څانگه ۱۳۳۰ ش، دکابل عمومي مطبعه.

7 ـــ «چند آهنگ پښتو»،کابل، راډيو افغانستان،ن، د کابل عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ ـــ خوشحال او پسرلی، کابل ، د راډیو افغانستان د پښــتون غــږ مــدیریت، ۱۳۳۷ ش، دولتي مطبعه.
۹ ـــ خوشحال خټک څه وایي؟، د بلخ د اتحاد یې شرکت،۱۳۲۷ ش ، مطبعــه محمدي بمبیی.
بل چاپ :کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۹ ش، عمومي مطبعه.
10 ـــ د افغانستان نومیالي(لومړی ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۱ــد افغانستان نومیالي(دوهم ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ــــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۲ ـــ د افغانســتان نومیــالي(دریم ټوک)،کابــل،د اطلاعــاتو او کلتــور وزارت دنشراتو ریاست،۱۳۶۰ ش، دولتي مطبعه.
۱۳ ــــد پیر محمد کاکړ دیوان،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ش، دولتي مطبعه.
۱۴ ـــ د رحمان بابا دیوان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ش، عمومي مطبعه.
۱۵ ـــ د زړه خواله، کابل، د کتاب چاپولو مؤسسه، ۱۳۴۵ش ، دولتي مطبعه.
۱۶ ـــ د غنمو و ږی،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش ، عمومي مطبعه.
۱۷ ـــ د کاظم خان شیدا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۰ ش ، د کابل عمــومي مطبعه.
۱۸ ـــ ګیتاانجلي(رابندر اناتهــ ټــاګور)، کابــل، پښــتو ږغ، ۱۳۳۶ ش، دولتــي مطبعه.
۱۹ ـــ ګیتا آنجلي(رابندر راناتهــ ټاګور)، سریزه د پوهاند عبدالشکور رشــاد، کابل، پوهنتون د ادبیاتو پوهنځی،۱۳۵۴ ش ، دولتي مطبعه.
۲۰ ـــ لنډۍ،کابل،راډیو افغانستان،۱۳۳۷ ش، عسکري مطبعه.
21 ـــ میرویس نیکه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش، عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢٢ ــــ نيټه ليک يادښتونه يا د افغانستان تاريخي پېښــې (لـومړی ټـوک) ، کابل، د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۳ ــــ ويښ زلميان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش، عمومي مطبعه.
۲۴ ــــ هوتکيان، پښتوکوونکی محمد يونس مراد، کابل، د تاريخ او ادب ټولنه، ۱۳۴۵ ش ، دولتي مطبعه.
۲۵ ــــ د ښځې حقوق او مقام، کا بل، د بيهقي کتاب چــاپولو مؤسســه، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۶ ــــ د بينوا ــــ پريشانه افکار،کابل، د پښتو ټولنې د ادبيــاتو څانګــه، ۱۳۳۵ ش، دولتي مطبعه.
۲۷ ــــ پښتو روزنه،کابل،د پښتو څيړنو بين المللــي مرکــز،۱۳۵۷ ش، دولتــي مطبعه.
۲۸ ــ د افغانستان نوميالي،څلورم ټوک،د اطلاعاتو او کلتور وزارت،۱۳۵۸ هــــ ش .
۲۹ ــ نيټه ليک يادښتونه يا د افغانســتان تــاريخي پيښــې،دويم ټوک،کابــل پوهنتون ۱۳۵۷ هــ ش .(۲۰: ۵۶)

د بينوا صاحب پورته ياد شوي او يو شميرنور اثار هم د اوسني ليکوال د دريم جلد په پای کې معرفي شوي چې زه دلته د هغو اثارو يادونه کوم چې ښــاغلې رفيع په پښتو کتابښود کې نه دي راوړي:

۱ ــــ پښتو کلي: ــــ څلورم جلد چې په ۱۳۲۰ ش کال د پښــتو ټــولنې لخــوا د درسي او تعليمي کتاب په حيث چاپ شوی دی.

۲ ــــ پرديس : ــــ دا د علامه اقبال د «مسافر» نومي منظوم کتاب په پښتو نظم ترجمه ده چې د ۱۳۲۱ ش کال د انيس په ورځپاڼه کې نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ــــ پښتو د شاهانو په در بار کې:ــــ دا یوه رساله ده، چې په کې د شاهانو له خوا پښتو پالنه یاده شویده، دا رساله د ۱۳۲۲ ش کال کې په «کابل کالنۍ» کې نشرشوې ده.

۴ ــــ د هوتکو په دوره کې پښتو :ــــ داهم یوه وړه رساله ده چې د هوتکو مشرانو او شاعرانو توجه پکې ستایلې او څیړلې شوې ده.

۵ ــــ آریایي، پارسي، پښتو مرثیې او ویرنې :ــــ دا رساله د ۲۶ ــــ ۱۳۲۵ ش کلو په «کابل کالنۍ» کې نشر شوې ده.

۶ ــــ د دار مستتر پښتو څیړنې :ــــ دا کتاب فرانسوي مشهور مستشرق (جیمس دار مستتر) په فرانسوي لیکلي چې ښاغلي سیدقاسم رښتیا په پارسي ترجمه کړی او ښاغلي حبیبي او بینوا پښتو اړولی او په ۱۳۲۶ ش کال پښتو ټولنې چاپ کړی دی.

۷ ــــ نظرې به پښتونستان :ــــ دا په فارسي ژبه یوه رساله ده ،چې په ۱۳۲۹ ش کال په کابل کالنۍ کې هم او ځانته په مستقل شکل هم چاپ شوې ده.

۸ ــــ لیډران امروزي پښتونستان :ــــ دا د پښتونستان د اوسنیو ځینو مشرانو او لیډرانو لنډه پیژند ګلوي ده، چې د ۱۳۳۱ ش کال په کابل کالنۍ کې او ځانته د رسالې په شکل چاپ شوېده.

۹ ــــ پاچا خان :ــــ دا کتاب له اردو څخه په فارسي ژباړل شوی او ۱۳۳۸ ش کال د انیس په ورځپانه کې پرله پسې چاپ شوې ده.

۱۰ ــــ پښتو قرائت :ــــ د پوهنې د وزارت په غوښتنه د ښوونځیو د لسم ټولګي د پاره په ۱۳۳۹ ش کال لیکل شوی.

۱۱ ــــ زوړ ګنهګار :ــــ دا یوه پښتو ډرامه ده چې د قندهار په پوهنه ننداري کې تمثیل شوې او هم د کابل راډیو په« پښتون ږغ » کې خپره شوېده.

۱۲ ــــ کابر اصل :ــــ دا یوه تنقیدي ډرامه چې په فارسي لیکل شوې او د کابل په پوهنې نندارې کې تمثیل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ـــ اشتباه :ـــ دا هم یوه اجتماعي ډارمه ده چې د کابل د جشن په صــحنه کې تمثیل شوې ده.

۱۴ ـــ آشیانه عقاب :ـــ یوه تاریخي او حماسي ډرامه ده چې په فارسي لیکــل شوې او د کابل په پوهنې ننداره کې تمثیل شوې ده.

۱۵ ـــ زرنګ:ـــ یوه راډیویي ډرامه په پاړسي لیکل شوې او هماغه وخــت پــه کابل راډیوکې تمثیل شوې ده.

۱۶ ـــ حکومت بیدار است :ـــ دا هم یوه راډیــویي ډرامــه ده چــې پــه کابــل راډیوکې تمثیل او «پښتون ږغ» په مجله کې چاپ شوېده.(۷: ۱۵۱۰)

۲-۱۹-۳ د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه:

ګرانه ملګریه:

زه چې تاته څه لیکم داله بېکاریه نه دي ، خو د بېکارۍ و خت کــې دي ، مګــر بیکاره ورته ویل به لږ ظلم غوندې وي .زه پوهېږم چې ستا د کار سره دومــره مینه ده، چې نه غواړې د کار وخت دې په بېکاره خبرو تېرسي ، خو پخپله به د کار په باب کې د زړه خوالــه کــول کــار نــه وي.کــار د ژونــد نښــه ده او د ژوندونښت پرکار ولاړ دی ، لیکن څنګه کار ؟ او څنګه باید شروع سي ؟ دا ډېر دقت او سنجش غواړي . د کار تر شروع د مخــه دکــار امکانــات ســنجول ، د کارپه سرکې د کار پای ته کیدل ، د کار موانع او مشکلات په نظر کې نیــول او خپل توان لیدل هغه ضروري خبرې دي، چې د کار خاوند د هوس او تظاهر له لارې را ګرځوي، کوم کار چې د هوس او تظاهر له مخې شروع کېږي ، هغه بــه ضرور نیمګړی پاته وي او هغه کار چې نیمګړی پاته او سرته نه رســېږي ښــه داده چې شروع سي اود شاعر په و ینا : ترنیمګړې مستۍ به هوښیاري ده پــه پښتو کي یو متل دی ، وایي: ډېره چې له ځایه پورته کولای نه سې له ځایه یې مه خو ځوه.ډېر کسان سته چې تش د تظاهر او هوس لــه لارې پــه کــار لاس پورې کوي، خوڅنګه چې سنجش ور سره نه وي نو په نیمه لاره کې پــاتېږي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي او جسمي توان يې صرف سي خو بېځايه بې نتيجې او بې ګټي.د كـار بـل شرط كارد كار اهل ته سپارل دي ، ځكه چې هر چاته كار سپارل د كار اهليت ته اهميت نه ور كول دي او چی دې اهميت ته په سپكه سترګه وكتل سي نـو ګواكې له بيزو څخه د نجارۍ كارغو ښتل دي او دا خو كار پرمخ نه بيايي،بلكی كار شنډوي، البته دا خبره دا معنی نه لري چې يوه سړي ته چې نه ديوه كـار اهليت لري ټول كارونه و سپارل سي، نتيجه دا سوه چې نه خو بايد هـر چاتـه هر كار و سپارل سي او نه هم بايد ټول كارونه يوه سړي ته پر ېښـودل سـي، ياپه بل عبارت د كار له پاره بايد اهل سړی پيدا كړه سـي ، نـه د بـې اهليتـه سړي له پاره كار.او كه بياهم كارپرمخ نه ځي نو علت او سبب يې بايد د كار په ماشين كي ولټول سي. رښتيا هم د كار انتظام او حركت د يوه ماشين د پـرزو سره زيات شباهت لري، په ماشين كې كه ټولي پرزي روغې وي او كار و كـړي خو چې يوه حساسه پرزه يې له كاره و لو ېږي ماشين سم كارنـه كـوي د دې چاره د هغي بېكارې پرزې سمول يا اليشول دي، مګر كه د ماشين زياتي پرزې وراني وي او يوې يا څو پرزو كار كاوه، داكار بې له دې چی دا بېكاره پرزې هغه كار ګرې پرزې هم له كاره وا چوي اويايې كار ورسست كړي بله نتيجه ورځنې اخيستل مشكل ښكاري. همد اشان اجتماعي او اداري چارې په خپل منځ كې سره ټينګ ارتباط لري ځينې وختونه دا ارتباط څرګند او مسـتقيم وي اوكلـه هم پټ او غير مستقيم . مثلا ډيرې اداري وي چې په يوه اداره كې پـه ډېـرې تېزۍ سره روانې وي خو څنګه چـې د دې چـارو پرمختـګ د نـورو ادارو پـه فعاليت هم اړه لري نو كه هغه اداري پخپل فعاليت كـې جـدي وي د لـومړۍ ادارې كاميابي حتمي ده او كه هغه ادارو پخپلو چارو كي فعاليت نه درلود نـو دلومړۍ اداري جديت او فعاليت هم مطلوبه نتيجه نه وركوي دا چې پـه ځينـو ځايو كي فعاليت ولې لړېږي ، د دې علت اكثره د هغو ځـايو د اداري سيسـتم وراني وي او يا د كار كوونكو عدم دلچسپي ، دعدم دلچسپۍ ، علت خو يـا نـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهي او نالايقي يا د کارکوونکو د اقتصادي وضعيت پرېشاني ، چې علت يې د کار غير عادلانه شرايط ، او د کار او دکار د اجرأ ترمنځ عدم مساوات دی له دې نه چې تېرسو دکار کوونکي او کارفرما ترمنځ په عادلانه صورت د روابطو تنظيم ، د کار فرما دلچسپي ، د کار فرما له خوا د کار کوونکو تشويق ، تقدير اوترغيب هم د کار په پرمختګ کي ښه اغېزه لري نو ګرانه ملګريه ؛ که زه او ته غواړو چې کارونه مو پرمخ ولاړ سي نوبايد دا ذکرسوي نکات په نظرکي ونيسواوچې د کار سر او پای ، خپل توان او اهليت مو وسنجاوه نو کاميابي موحتمي ده ،که دانه وي تش د کارپه فکر بېکاره کښېناستل او بېکاره ورځې شپې تيرول نه ستا له پاره ګټه لري اونه د ملګري له پاره.

اوس دنيا يوازې ويلو ته ضرورت نه لري بلکي کول هم غواړي.(۸: ۱۵)

۲-۲۰ عبدالشکور رشاد

عبدالشکور رشاد د ښاغلي نجيب د تذکرې بل پښتون ليکوال دی. د ده په باب هم لکه د نورو په خيرمعلومات راغلي دي البته د نورو په پرتله د ده په هکله يوڅه زيات ويل شوي خو بياهم د ده د ژوند، آثارو او د وفات نيټې په باب معلومات نشته چې دا دې د پښتو ليکوالو د ځينو نورو تذکرو په اساس يې زه دلته راوړم: عبدالشکور رشاد د عبدالغفور خان زوی، دحاجي محمد ايازخان لمسی په ختيځ باېړ د پښتو ژبې پوخ ليکوال او شاعر تير شوی دی په ۱۳۰۰ هـ کال کا کې د قندهار ښار د بابړو د کوڅې په يوه بډايه کورنی کې زېږيدلی دی او په ۱۳۱۲ هـ کال کې له ابتدايي ښوونځي څخه فارغ شوی نورې زدکړې يې په خصوصي توګه کړې دي.

ښاغلي رشاد د پښتوژبې په ادب کې ژورې کتنې او عالمانه څېړنې کړې دي. ده د پښتو او پښتنو د تاريخ په روښولو کې ډېر زيار ايستلی دی، برسيره پرډېرو مضامينو چې په دې لاره کې يې د هيواد په اخبارو او ادبي مجلو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکلي دي ځينې ګڼور تدريسي، ادبي او تاريخي مستقل آثار يې په پښتو تأليف او يا ترجمه کړي دي، چې دا ټول د ده د علمي څېړنې ذوق په تېره بيا د پښتوژبې د ادب او پښتو د تاريخ سره د ده مينه ثابتوي .
که څه هم ده زيار ايستلی چې په نثر او نظم کې د پښتو ژبې سوچه او لرغوني لغتونه او اصطلاحات راوړي چې له دې امله کله کله په خپله هم مجبوريږي چې د داسې لغاتو او اصطلاحاتو شرح د خپلو ليکنو په پای (فټ نوټ) کې وليکي خو بيا يې هم له اشعارو د يو اغيز ناک پټ درد پته او څرک لګي په تيره بيا د انساني مينې تأثيرات پکښې زيات ليده شي.(۵: ۴۵۸)
د پښتو معاصرو ليکوالو په تذکرو کې د ده د وفات نيټې په باب څه نه دي ويل شوي خو د وفات نيټه او همدارنګه د ده د آثارو په باب معلومات مې د ده دمشر زوی ډاکټر طارق رشاد له يوې مقالې څخه را اخيستي:
عبدالشکور رشاد د ۱۳۸۳ ل کال د لېندۍ د مياشتي پر يوولسمه نېټه، د چهارشنبې په ورځ د کابل په څلورسوه بستريز روغتون کې د زړه د ناروغۍ له امله په حق ورسېد.
ارواښاد استاد په پاړسي، عربي، اردو، هندي، روسي او انګريزي ژبو پوهېده او له ترکې او جاپاني ژبو څخه يې هم استفاده کوله . پر خپلې مورنۍ ژبې سربېره يې په پاړسي او اردو ژبو کې هم ښه عروضي شاعري کوله ، خو ده خپل ټول ژوند د پښتو ادب د پرمختګ او ودې په لاره کې تېر کړی دی ، علمي ، ادبي او تاريخي اثار يې ليکلي ، د نړيوالو ادبياتو ژباړې يې کړي او زيات شعرونه يې زموږ شعري نړۍ ته ډالۍ کړي دي . د ده (۴۹) آثار له سلګونو مقالو سره چاپ شوي دي او يو شمير نور ناچاپه دې چې په لاندې ترتيب سره ذکر کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۱ د عبدالشکور رشاد چاپي آثار:

1. ملحد شاهي یا کمونیست شاهي، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۷۸ م کال د کودتا څخه تر ۱۹۹۲ م کال پورې د وخت د حکومت د کړنو غندنــه پکې شوې ده.
2. تنظیم شاهي ، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۹۲م کال څخــه تــر ۱۹۹۶ م کال پورې د هغه وخت د حالاتو ذکر پکې شوی دی.
3. طالب شاهي ، شعري ټولګه ده، چــې د طالبــانو لــه حکومــت څخــه وروسته چاپ شوې ده.
4. لودي پښتانه په ۴۲۰ مخونو کې، د ۱۹۵۸ م کال چاپ.
5. ډهلي د پښتنو په وخت کې، سریزه، د ۱۹۶۰ م کال چاپ.
6. د لیو تولستوی درې نکلونه، (پښتو ژباړه) د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
7. د یولسم ټولګي پښتوقرائت ، د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
8. د امیر خسرو دهلوي هندي شاعري، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
9. د خیرالبیان لغتونه، سریزه، په ۱۲۲ مخونوکې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
10. د خیرالبیان په سریزه کې درې مقالې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
11. د دولت لواڼي د دېوان سریزه ، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
12. د واصل روښاني دېوان، سریزه او سمون، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
13. د پاڼې نې، ارزښت ادهیای او په هغه کې پښتو کلمې، د ۱۹۷۵ م کــال چاپ.
14. ګیتا آنجلي (د رابندراناټ ټاګور اثر) د پښتو ژباړي ســریزه، پــه ۱۰۴ مخونو کې ، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
15. تاج (د رابندراناټ ټاګور اثر) د پښتو ژباړې ســریزه، د ۱۹۷۵ م کــال چاپ.
16. د ګولډن شتات د فرهنګ سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

17. د ګلشن روه سريزه په ۱۹۲ مخونو کې، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
18. د احمدشاه بابا د پښتو اشعارو شرح او سريزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
19. د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، د ۱۹۷۸ م کال چاپ.
20. بديع درسي کتاب ، د دارالمعلمين له پاره، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
21. د ابن سينا مخارج الحروف پښتو ژباړه.
22. د پښتو تجويدونو تاريخچه په ۷۴ مخونو کې، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
23. د پښتو اسماء الحسنی سريزه، لغتنامــه او تعليقــات، د ۱۹۸۰ م کــال چاپ.
24. دخمکنو ميا عمر، د ۱۹۸۱ م کال چاپ.
25. د حاجي جمعه بارکزي د دېوان ســريزه او لغتنامــه، د ۱۹۸۲ م کــال چاپ.
26. پر افغانستان او بريتانوي هند باندې څو خبرې، د ۱۹۸۲ م کال چاپ.
27. د پټې خزانې فرهنګ، لومړی چاپ ۱۳۶۲ هــ ش کال.
28. در بارۀ ظفرنامۀ اکبري و ناظم آن، د ۱۹۸۶ م کال چاپ.
29. د قصه خوانۍ خونړۍ پېښه، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
30. لس مقالې، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
31. سوبهاش چندربوس، د ۱۹۸۹ م کال چاپ.
32. د زړه وينې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
33. د افغانستان بدې ورځې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۴ م کال چاپ.
34. لولپه پېغله (شعري ټولګه) ، د ۱۹۹۵ م کال چاپ.
35. کوروش خون آشام، (پارسي نظم) ، د ۲۰۰۰ م کال چاپ.
36. د پښتنو غميزه (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۱ م کال چاپ.
37. خبنمبدلې امريکا (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۲ م کال چاپ.
38. د واده کلی کربلا سو (شعري ټولګه) ، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39. د تودو وينو حمام افغانستان سو (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.
40. د افغانستان د تاريخي جغرافيې په اړه د علامه رشـاد سـره د مرکـو ټولګه، (لومړۍ برخه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
41. تېروتنې (تاريخي او ادبي) لومړۍ برخه، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
42. بې لاسو ښځه (د ليو تولستوی د اثر ژباړه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
43. لوی احمدشاه بابا د خلکو له نظره ، (د افغانستان د اکاډيمۍ له خوا)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
44. روڼې اوښکې (شعري ټولګه) په ۱۲۰ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
45. د ګلانو ګېډۍ (شعري ټولګه)، په ۴۶ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
46. د بېنوا ياد، په ۴۵ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
47. ادبي نثرونه، په ۶۱ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
48. د کارنامو مېرمنې، په ۶۸ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
49. نصاب الصبيان، سريزه، ۱۹۸۲ م کال چاپ.
50. فوايد فقيرالله، لغتنامه او تعليقات، ۱۹۸۰ م کال چاپ.
51. د پښتو – جاپاني قاموس په باب.
52. د حيات افغاني پر پښتو ژباړې تعليق، دريم ټوک.
53. د حالنامې سريزه، تعليقات او لغتنامه.
54. د پټې خزانې عروضي اړخ.
55. د تاريخ سياح مسيحي کتنه او نظر.
56. د زمانشاه او سلطان ټيپو سريزه.
57. پښتانه شعراء (دريم ټوک) د ۲۷ شاعرانو د احوالو او اثـارو پېژندنـه، تصحيح او تنقيح.
58. د ملاعبدالباقي د تبيين الواجبات سريزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۲ دعبدالشکور رشاد ناچاپ آثار:

1. .پښتانه شعراء په اردو ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په اردو ژبه یې شعرونه ویلي دي، په دغه اثر کې ۳۸۳ تنه شاعران راغلي دي ، ۸۵۰ مخونه لري.
2. .پښتانه شعراء په پارسي ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په پارسي ژبه یې شاعري کړې ده ، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه شاعران معرفي شوي دي ، ۷۰ مخونه لري.
3. .غالب جنګ غازي نواب احمدخان بنګښ او د هغه کورنۍ، ۱۹۰ مخونه لري.
4. .آیا؟ په دغه اثر کې هغه تېروتني او تېر ایستني په ګوته شوي چې هغه په پښتو او پارسي ادبیاتو او تاریخ کې د پاملرنې وړ دي ، ۵۰۰ مخونه لري.
5. .د قومو او قبیلو په باب یاداښتونه، ۶۷۰ مخونه لري.
6. .مستشرقین، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه ختیځ پوهان چې د افغانستان، پښتو او پارسي ژبو په باب یې څېړنې کړي ، معرفي شوي دي ، ۵۴۰ مخونه لري.
7. .امین الملک ګل محمدخان غوریاخېل بابړ او د هغه کورنۍ چې د استاد له نیکونو څخه دی ، ۲۴۰ مخونه لري.
8. .ملي قهرمان غازي محمداکبرخان ، ۲۳۰ مخونه لري.
9. .سوري پښتانه، ۴۰۰ مخونه لري.
10. .د کندهار د مدرسو تدریسي نصاب، ۴۰۰ مخونه لري.
11. .حضرت ابوبکر صدیق، ۲۳۰ مخونه لري.
12. .په زړه پارسي ، پهلوي او اویستا کې پښتو کلمې، ۳۸۰ مخونه لري.
13. .د کندهار زیارتونه، په ۷۰۰ مخونوکې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

14. .ادبي قاموس، دغه اثر شپږ ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۲۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۶۳۰مخونه، دریم ټوک ۱۲۵۰ مخونه، څلورم ټوک ۶۰۰مخونه، پنځم ټوک ۶۵۰مخونه او شپږم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.
15. .پښتانه مصنفین، دغه اثر دري ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۰۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۷۶۰ مخونه او دریم ټوک ۵۸۰مخونه لري.
16. .جغرافیایي یاداشتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، لومړی ټوک ۸۰۰ مخونه او دوهم ټوک ۳۶۰ مخونه لري.
17. .د کندهار تاریخي یاداښتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، په لومړي ټوک کې مخکې تر مغلو حالات بیان سوي دي او ۹۷۰مخونه لري او په دوهم ټوک کې وروسته تر مغلو حالات بیان سوي دي چې ۱۰۴۰ مخونه لري.
18. .د احمدشاهي عصر نومیالي، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک په ۵۰۰مخونو او دا برخه د احمدشاهي شاهنامې د تعلیقاتو په نامه راغلې ده او دوهم ټوک په ۴۲۰ مخونوکې چې له احمدشاهي شاهنامې پرته د نورو نومیالیو ذکر هم په کې راغلی دی چاپ شوی دی.
19. .پښتانه مشاهیر، درې ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۵۰ مخونه ، دوهم ټوک ۲۰۰ مخونه او دریم ټوک یې تر لاس لاندي و لږ لیکل شوی دی.
20. .د طریقت شجرې ، د هغو طریقو په باب چې په افغانستان او پښتنو کې مشهورې دي ، ۲۰۰ مخونه لري.
21. .نسبي شجرې، دغه شجرې پنځه ټوکه دي، لومړی ټوک په هندوستان کې د پښتنو نوابیو او نامتو کورنیو په اړه دی، ۲۷۰ مخونه لري، دوهم ټوک د سدوزو پاچاهانو، شهزاده ګانو او سردارانو په اړه دی ، ۹۰ مخونه لري، دریم ټوک د محمدزیو پاچاهانو ، شهزاده ګانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردارانو په اړه دی، ۱۸۵ مخونه لـري ، څلـورم او پـنځم ټوکونـه د پښتنو قومونو او قبیلو په اړه عمومي شجرې دي، چې څلـورم ټـوک ۳۲۰ مخونه او پنځم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.

22. .سل متله په اوو ژبو، دغه اثر په څلورو ټوکونو کې دپښـتو، پاړسـي عربي، انګریزي، روسي، اردو او ترکې ژبو ورته متلونه راوړي دي.
23. دوه زره روسي متله په پښتو ژبه ، دغه اثر څلـور ټوکـه دی، لـومړی ټوک ۳۶۵ مخونه ، دوهم ټوک ۴۵۰ مخونه، دریم ټوک ۴۲۰مخونـه او څلورم ټوک ۴۲۵ مخونه لري.
24. د خوشال فرهنګ، دغه اثر اووه ټوکه دی، لـومړی ټـوک طـب نامـه ۴۰۰مخونه، دوهم ټوک بازنامه ۲۶۰ مخونه، دریـم ټـوک رباعیـات او قطعات ۲۸۰مخونه، څلورم ټوک دستارنامه ۴۸۰ مخونه، پنځم ټـوک غزلیات او قصاید ۵۲۰مخونه، شـپږم ټـوک غزلیـات او قصـاید ۳۲۰ مخونه، اووم ټوک غزلیات او قصاید ۳۶۰مخونه لري.
25. د پټې خزانې فرهنګ، دوهم ټوک، ۴۰۰ مخونه لري.
26. د ګلشن روه لغتنامه ، ۸۰۰ مخونه لري.
27. نواب حافظ رحمت خان برېڅی او د هغه کورنۍ د افغانستان د علومو اکاډیمۍ چاپ .
28. د فرهنګونو په باب، په دغه اثر کې هغه ټول فرهنګونه چې په ختیځ کې لیکل سوي ، معرفي سوي دي ، ترتیب یې په لاندي ډول دی :
    - پښتو فرهنګونه (د الفبا په ترتیب).
    - پاړسي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - عربي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - ترکې فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - هندي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

29. بدیع، ۷۵۰ مخونه لري.
30. بیان، ۵۰۰ مخونه لري.
31. قافیه، ۶۵۰ مخونه لري.
32. عروض، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۱۳۰ مخونه، دوهم ټوک ۳۶۸مخونه ، دریم ټوک ۴۴۰ مخونه او څلورم ټوک ۹۵ مخونه لري.
33. معاني، ۶۵۰ مخونه لري.
34. نقد، د پښتو، پاړسي ، او عربي ادبیاتو په تاریخي او علمي برخو کې، ۵۰۰ مخونه لري.
35. مکتبي قاموس، په دغه اثر کې د ښوونځیو د کتابونو۶۰۰۰ لغاتونه تشریح شوي دي، د چاپ کال ۱۳۹۴ هـ ش .
36. په ګلشن روه کې د بابو جان منتخبات نثرونه دي، (د پوهاندی اثر) ۲۴۰ مخونه لري.
37. لاله (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
38. چاپ شوي څلوېښت حدیثه.
39. د محبت نغمې، (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
40. نیم دید، (شعري ټولګه).
41. د شعرونو پنځه ټولګې، لومړی ټولګه ۶۲ مخونه، دوهمه ټولګه ۵۰مخونه، دریمه ټولګه ۱۲۶ مخونه، څلورمه ټولګه ۶۲ مخونه او پنځمه ټولګه ۱۸۰مخونه لري.
42. شمس الکفات خواجهٔ بزرګ احمد بن حسن میمندي ، ۱۰۵ مخونه لري ، (نیمګړی اثر)
43. شهید سردار محمدداود، ۱۸۰ مخونه لري ، (نیمګړی اثر).
44. امان الله شاه غازي.
45. ۱۰۰ (زاړه لغاتونه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

46. د سنسکریت ژبې ګرامر، ۷۴۰ مخونه لري.
47. د جاپاني ژبې ګرامر او معلومات، دغه اثر دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۳۰مخونه او دوهم ټوک ۱۶۵ مخونه لري.
48. د روسي ژبې ګرامر، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۶۰ مخونه او دوهم ټوک ۱۷۰ مخونه لري.
49. په پښتو کې مناظرې، ۷۵ مخونه لري.
50. الفنامې، ۸۵ مخونه لري.
51. د پښتو نظم عروضي سیستم، ۴۵۰ مخونه لري.
52. په پښتو کې د نظم ډولونه، ۲۹۰ مخونه لري.
53. سبک پېژندنه، ۲۰۰ مخونه لري.
54. د ډورن په پښتو ډکشنري کې تېروتنې.
55. تېروتنې او تېر ایستنې، په پښتو، دري او عربي کتابونو کې.
56. پښتو نکلونه او پښتو کېسې.
57. ځیني ادبي خبري، ۲۰۰ مخونه لري.
58. د جاپان سفرنامه (یون لیک)، ۹۰ مخونه لري.
59. د امریکا سفرنامه (یون لیک)، ۱۰۰ مخونه لري.
60. د یمن سفرنامه (یون لیک)، ۱۳۵ مخونه لري.
61. بریخې پښتانه، ۱۲۰ مخونه لري.
62. غازي ایوب خان، (نیمګړی اثر)
63. برمکیان، ۲۲ مخونه لري (نیمګړی اثر).
64. زړه پارسي (فُـرس قدیم)، ۵۰ مخونه لري.
65. د سوسیالوجۍ په اړه یادداښتونه، ۱۲۰ مخونه لري.
66. پښتانه شعراء په عربي ژبه کې، (نیمګړی اثر)
67. د پښتو کتابو کاتبان، ۱۲۰ مخونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

68. تعلیقات ، ۶۰ مخونه لري.
69. سر یاني قصیده، ۴۰ مخونه لري.
70. د خوشال خان یاد، ۱۰۰ مخونه لري.
71. عربي ګرامر، ۱۲۰ مخونه لري.
72. شیخ قاسم سلیماني، ۱۲۰ مخونه لري.
73. د تحفهٔ القاسمي په اړه نیمګړې لیکنه.
74. دخوستي، تني، ګوربزي لهجو ځیني کلمات.
75. رقوم نویسي.
76. پنځه کتابونه، ۶۰۰ مخونه لري.
77. د محاربهٔ کابل په اړه نیمګړي تعلیقات.
78. پردي دودونه، ۲۰ مخونه لري.
79. د فواید دوا لغتونه، ۱۵۰مخونه لري.
80. وحده الوجود، ۴۰مخونه لري.

۲-۲۰-۳ د علامه رشاد د نثر نمونه:

اودګیر(Awdgir) :

پردکن باندې د ګورګاني مغولو بریدونه د اکبر په پاچهي کې پیل شول او د مغولو د پاچهۍ سرحد له نربدا روده څخه د کرشنا رود تر برنیو برخو پورې ورسید او د برار عماد شاهي پاچهي د اکبر په زمانه کې له منځه ولاړه، مګر د احمدنګر د نظام شاهیانو پاچهي د ملک عنبر د مختار الملکۍ په دوره کې ټینګه شوه او آب وتاب یې و موند. د بیجاپور عادل شاهیانو او د ګولګنډې قطب شاهیانو د نظام شاهۍ ځینې هغه سیمې، چې دوی ته ور خرمه وې، خپلې کړلې او یا د خپلولو په خیال کې وو. شاه جهان چې خبر شو پخپله دولت آباد ته و لاړ او له دغه ځایه څخه یې درې پوځه د بیجاپور او ګولکنډې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچاهیو د ځپلو له پاره وګومارل چې له شمال شرقي، غربي او جنـوب غربـي خواوو څخه برید پروکړي څلورم پوځ یې د ښایسته خان په مشـری، د نظـام شاهي کلاوو د نیولو له پاره وګوماره. د ګولکنډې قطب شاهیانو اطـاعتو مانـه، بیجاپور شاهیانو جنګ وکړ،خو ماته پرماته پرشا تلل، پای ته په سـوله راضـي شول.

د سیواجي پلار ساهوجي هم په دغو وختو کې پورته شو. د خان جهان لودي او خان زمان شخړې هم په دغه وخت کې وې، مګر ټولې د شاه جهان پـه ګټـه، پای ته ورسیدلې، په دغه ګیرو دار کې د ۱۶۳۱ ع کال د سپتمبر پـه ۲۸ مـه د اودګیر کلا د مغولو لښکرو ونیوله، د اودګیر کوټوال سدي مفتاح د شاه جهـان نوکري ومنله او د حبش خان خطاب یـې ومونـد. درې زرى منصـبدار شـو، د اودګیر کلا د زین خان کوکه زوی، مغل خان ته و سپارله شوه.(۱۸: ۲۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی

د دې تذکرې بل لیکوال محمد ابراهیم خواخوږی دی. پـه دې تـذکره کـې د ښاغلي خواخوږي د زوکړې نیټې، سیمې او زدکړو په باب خبـرې راغلــي دي خو له نجیب وروسته بینوا صاحب د ابرهیم خواخوږي بشپړه معرفي کړیـده. زه دلته هغه ټکي راوړم چې ښاغلي نجیب په دې تذکره کې نه دي یاد کړي:

محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۳۱۷هـ کال له ښوونځي څخـه فـارغ شـوی پـه قندهار او کابل کې د ښوونکي په توګه له وظیفو وروسته په ۱۳۳۵ هـ کال کې د پښتو ټولنې غړی شو. وروسته په ۱۳۳۶ هـ کال کې د کابل راډیو د نشـراتو ریاست د مراقبت د څانګې مدیر او ور پســې د کابـل راډیـو د ریاسـت اداري مرستیال مقرر او په ۱۳۳۹ هـ کال د پوهنې نندارې د مرستیال په توګـه پـه کار وګومارل شو.

د خواخوږي لومړنی شعر په ۱۳۱۳ هـ کال د طلوع افغان په اخبـار کـې خپـور شوی دی او ترهغه وروسته یې ډېر اشعار او مقالي د هیواد په نـورو اخبـارو او مجلو کې نشر شوي دي.(۵: ۳۳۷)

د ښاغلي محمد ابراهیم خواخوږي د «مینې ورمې» په نوم شعري ټولګې اثر په پای کې د ده د ژوند او اثارو په باب ځینې معلومات راغلي چې په نورو تـذکرو زما نه دي ترسترګو شوي:

استاد محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۹۴۲ ع کال کې د تعلیم او تربیې کورس او په ۱۹۶۲ ع کال د ژورنالیزم کورس سرته ورساوه، په ۱۹۶۱ ع کال کې د افغـان چین د دوستۍ د ټولنې او په ۱۹۶۹ ع کال کې په افغانستان کې د یونسـکو د ملي کمیسیون دغړي په حیث وټاکل شو. مرحـوم خواخـوږي د افغانســتان د فرهنګ ستایلی کارمند (پوهنپال) عالي درجه ترلاسه کړه. مرحوم پـه ۱۹۴۶ ع کال کې د پښتو اوله درجه ادبي جایزه او په ۱۹۵۹ ع کال کې یې په شعر کې د رحمان بابا جایزه واخیسته، ښاغلي خواخوږي ته د په ۱۹۶۵ ع کـال کــې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د حضور له خوا د مينه پال دوهمه درجه نشان او په ۱۹۶۹ ع کال د مينه پال د سروزرو نښان ورکړل شو.
مرحوم خواخوږی په ۱۹۷۳ ع کال کې د سعودي عرب د بادشاه اعليحضرت ملک فيصل په دعوت حج ته ولاړ.
او په پای کې د ۱۳۷۱ هـ ل کال د لړم د مياشتي په ۳ نيټه چې د ۱۹۹۲ ع کال د اکتوبر د مياشتي د ۲۴ نيټي سره سمون خوري د زړه د ناروغۍ له امله په کابل کې ښار کې د ۷۱کلونو په عمر وفات شو.(۱۵: ۱۴۹)

۲-۲۱-۱ د خواخوږي آثار:

۱ ـــ د مينې ورږمه(د اشعارو ټولګه)

۲ ـــ حکايت نه دی حقيقت او درد دی.

۳ ـــ يوه ژړوونکې منظره.

۴ ـــ مرغلره او تور خان.

۵ ـــ شين خالۍ او ګلالۍ.

۶ ـــ د ګوستالوبون لنډې خبرې.

۷ ـــ دوه ځواني مرګ مينان.

۸ ـــ د اشعارو دوهمه ټولګه.

۹ ـــ د اشعارو دريمه ټولګه.

۲-۲۱-۲ د محمد ابراهيم خواخوږي د کلام نمونه:

زمان ګناه يې ده په غاړه
چې ځواني کې يې فقيرکړم
چرس،چلم، منکرات واړه
بې توښې پتن زهير کړم
وچه سوه د شرف ناړه
په کوم ژبه يې تعبير کړم(۱۵ : ۸۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲ سید حسین سید

سید حسین سید هم د پښتو ژبې له معاصرو لیکوالو څخــه دی، چــې پــه دې تذکره کې یې پرژوند او زدکړو خبرې شوې،له دې تذکرې وروسته په اوســنې لیکوال، پښتانه شعراء چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګــه پــه فرهنګ زبان وادبیات پشتو کې هم د ښــاغلي ســید حســین د ســوانحواو د لیکوالۍ په محتوا خبرې شوې دي.

سید حسین د سید مبین زوید ۱۳۱۵ ق هـ کال په حدودو کې په کند هار کې زیږیدلی، او همغلته لوی شوی دی،زده کړې یې په خصوصي توګه کــړې دي، د ده نظم په ساده او روانه پښتو لیکل شــوی دی اوډیــر اجتمــاعي او اخلاقــي مسایل یې په کې بیان کړي، د ولس په ناوړه دودونو او خرافاتي رواجونــو یــې نیوکې کړي، د ښاغلي سید حسین د نظمونو زیاتــه برخــه پــه طلــوع افغــان ورځپاڼه، د کندهار د ادبي انجمن په پښتو مجله او د کابل په مجله کــې خپــره شوې ده.

په خپل وخت کې د ده خطاطي شهرت درلود په نستعلیق کې یې زیات مهارت ستایل کیده او د استادۍ په درجه خلک ورته قائل وو.

سید حسین سید تقریباً شل کاله پرله پسې د کندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې کله د مطبعې د منتظم او کله د طلوع افغان د مرستیال په حیث کار کړی.

نوموړی د ۱۳۲۸ ش کال د حوت په میاشت کې په کندهار کــې وفــات شــو او پخپله پلرنۍ هدیره کې خاوروته وسپارل شو.

ښاغلي سید حسین د هغو کسانو په باب چې ناحقه دعوه په قسم خوړلو ګټې د دوی له خولې وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲-۱ د سید حسین سید د نظم نمونه:

دعوه مې وګټله

زه هر مشکل تېروم　　او هر عاقل تېروم

شاهدان تل تېروم　　دوه او درې شل تیروم

کلی پربل تېروم　　کلی پرخپل تېروم

زه څه پروا نه لرم　　لحاظ د چا نه لرم

منم خاطر د قرآن　　باک د بابا نه لرم

دعوه مې وګټله　　ملامتیا نه لرم(۶: ۷۰۷)

۲-۲۳ ملا محمد شریف جانان کاکړ

ملا محمد شریف جانان کاکړ، د کندهار د ملا عبدالعزیز(چې په صوفي کاکا مشهور و) زوی، د ملا عبدالسلام لمسی، د ملا مهربان کړوسی، د ملا راحت کوسی او د ملا اخترکودی دی.

ملا اختر د سدو، سدو، د سیدو، سیدو اخترزی، ابراهیم زی، علی زی سنځرخیل کاکړ دی.

په کندهار کې د اسحقزو په کوڅه کې په ۱۳۱۴ هـ ق کال کې زیږیدلی او د کاکړو په کوڅه کې لوی شوی او هلته یې استوګنه کوله. مذهبي او دیني زده کړې، ریاضیات، صرف،نحو، تفاسیر، فقه او نور علوم یې د خپل ورور ملامحمد شفیع (وفات ۱۳۲۶ هـ ش/۱۳۶۷ هـ ق) څخه ترلاسه کړل.

کله چې په ۱۳۰۰ هـ ش کال کې تجارتي ښوونځی لومړی وار په کندهار کې تاسیس شو ښاغلی ملا جان هلته په ښوونه او روزنه مقررشو. قرأت، دینیات، فارسي،پښتو،عربي،حساب، تاریخ، جغرافیه او نور مضامین یې درس ور کاوه.

د اماني دورې د یوې تذکرې له مخې ملاجانان آخوند په ۱۳۰۱ هـ ش کال د مکتب تجار ښوونکی او د شلو کالو زلمی ښوول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته په احمدشاهي او تیمور شاهي ښوونځیوکې ښوونکی مقررشو. یـو وار کندهار ته نږدې د کدې په سیمه کې د سر ښوونکي په حیث مقرر شوی دی.
د ښوونکي مجله ۱۵، ۱۶ او ۱۷ شماره د کندهار د پیاوړي او سابقه دار ښوونکي د پیژندګلوی په لړکې پر اته لسم مخ د ملاجانان کاکړ کندهاري په باب داســې لیکي: ښاغلی جانان تر دغه وروسته د ښې او پخې لیکنې په سوب د کنــدهار د طلوع افغان په اداره کې محرر وټاکل شو، خو هلته هم د ښــوونځي څخــه لیرې نه دی پاتې شوی او د پښتو درسو ښوونکی و، د ډیرو کلونو د پاره یــې د پښتو قرأت لوست پرمخ بیولی، په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې بیرته د زرغونې آنا په ښوونځي کې ښوونکی مقرر شو.
په افغانستان کې د ثور د خوني کودتا، او تاریخي کش و بګیر له سببه نوموړی د نبوي(ص)
عمل په تکمیل هجرت ته اړشو، او د خپلې کورنۍ سره په ۱۳۶۴ هـــ ش کــال کې چمن ته مهاجرشو.څلور میاشتې ناروغه و، او د ۱۳۶۴ هـ ش کــال د اسـد میاشتې په ۲۲ نیټه په حق ورسیده او د چمن په زړه هــدیره کــې خاوروتــه و سپارل شو.

۲-۲۳-۱ د ملا محمد شریف جانان آثار

ملاجانان کندهاری یو لوی لیکوال او شاعر، تکړه مفسر،فصیح او بلیغ خطیــب و. اکثر اجتماعی، انتقادي، اصلاحي نظمونه او نثرونه یې وار په وار د کندهار په طلوع افغان اخبار کې نشر شوي دي او د یو شمیر علمي او ادبي کتابونو مؤلف او مصنف و، چې ځینې مهم آثار یې په دې ډول دي.
۱ ـــ حسن البیان من تفسیر القرآن، په ۱۳۵۰ هـ ش کال یې پیل کړی د قرآن شریف تفسیر دی. د سوره البقره آیــه"رزقا لکــم فلاتجعلــوالله انــداد و انــتم تعلمون" پورې په زړه پورې ژباړه او تفسیر لري.
۲ ـــ زین البیان من تفسیر القرآن، چې په ۱۳۸۷ هـ ق/ ۱۳۴۶هـ ش کال کــې یې پیل کړی خطي نسخه یې ۴۳۴ مخونه لري او ۱۳۹ خطبې په کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ د حج شریف احکام، د حج د مناسکو په باب په پښتو کې بشپړ اثر چې د ۱۹۹۶ م کال په فبروری میاشت کې د حبیبي اکادمۍ چمن له خوا پــه ۳۹۹ مخونو باندې چاپ شو.

۴ ـــ بهار جانان، په ۱۳۰۸ هــ ش / ۱۳۴۸ هــ ق کال کې یې تألیف کړی خطي نسخه یې ۲۷۴ مخونه لري، دکندهار دبیلابیلو پښتو شاعرانو لرغـونی شـعري جونګ دی چې ځینې برخې یې ځو ځو واره له چاپ راوتلې دي.

۵ ـــ اکبرنامه(ژباړه) د ۲۰۱۱ م کال چاپ.

۶ ـــ ارمان جانان، د حاجي ملاجانان آخوند مردف دیوان دی چې خو را په زړه پورې اشعار پکې دي.

۷ ـــ عبرت نامه، ۳۳ نقلونه لري، په ۱۳۳۴ هــ ش کـال کـې یـې لیکلـې،د ګلستان سعدي په ډول لومړی یوقصه راوړي بیایې نتیجه په درو شعرونو کـې راوړي.

۸ ـــ یادداښتونه، بیلابیل یادداښتونه دي چې ځینــې پکــې بیخــي مهــم او تاریخي یا دداښتونه دي.

۹ ـــ سفرنامې، د حج او ځینو نورو ځایونو حال دی چې په خوره بنه پراته دي.

۲-۲۳-۲ د ملاجانان د نظم یوه نمونه:

پس له حمد ه له صلواه د غه عرض دی
پښتنو ورونو ته کاندمه وینا
که څوک زما څخه یوپوښتنه دکتاب کړي
چې دا څرنګه کتاب جوړ کړی چا
دا کتاب اکبر نامه نومیږي یاره
په نامه د اکبر خان سو مسمی
اکبر هغه سړی چې نر زمری و
دی و زوی د دوست ماد خان غوندې پاچا(۱۱: ۱۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۴ عبدالخالق واسعی

د دې تذکر بل ليکوال مولانا عبدالخالقی واسعی دی له نجيب وروسته په ځينو پښتو تذکرو کې د نوموړي د سوانحو په هکله هم معلومات راغلي دي.

عبدالخالق واسعی د ۱۳۱۹ هـ ق کال د روژې د مياشتې په شلمه د کندهار ښار د باميزو په کوڅه کې زيږيدلی او د مرحوم حبو آخونزاده په مشهوره علمي کورنۍ کې لوی شوی او روزل شوی دی.

نوموړی د کندهار له پوهو او مشهورو عالمانو او ليکوالو څخه دی، په تيره بيا په شرقي او عربي علومو کې يې لوی لاس در لود.

د ده مرحوم پلار مولوي عبدالواسع، نيکه يې مولوي عبدالرؤف او ور نيکه يې عبدالرحيم آخونزداد چې د نامتو علامه حبيب الله آخونزاده مشهور په "حبو آخونزاده " زوی دی هم له خورا نامتو پوهانوڅخه تير شوی دی.

عبدالخالق واسعي د ۱۳۶۰ کال د حوت مياشتې په وروستۍ نيټه د ور پيښې ناروغۍ له امله په ابن سينا روغتون کې وفات شو.

۲-۲۴-۱ د عبدالخالق واسعي د ماموريت دوره:

نوموړي د ۱۳۰۰ هـ ش کال څخه ماموريت پيل کړی لومړی ماموريت يې د قضاتو د مکتب معلمي او ور پسې د (مرکه پښتو) غړی و او بيا دوه کاله وروسته د کندهار د ګنج په مکتب کې او وروسته په ۱۳۰۶هـ ش کال هلته د متوسطه مکتب معلم و.

په ۱۳۱۲ هـ ش کال په کندهار کې د "د پښتو انجمن" په نامه يوه ټولنه تأسيس شوه، يوغړی يې دی هم و. په ۱۳۱۸ هـ ش کال کې د انيس د هفته وار اخبار د تحرير غړی و، په ۱۳۲۰ هـ ش کال کې د راډيو د رياست د پښتو تراجمو آمر او وروسته د مطبوعاتو د مستقل رياست د آژانس په مديريت پورې مربوط د پښتو د دار الترجمی د مدير په حيث مقرشو. په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې د پښتو ټولنې د عضو په نامه کندهار ته ولاړ او په عين حال کې يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کندهار په مطبوعاتو کې د معاون په حیث او کله به یې د مدیر په غیاب کې د کفیل په حیث وظیفه اجراکوله او په همدغو ورځوکې د احمد شاه بابا په لیسه کې د دولسم صنف د منطق او ادبیاتو معلم هم و. د ۱۳۳۰ هـ ش کال د جدي په میاشت کې د پښتونستان د تحریک په سلسله کې د (ورور ږغ) د مجلې مسوول چلوونکی او مدیر هم وټاکل شو. د ۱۳۳۵ هـ کال دیخوا د پښتو ټولنې د عضو په توګه په دغه ټولنه کې د لغاتو د مدیر په حیث مصروف و او له هغه وروسته په مشرانو جرګه کې سناتور شو.

۲-۲۴-۲ د ښاغلي واسعي ترجمې او تالیفات:

۱ـ د تألیف په نامه د ده لومړی اثر د پښتو د متعدي مصادرو مجموعه ده چې د پښتو مرکې د عضویت په زمانه ده ټول پښتو مصادر ټول کړي او د مصدر د پښتو مرکې د نورو آثارو سره ورک دي او بیايي څه نوم او نښان چانه دی لیدلی.

۲ـ بل اثر یې چې باید تألیف ورته وویل شي د " پښتو خود آموز" د متلو برخه ده، داکتاب د پښتو د زده کړې د پاره دی او د جمعیت له خوا تألیف شو چې په کمیسیون کې دی هم و او د پښتو متلونو برخه د ده ده او د طلوع افغان په مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳ـ د ده بل اثر د پښتني دودونو د کتاب د کندهار د پښتنو دودونو برخه ده چې ده لیکلې ده او د کتاب مهمه برخه هم هغه ده. داکتاب پښتو تولنې چاپ کړی دی.

۴ـ د ده په ترجمه کړو آثارو کې یو کتاب د (بشپړه ویناوې) په نامه دی چې د مصري مشهور لیډر سعد زغلول د (جوامع الکلم) ترجمه ده او تر اوسه نه دی چاپ شوی.

۵ـ د (روح الاجتماع) ترجمه ده چې د فرانسوي اجتماعي عالم او فیلسوف(ګوستاولوبون) د فرانسوي تألیف د عربي ترجمې څخه پښتو شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دې دواړو کتابونو د مطبوعاتو د رياست د ۱۳۲۰هـ ش کال په تراجمـوکې جايزه اخيستې ده.

۶ـ نړۍ په دو زرم کال کې د (العالم فی عام ۲۰۰۰) پښـتو ترجمـه ده چـې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۷ـ شخصيت څنګه وده کوي؟ د (کيف تتکامل الشخصيه) پښتو ترجمه چې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۸ـ روح التربيه چې د مصر د يوه لوی ليکوال تأليف دی او له عربي څخه پښتو شوی دی.

۹ـ روح الاعندال چې په فرانسوي تأليف شوی او بيا په انګليسي ترجمه شوی او وروسته عربي ته را اړول شوی او بيا په پښتو ترجمه شوی دی.

۱۰ـ (علم النفس او د هغه اغيزې په ښوونه او روزنه کې) دا کتاب د مصر د يـو علمي شخصيت فکري تأليف دی چې له عربي څخه پښتو شوی دی.

۱۱ـ (الصحافه) د محمود سمهاني مصري تأليف چې له عربي څخه پـه پښـتو ترجمه شوی دی.

۱۲ـ (د حصون حميديه) پښتو ترجمه داکتاب د يوه مشهور ترکي عالم تـأليف دی او موضوع يې اسلامي عقايد او معتقدات دي کتاب اصلاً په عربـي تـأليف شوی دی.

۲-۲۴-۳ د ده د نظم نمونه:

تياره او ښکلا

تـــل يـــې ګـــوره چـــې تيـــاره او ښـــکلا
دوه عنوانونـــــه د غـــــروب پرکتـــــاب
ځيـر ورتـه ګـوره چـې ښـکلا هـر ماښـام
لـــه تـــابيليږي د تيـــارو پـــه حجـــاب
ټولـــه نـــړۍ بانـــدې آرام شـــي حـــاکم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لمر پښــه کيښــيږدي د غــروب پــر رکــاب
څـــوچې سهارشـــي تيـــارې مـــخ ونيســـي
بيرتـــه عـــالم د ژونـــدون اورکـــړي کبـــاب
لمـــــر د افـــــق پـــــرژۍ جلـــــي وليکـــــل
چـــې عـــالم ړونـــد دی هـــم مغـــرور هـــم خطـــا
آيـــا د ژونـــد فنـــا زوال نـــه وينـــي؟
لکـــه تيـــارو چـــې زمـــا رڼـــا کـــړه تـــالا
کشـــکي لمـــر خپـــل تـــاريخ لـــيکلای همـــيش
چـــې څـــه پيـــړۍ دې رژيـــدلي پخـــوا؟
د لمـــر نظـــام تـــه يـــو حيـــرت اخيســـتی
ختو،لويدو يـــې ســـودايي کـــړه دنيـــا(۷: ۱۳۳۷)

له اوسني ليکوال وروسته په پښتو کتابښود کې هم د عبدالخالق واسعي د دوه آثارو يادونه شوې ده:

۱ـ شخصيت څنګه وده کوي(ژباړه) ، کابل،پښتو ټولنه،۱۳۴۰ ش کـــال ،دولتـــي مطبعه.

۲ـ نړۍ په دوه زرم کال کې(ژباړه)،کابل پښـــتو ټولنـــه، ۱۳۳۶ ش کـــال،دولتي مطبعه.(۲۰: ۲۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۵ قاضی عبدالصمد

د دې تذکرې بل لیکوال عبدالصمد دی چې د ده په باب هم یوځــه معلومــات راغلي دي، زما د معلوماتو له مخې د دې تذکرې له لیکــوال وروســته یــوازې سرمحقق زلمي هیواد مل په خپل کتاب فرهنگ زبان و ادبیــات پشــتو کــې د قاضی عبدالصمد په باب نور معلومات راوړي.

قاضی عبدالصمد په ۱۲۶۶ هــ ش کال کې په کندهار کې زیږیدلی دی،په پښتو او فارسي ژبو یې نظم او نثر لیکلی نوموړی د ویښ زلمیانو د ملي نهضت غــړی و او په ۱۳۳۸ هــ ش کال کې وفات شو.

۲-۲۵-۱ د قاضی عبدالصمد د نظم نمونه:

چې محیط یې ټوله ګوړوي څوک به یې ناکا په فریاد سم

که معمار هرڅو قابل وي کوږ اساس نه سي په باد سم(۲۳: ۳۱۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶ محمد رسول مسلم

د دې تذکرې بل ليکوال ښاغلی مسلم دی چې د ده په باب همپوره معلومات نه دي ورکړل شوي.

له نجيب وروسته په ځينو پښتو تذکرو کې د مسلم د سوانحو په باب دا معلومات راغلي دي.

محمد رسول مسلم دميرزا محمداعلم زوی، د محمد کرم نمسی په خته کاکړ او په کندهار کې زيږيدلی دی.

نوموړي خپل تحصيلات په خصوصی ډول له خپل پلار څخه پای ته رسولي دي چې د خپل وخت ښه عالم، مشهور خطاط او په انګريزي او اردو ژبو پوه سړی وه.

ښاغلی مسلم له ۱۳۰۴ هـ کال څخه تر ۱۳۰۷ هـ کال پورې د کندهار په لومړني ښوونځي کې ښوونکی وه او په ۱۳۰۸ هـ کال کې د ښاروالۍ د مصارفاتو په څانګه کې لومړی کاتب وټاکل شو او په ۱۳۰۹ هـ کال کې د ګمرک د مديريت د ليکنې لومړی کاتب و، په ۱۳۱۱ هـ کال د ملکي شفاخانې د مدير په حيث کار کاوه او په ۱۳۱۴ هـ کال کې د هرات د پښتو د کورس لوی ښوونکی د مدير په رتبه وټاکل شو.

له ۱۳۱۹ هـ کال څخه تر ۱۳۲۱ هـ کال پورې د کندهار د تجارت په اتاق کې منشي و.

په ۱۳۲۲ هـ کال کې يې د (وطن) شرکت د پر يس فابريکې د څانګې د مامور په حيث وظيفه واخيسته.

په اوسني ليکوال کې د محمد رسول مسلم له خولې د طبيعي خصوصياتو په باب داسې راغلي:

"زما طبيعي خصوصيات

۱ـ له ترينګلي سړي څخه مې بد راځي، ځکه چې پخپله ترينګلی نه يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ له هغه چا څخه چې لکه مچ په هره کاسه کې بې سته لوېږي بد وړم، ځکـه چې په خپله هرځاى نه يم.
۳ـ له هغه چا څخه چې له خلکو څخه د خيرانې او قلمانې يا بله توګه پيسـې اخلي ډېر نفرت لرم، ځکه چې پخپله مې په عمر کې دا جک نه دي وهلي.
۴ـډېر شاکى سړى مې نه دى خوښ، ځکه چې پخپله که لږوي کـه ډېـره وي قناعت پرلرم که لنده را ورسيږي خوښه که نه په وچه مې هم خوانـه بـديږي، ښه لباس مې ډېر خوښ دى مګر په معمولي لباس هم نه شرميږم.
۵ـ په دخانياتو او نشه را وستونکو شيانو کې د هيڅ شي عملي نه يم. "
ښاغلى مسلم د پښتو ژبې ليکونکى او اجتماعي شاعر دى، خو شعر يې تر نثـر ډېر دى. په عربي او اردو ژبو هم پوهيده او ښه د مطالعې څښتن دى.
د ښاغلي مسلم اجتماعي او تنقيدي شعرونه د هيواد په جرايدو کې پـه تېـره بيا د طلوع افغان په ورځپاڼه کې ډېر خپاره شوي دي.

۲-۲۶-۱ د محمد رسول مسلم د شعر نمونه:

د محمد رسول مسلم د نظم يوه نمونه:

زمـــا وروره ســـې بـــه ويښ پـــه دوران کلـــه
خلقو خپلې چـارې وکـړې تـه چـاره کـې د ځـان کلـه؟
سـه بيـداره سـر اوچـت کـړه قافلـه واړه رهـي سـوه
په يوه سـر سـفرکيږي چـې رهـي سـې کـاروان کلـه؟
اتفـــاق کـــه ديانـــت دى لـــه قرآنـــه هـــدايت دى
مسلمان و ځان تـه وايـي عمـل کـړې پـه قـرآن کلـه؟
فلـــک ورکـــړه وهرچاتـــه پرقـــدر بانـــدې يـــې برخـــه
پرمقصـــد د پښـــتانه بـــه و ځرخيـــږي آســـمان کلـــه؟
نه شکوه سته لـه آسـمانه نـه لـه بـل چاګيلـه مـن يـم
لـه خپـل لاسـه را رسـيږي پربـل چـادى تـاوان کلـه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوښښ سره رسیږي د انسان مقصد ترپایه
خود پخوده دی حل سوی مشکل امر آسان کله؟
لوی نقصان دی په وطن کې خیانت او نفاق وروره
چې ورک نه سي له مابینه یوزړه کیږي افغان کله؟
خوله درونیسه "مسلمه" ته چا داسې رښتیا ګوی کړې
اوس عالم خوشحاله کیږي د رښتیا په بیان کله؟(۷: ۱۲۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۷ محمد انور نومیالی

محمد انور نومیالی د دې تذکرې یو بل لیکوال دی چې مرحوم نجیب یـې پـه باب ډیر لږ معلومات راوړي د تذکرې له معلوماتو ښکاري چې ښاغلی نومیـالی د دې تذکرې د لیکلو پرمهال ځوان او د فرهنګ میدان ته یې تازه مخه کـړې وه وروسته یې بیا پښتو ادب ته ډیر خدمتونه کړي دي چې ما د اوسني لیکوال او تر ډیره بیا د کندهار له یو شمیر فرهنګیانو څخه د ده په هلکـه معلومـات راټول کړي چې دلته یې راوړم:

محمد انور نومیالی د حاجي ملا محمد نعیم اخوند زوی،د غـلام محـی الـدین لمسی په ختېه الیزی، د کندهار ښار کې د معروف ولسـوالۍ د الیـزو پـه یـوه روحاني کورنۍ کې نړۍ ته سترګې پرانیستې دي.

محمد انور نومیالي د وخت د متداوله او مروجه علومو زده کړې له خپله پلاره، چې ملا طبیعته سړی و او همدارنګه د سـیمې لـه نـورو اسـتادانو څخـه او د جنوبي پښتونخوا په مدرسو کې تر سره کړې دي . ځواني یې په طالب العلمـۍ او ملایۍ کې تېره شوې ده. د وخت داستبداد ناسم چلند او دغه راڼه سـتوري ته ، د کومې تعلیمي ـــ تحصیلي موسسې د فراغت د سند چې لـه دوسـتانو سره به یې په مجلسو کې په هکله ورته د ((کاغذ)) خطاب کاوه ، د دغه کاغـذ د نه درلودلو بهانه نیوله ، او د تورتمپالو له خوا د ده د پرمختګ مخنیوی د دې سبب شو چې د څه مهال لپاره د انزوا او ګوښه نشینۍ حالت اختیـار کـړي . د علمي القابو د وېش پر مهال د کاندید اکاډمیسین پر لقب نومول شوی . محمد انور نومیالي د ژبو د زده کړې په برخه کې ښه وړتیا درلوده، پر پښتو او فارسي ژبو سربېره یې اردو، عربي، انګرېزي، روسي او ډنمارکې ژبې هم ښې زده وې او د دغو ژبو له اخذونو څخه یې ښه استفاده کولای شوه.

استاد نومیالي د کندهار ښار په بیلابېلو ښوونځیو او لېسو کې د اد ب او منطق د استادۍ وظیفه درلوده . وروسته کابل ښار ته په راتګ سره یې څه موده پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گمرک کې وظیفه واخیسته، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز سره یې همکاري درلوده، د ۱۳۵۷ کال د غویي میاشتې تر پاڅون وروسته د بیهقي د کتاب خپرونې موسسې د ریاست دنده ور په غاړه شوه. نوموړی د افغانستان د علومو اکاډمۍ غړی هم پاتې شوی، څېړنو یې رسمي بڼه نیولې وه او د علومو اکاډمۍ د ختیځ پېژندنې انستیټیوټ غړی او بیا مشر وټاکل شو . د تېرې پېړۍ د وروستۍ لسیزې په لومړیو کې یې د نورو څېړنو لپاره د منځنۍ اسیا هېوادونو،لکه ازبکستان او تاجکستان ته سفرونه کړي دي . دا چې د تاجکستان حالت او زموږ د هیواد حالت یو له بله په سیالۍ کې کم نه وو، نو له مجبورۍ ورځې د روسیې د پتر بورګ او بیا د مسکو ښار ته مسافر شو . په مسکو کې یې څو ځله خواره واره افغان فرهنګیان راټول کړل او د افغان فرهنګي ټولنو بنسټ یې کیښود .

نوموړی پر ۲۰۰۰ ز کال ډنمارک ته هم مهاجر شوی دی.

محمد انور نومیالي د انساني ژوندانه په اړه خپل ځانګړی فلسفي ـــــ اخلاقي لید لوری او دریځ درلود، په رښتینولۍ او سپېڅلتیا مین و، د فکري استغنا څښتن و . د انسان لپاره د انساني فکر او په انسانستان کې د اوسېدو ټینګ پلوی و . هوډمن و، خوځنده و، استراحت طلب نه و، آن په دغسې عمر کې چې ډېر نور خلک د راحت غوښتونکي شي، ده په نورو څېړنو او د خپلو پخوانیو، د زلمیتوب د نیمګړو او نابشپړو څېړنو په بشپړېدو پسې متې رانغښتې وې . ده د خپل ژوند په اوږدو کې د هېواد د یو شمېر ډېرو ویاړمنو فرهنګیانو د استادۍ ویاړ درلود . خپل ډېر اثار یې د ټایپي ـــ طباعتي غلطیو له خطره ساتلي او خپله یې په لاس په ښکلي لیک کښلي دي، چې د پوره حوصلې او ښه ذوق څرګندونه یې کوي.

له افغان مطبوعاتو سره په ځانګړې توګه د کندهار د طلوع افغانه سره یې له هماغه ځوانۍ راهیسې ښه پالله . د علومو اکاډیمۍ په چوکاټ کې د څېړنیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرژو سربېره يې پښتو ژبه په نورو ډېرو ښو او ارزښتمنو اثارو وپسوللـــه . پـه پښتو ژبه کې د تخونو يا د روسي ادب د «چستوشکو» ژانـر د رامنځتـه کولـو پلوی وو . د هېواد په دننه او بهر کې يې د مطبوعاتو له لارې د چاپ شوو ليکنو او څېړنو شمېر ښايي سلګونو ته ورسيږي . د ژوند په وروستيو کې يې ليکنــې پخپله په کمپيوټر کمپوزولې او بېلابېلو وېب سايټونو ته به يې د خپراوي لپاره استولې . د محمد انور نوميالي سياسي لورى د کيڼ لاسو له لوري سره يو وو.

کانديد اکاډميسين محمد انور نوميالي د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر د مياشتي پــر ۴ (د ۱۳۸۵ ل کال د تلې پر ۱۲) د ۷۹ کالو په عمر په ډنمارک کې د زړه د درېدو لامله له دې نړۍ سترګې پټې کړې . د ده جنازه لومړی لــه ډنمـارک څخــه د اسلام اباد له لارې د افغانستان پلازمېنې کابل او بيا کندهار ته ولېږدول شوه او د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر پر ۱۷ د کندهار پوهنتون پــه ســاحه کــې خــاورو تــه وسپارل شوه.

۲-۲۷-۱ د محمد انور نوميالي چاپ شوي آثار:

۱ـــــ انسان او تکامل (ژباړه)، د کابل چاپ.

۲ـــــ هند د لومړي کميونيزم څخه تر مر ئيتوب پورې (ژباړه).

۳ــــ د پښتو ادبياتو د تاريخ يوه تيوريکه طرحه (څېړنيز اثر ، کابل).

۴ــــ د وېش سيستم (څېړنيز اثر ، ګستتنر ، کابل).

۵ــــ د افغانستان توکمونه (ژباړه، سريزه او تعليقات ، کابل).

۶ــــ ميتودولوژي تاريخ (ژباړه، سريزه، لمنليکونه او تعليقات ، کابل).

۷ــــ د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي (څېړنيز اثر ، مسکو).

۸ــــ د کوډو سرنوشت د علمي پلټنې په رڼا کې (څېړنيز اثر ، مسکو).

۹ــــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، لومړی ټوک (د ختيځ د نــامتو ولســي کېســو ژباړه ، مسکو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، دوهم ټوک (د همدغو نکلونــو د ژبــاړې بلــه برخه ، مسکو).

۲-۲۷-۲ د ښاغلي نومیالي ځینې ناچاپه آثار

۱ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، (د همدغو ولسي کېسو د ژباړې پاتې برخې په دريم ټوک کې چاپ شوې ده).

۲ـــ باڼدار لومړۍ مجموعه (د ده له خــوا پــه پښــتو ژبــه کــې د تخونــو يــا چستوشکو د نوي ژانر په قالب کې د خوندور نظمونو ټولگه).

۳ـــ باڼدار دوهمه مجموعه (د همدغه تخونو دوهمه ټولگه ده).

۴ـــ هزار ويک قتقتک (د تخونو يوه بله ټولگه ده .)

۵ـــ هغه پلا او دا پلا (يوه سفر نامه ده .)

۶ـــ زما د پوهنې حدود د حقيقت په مخ کې (د ژوندانه په باب د ده د فلسفي نظريو يوه ټولگه ده چې پر ۱۹۵۶ ز کال کښل شوې وه .)

۷ـــ د افغانستان د ايتنوگرافۍ په باب يوه پلټنه.

۸ـــ د مختلفو موضوعاتو په باب يو شمېر نا چاپه مقالې

۲-۲۷-۳ د نومیالي د نثر نمونه:

انسانستان

ممکنه ده چې انگلستان به مو ډېر اوريدلی وي، هندوستان دغسې، عربستان هم دغسې، او يو بل " ستان " هم دغسې خو نن زموږ خوښه ده چې تاسې لــه (انسانستان) څخه هم خبر سئ او د يوې مختصرې جغرافيې په ســاحه کــې د هغه حدود و وينئ.

د (انسانستان) جغرافيه البته داسې نه ده چې د ملتو، نژادو اوبو، غرو خطوطــو او ملکيوتو په توسط تشکيلېږي بلکې دغه جغرافيه هغه فاصــلې تشــکيلوي چې انسان او د طبيعت عالم يې سره جلا کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(انسانستان) په ټولو اصولو کې له دا نورو (ستانو) سره فرق لري مثلاً انګلستان هغه چې يوازې د انګلسانو منافع په کې ساتلې وي او بل چاته کـه يـې ضـرر ورسيدی خو واوا، که نه ګټه خويې په هيڅ ډول نه وررسيږي مګر انسانسـتان هغه دی چې په ده کې د ټولو انسانانو او د ګرده بشر منافع خوندي کيږي.

په دا نورو(ستانو) کې خو ژوند د يوې دعوی نـوم دی لـه بلـه سـره او د يـوه جنجال نوم دی له ځانه سره خو په (انسانستان) کې نه څوک پرچـا د تعـرض فکر لري او نه څوک د چا په مقابل کې ځان حمايه کوي. هلته په هرځای کې و هيچاته هيڅوک خارجي نه ايسي بلکې هرځای د سړي خپل کور دی. که دچا سره د (انسانستان) اراده وي نو په دې خبره پوهيده هم ورته په کار دي چـې ځينې عادات چې په دا نورو (ستانو) کې د خلکو شخصيت تشکيلوي هلته ډير قيمت نلري او نه د چا په درد خوري بلکې که له چا څخه صادرسـي نوښـايي چې د (انسانستان) په شفاخانو کې تر معالجې لاندې سې ځکه که د چا خيـال وي چې هلته يو انسان پربل يوه بابايي وکړي او آغـايې دې پـر وړغـوي خـو داسې کار هلته کورټ ممکن نه دی او که يو انسان د بل په مقابـل کـې ځـان اصيل ګڼي او هغه بل بدل ورته ايسي نو داسې بدل خلک هم هلته ژوند نسـي کولای او که څوک د بل په اذيت کې قدرت رغوي خو داسې همه غرض خلـک هم يو انسان غواړي چې بل يو د ځان مريي وساتي نو داسې ساهوګان هـم هلته نسي چليدای او که څوک غواړي چې د بل د لاس په حاصـلو کـې ځـان چاغ کړي نو داسې تجارت هم هلته په (انسانستان) کې کور نلري اوکه څـوک غواړي چې پربل باندې سرلوړ ونيسي داسـې ناقابـل سـرونه هـم هلتـه نـه پيداکيږي او که څوک ميل لري چې بل ته ځان ټيټ کـړي خـو داسـې ټيـټ کسان هم هلته څوک نه پيژني لنډه داچې د دانورو ستانو"هغه جری چې ژوند يې تريخ کړی دی هلته پريوه مخ درک نلري".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (انسانستان) ټوله بشري ادراکات او انساني ملکات داسې کارنه ورکوي لکه په دانورو"ستانو" کې چې آموخت ورسره نیول سوی دی بلکې هلته د فکر طرز، دسلیقي جریان، د عمل سلوک او د غرائزو میل په داسې ترتیب چلیږي چې په دا نورو "ستانو" کې تصنیف سوي روحیات د هغو معرفي نسي کولای او نه د (انسانستان) انسان دې موجوده روحیاتو تراوسه پورې لیدلی دی. هغه انسان بیخي د دې انسان تصور نسي کولای ځکه تعدي، حرص،غضب، تجاوز، استعماریت، خود خواهي، قتل، غارت، تعصب او نور د دې انسان لازم صفات کورټ نه پیژني او نه ورسره آشنا دی.

لنډه داچې د (انسانستان) اوسیدونکي بیل روحیات لري او بیل استدلال. که چا هغه انسانیت ولیدی نو ښايي چې موجوده سړیتوب وژحیوانیت وایسي ځکه هلته ژوند یو محترم مضمون دی او د ژوند د جمال د پاره بشري جریان شروع دی چې ژوند د ژوند د پاره په خپله طبیعي ساحه کې وپالل سي.

په (انسانستان) کې هیڅ داسې چارې نسته چې په ژوند کې بې ګټې وي بلکې د ژوند عملي نظام يې د ګردو پرنفعه ولاړ دی او علم يې له طبیعي حقیقي احساسه څخه ترکیب سوی دی.

هرهغه شان چې یو انسان له بله څخه جلا ساتي او یا یې په جنګ ورسره اچوي داسې عوامل د (انسانستان) د ښمنان دي او هر هغه ایجابات چې یو انسان پربل ګرانه وي او ور نیژدي کوي يې هغه د (انسانستان) دوستان دي.

(انسانستان) په خپل ځان کې د انسانیت د ارتقاء او د انساني ذهنیت د تکامل هغه مرحله بلله کیږي چې د ژوند تکفل کوي د ژوند په معنی!

نو ژوندی دې وي انسانستان (۷: ۱۳۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۸ میرحیدر حیدری

میرحیدر حیدری د دې تذکرې بل لیکــوال دی چــې ښــاغلي نجیــب یــې د تحصیل دورې، د ده د کورنۍ، د ماموریــت دورې او د مطبوعــاتو ســره د ده د پېژندګلوی تر عنوانونو لاندې معلومات راوړي دي، ترکومه چې مــا د ښــاغلي حیدري پسې کومې تذکرې او آثار کتلي دي د ده په باب مې معلومات نــه دي پیداکړي له همدې امله د نوموړي په باب د تذکرې په اصلي متن کې په راغلــو معلومات بسنه کوم.

۲-۲۹ محمد رسول پښتون

د محمدرسول پښتون په باب مو د پښتو معاصر لیکوال تذکرې په اصلي مــتن کې معلومات ولوستل ، په نورو پښتو تذکروکې د پښتون د ســوانحو پــه بــاب معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰ عبدالعلي مستغني

د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې لیکوال د عبدالغني مستغني د سوانحو په باب د دې تذکرې د نورو لیکوالو په نسبت زیات معلومات راوړي دي د ده د زوکړې او وفات تاریخ او همدرانګه د نوموړي د ماموریت په هکله معلومات راوړل شوي دي. دلته زه غواړم هغه معلومات وړاندې کړم چې ښاغلي نجیب په دې تذکره کې ورته اشاره نه ده کړې او په نورو پښتو تذکرو کې د ده باب راوړل شوي دي.

د عبدالعلی مستغنی شاعري له ۱۳۱۵ هـ ق کال څخه شروع شوې او بیا د مړینې تر وخته یې راز راز مطالب او مضامین په قصیده او غزل شکل کې ځای کړي دي چې یوه برخه یې اجتماعي او اخلاقي او نور عشقي او ادبي دي د ده اشعار زیاتره په " سراج الاخبار" او " کابل مجله" کې چاپ شوي دي.

ښاغلي مستغني د پښتو او پښتونولۍ سره زیاته مینه در لوده، په تیره بیا د پښتو ژبې لوړتیا سره یې زیاته مینه او خاصه علاقه درلوده او خپله داعلاقه یې څو ځلي پخپلو اشعارو کښې ښکاره کړې ده.(۷: ۱۲۲۳)

سرمحقق زلمي هیوادمل هم په خپل اثر فرهنګ زبان و ادبیات پښتو کې د مستغني په باب لیکلي:

عبدالعلی مستغني د سراج الاخبار افغانیه د ادبي برخې محرر وه د حبیبیې مکتب معلم او په وروستیو کې د کابل ادبی انجمن غړی شو.د ده متفرق اشعار د هیواد په اخبارونو کې نشر شوي دي همدارنګه د مستغني د پښتو او دري غزلیاتو او قصایدو دیوان چاپ شوی دی د نوموړي لیکلي موضوعات، ملي، اجتماعي، اخلاقي او عشقي رنګ لري.(۲۳: ۴۷۱)

همدارنګه استاد حبیب الله رفیع هم پخپل اثر پښتو کتابښود کې د مستغني دوه آثار معرفي کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰-۱ د مستغني آثار:

۱ـ د عبــدالعلی مســتغنی دیوان(پښــتو او دري)، کابـل، د پـوهنې وزارت ـ ددارالتألیف ریاست،۱۳۳۸ ش کال.

۲ـ قصاید مستغني (پښتو او دري)، عبدالکریم مستغني، د ملي دفـاع وزارت مطبعه ،۱۳۴۲ ش کال.(۲۰: ۲۳۱)

۲-۳۰-۲ د عبدالعلی مستغني د نظم نمونه:

خپـــل ځانونـــه بـــه قربـــان کـــړو نـــه دیـــار خپـــل
هـــر د یـــار دیـــار کوڅـــه بولـــو دیـــار خپـــل
چـــې د خپـــل دیـــن و دولـــت پـــه لار مـــړ نـــه شـــي
څـــه ژونـــدون دی هغـــه بولـــو ننـــګ و عـــار خپـــل
هـــر میـــدان چـــې د خپـــل ځـــان پـــه وینـــو رنـــګ کـــړو
پـــه قـــانون یـــې د نظـــام بولـــو ګلـــزار خپـــل
پـــــه دنیـــــا و آخـــــرت بـــــه ســـــرفراز وي
نظـــامي چـــې وي محکومـــه د ســـالار خپـــل
ســـپاهي دې د خپـــل ســـر بهـــا خـــوړلې
د مـــوږ ســـر او مـــال قربـــان دی تـــر ســـرکار خپـــل
نصـــیحت مـــوږ تـــه پـــه کـــار نـــه دی ناصـــحه
تـــه پـــه کـــار خپـــل دانـــا تـــر یـــې مـــوږ پـــه کـــار خپـــل
مســـتغني بـــه ځـــان قربـــان تـــر خپـــل ملـــت کـــا
موافـــق بـــه د ګفتـــار کانـــدي کـــردار خپـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۱ فضل اکبر بېنوم

د پښتو معاصر ليکوا اثر وروستی ليکوال بينوم دی د دې ښاغلي په باب هـم د استاد عبدالقدوس نجيب په(پښتو معاصرليکوال) تذکره کښلږ معلومات راوړل شودي دي، له دې تذکرې وروسته ترکومه ځايه چې ما پښتـو تـذکرې کتلـې يواځې په اوسني ليکوال کې مې د نوموړي په باب معلومات ومونډل:

ښاغلی فضل اکبر بينوم مشهورپه حضرت پاچاګل صاحب دپښتونستان دلوی او ستر مجاهد دترنګزو دحاجی صاحب مشرزوی او داشنغر دمشـهور بـزرګ بودلي بابا نمسی په ۱۸۸۷ز کال پخپل کلي ترنګزو کې زيږيدلی دی او وروسته تر هغه چه دهغه وخت متداوله ديني تحصيل يې پخپل کور او نورو ځايو کـې په خصوصي توګه سرته ورساوه ، د خپل مجاهد پلار په پيـروۍ يـې دجهـاد ميدان ته ودانګل.

هغه وخت يی د انګريزي استعمار پر خلاف جهاد کاوه او وروسته دپاکسـتاني استعمار او تجاوز په مقابل په مبارزه بوخت شو، شپه او ورځ يـې پرځـان يـوه کړې وه، دخپل قوم او خپل وطن د آزادۍ دسـاتلو دپـاره يـې د پاکسـتان د حکومت ګوليو،بمونو او توپونوته ټټرسپر کړی و او دپښتو نستان په باجوړ کـې دملي مجاهدينو او آزادۍ غوښتونکو لارښوونه يې کوله.

ښاغلي هميش خليل پخپل کتاب کې دبينوم دپخوانيو جهادونوداسې يادونـه کوي: پيرنګيانو چې دبونير فتح کولو په غرض هندوستانی فوځ دغه علاقې ته وليږلو نو حضرت بادشاه ګل صاحب فضل اکبر بينوم دخپل پلار پـه هـدايت د آزادو قبايلو دمجاهدينو يو لښکر داستعماري طاقت دمقابلی په غـرض خپـل قيادت کښې واخستو د ۱۹۱۴زکال دجولای مياشت وه چې پـه سـر کـاوۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملندرۍ د ړومبۍ او دويمې معرکې دمسلسل جهـاد نـه پـس يـې انګريـزي فوځونه په شا کړل.

آزادو قبايلو کښې له ۱۹۱۵ نه تر ۱۹۲۰ز کال پورې مجاهدينو دخارجي طاقـت خلاف خپل جنګونه جاري وساتل، دغـه دوران کښـې يـوه بلـه لويـه غـزا د انګريزانو خلاف په شبقدر وشوه، دغه غزا کښې هم لکـه ړومبـۍ مجاهـدين سرخ رويه او کامياب شول.

په ۱۹۳۷ز کال کـې چـې حـاجي صـاحب د ترنګـزو وفـات شـو نـو دآزادو قبايیلومجاهدينو او نمايندګانو په يوه خوله حضرت بادشاه ګل خپـل روحـاني پيشوا تعين کړ.

د ۱۹۳۷ز کال نه تر ۱۹۴۷ کال پورې بادشاه ګل صاحب غـازي آبـاد کـې پـه خانقاه معلی ناست وو ، او دمهمندو قيادت به يې کولـو. پـه ۱۹۴۶ز کـال کـې دحکومت افغانستان په دعوت کابل ته راغی.

د۱۹۴۹ز کال په فبروری مياشت کې چې په کراچۍ کې دمـوتمر عـالم اسـلام غونډه کيدله نو بينوم صاحب دپښتونستان دقبايلو د نماينده په حيث په هغې غونډه کې ګډون درلود او يو وخت د جميعت العلمای اسلام سرحد مشـر هـم ټاکلی شوی و.

ښاغلی بينوم دسياسي مذهبي او قومي لارښودنو او مصروفيتونو سره دپښـتو ژبې د ادب سره هم ډيره مينه لرله او په پښتو کې دشعرونو ديـو بشـپړديوان خاوند دی.

ښاغلی هميش خليل دده د شعري مقصد په باب کی داسی ليکي:

"ديوسياسي رهنما او مذهبي پيشوا نه علاو بادشاه ګل صاحب په حيثيت ديـو شاعر هم دملک اوملت خدمت کوي، دا اولوالعزم شـاعر لکـه د اکثـرو قـومي شعراوو د خپل وطن او قوم ديو ځلانده راتلونکي ارماني دی . خپلو نظمونو کې قوم ته د وطن ساتلو اودفاع کوښښونو دتلقين سره سره دميرخمنو د ناپا کـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارادو خبرداری هم ورکوي او د خپل عالی عظمت شان او ناموس دساتلو پیغام هم." (16: 73)

سرمحقق عبدالله بختاني خدمتګار په پښتانه شعرا پنځم ټوک کې د فضل اکبر بینوم د وفات کال او د ده د آثارو په باب معلومات وړاندي کړي:

فضل اکبر بینوم چې په (پاچاګل صاحب) مشهور وه د ژوند وروستی کلونه یې په افغانستان کې تیر کړل.

نوموړی د ۱۳۵۴ هـ ش کال د مرغومی په دوهمه نیټه په کابل کې وفات شو او جنازه یې د کاپیسا ولایت دکوهستان ولسوالۍ د نوآباد کلي په هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

سرمحقق بختانی خدمتګار لیکی" چې لس دولس کاله د مخه د اشعارو یو دیوان یې ما لیدلی دی."

همدارنګه پوهاند رښتین لیکي "چې د ۱۳۱۹ هـ ش کال په آخره کې ما د ده یو وړوکی د یوان لیدلی وه بیا په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې یو بل لوی دیوان مو ولید چې تر ۶۰۰ مخونو زیات و او نژدې دولس زرو بیتونو ته رسیږي. په دې دیوان کې قومي،ملي،سیاسي، تاریخي، عشقي، تصوفي،اجتماعي او خلاقي مضامین او د پښتو شعر اکثرې نمونې لکه، غزل، رباعي، قطعه، قصیده، مثنوي، ترجیع بند او نور راغلي دي." (13: 1558)

۲-۳۱-۱ دبینوم دکلام نمونه:

وطن وایی

زه خوستاعزیز وطن یم

چه مې خرخ نکړې په بل

ګوره ما چې بربنډه نکړې

چې زه ستا کړم پټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر نعمت چې زما ستادی
څه به خورې چې شم دبل
څه فایده به درله وکړې؟
بیا په تیر ساعت ژړل
دخپل باغ میوې هغه خوري
چې دبل کړي ترې شړل
که زه نه وم ارمان به وکړې
وي به تا له شرمیدل
تر بیت دی ستا په ماکې
زما تا باندی کول
مشترک په دې مفاد یو
مه کوه دې کې خلل
دا کول دلیونو دي
په خپل ځان توره وهل
کوم پښتون دی چې کړی ګورې
خپل کا له نه غیر بلل
تا ته چا ویلي دا دي
چې پښتون داسې کول
پښتون تا باندې مین دی
قربان تا باندې دی تل
دغماز خبرې مه اوره
بینوم دا تا ته ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د دې تیزس په بشپړولو سره ما وکولای شول چې د پښتو شاعرانو او لیکوالو یوه داسې تذکره خپلو فرهنګي حلقوته وړاندې کړم چې تراوسه نه وه پژندل شوې. په تذکره کې د راغلیو ۳۱ تنو شاعرانو او لیکوالو په باب مې یو لړ لازم معلومات ترکومه ځایه چې مقدور وم سره راټول کړل او د تذکرې لیکوال په باب مې هم په مقدمه کې مواد راوړل.

په افغانستان کې د پښتو ادبیاتو په معاصره دوره کې دا (د پښتو معاصر لیکوال) دریمه تذکره ده البته باید ووایم چې د معاصرې دورې قدیمه تذکره په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نوم یې دی د پښتو ننی لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼه کې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هـ ش کلونو په ګڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نه ده چاپ شې او خطي نسخه یې د افغانستان په ملي آرشیف کې خوندي ده او دریمه همدا تذکره ده.

په مقدمه کې همدارنګه د تذکرې د معرفۍ علاوه د تذکرې مأخذ، د تذکرې لیکوال، د تذکرې د تدوین هدف، دکار میتود او د موضوع شالید په باب معلومات راغلي دي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی او وروسته تعلیقات راوړل شوي دي.

دا تیزس به د ادبي محققانو او د معاصر دوران د ادبي مؤرخانو لپاره کار آمد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مناقشه

پدې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو احتمالي پوښتنو ته لنډځوابونه وومو، چې دمناقشې یا له تیزس نه د دفاع پرمهال ناستو ممتحنه غړو ته پیداکیږي .

ښایي ځینو دوستانو ته پوښتنه پیداشي، چې د دې تذکرې د تدوین اهمیت څه دی؟ په دې تذکره کې د کومې سیمې شاعران معرفي شوي؟ دغه تذکره په کوم وخت کې لیکل شوې ده؟

آیا دا تذکره تراوسه چاپ شوې یانه؟ د تذکرې لیکوال څوک دی؟ آیا په تذکره کې لیکوالان او شاعران د الفبا په ترتیب سره راغلي که نه؟ په تعلیقاتو کې شاعران او لیکوالان په څه ډول معرفي شوي دي؟

اوس نو پورتینو پوښتنو ته په ترتیب سره ځوابونه وایو.

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هدف دادی، چې د پښتو د معاصرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړی سره یوځای شي او دا سلسله زمونږ په فرهنګي تاریخ کې خوندي شي.

ما په همدې خاطر دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې د دې تذکرې ځینې لیکوالان او شاعران تر دې د مخه په نورو پښتو تذکرو کې معرفي شوي دي ، خو بیا هم ځینې داسې لیکوالان او شاعران پکې شته چې تراوسه بل ځای نه دي معرفي شوي.

په دې تذکره کې د افغانستان د مختلفو سیمو د شاعرانو شرح حال راغلی چې ډیری د کندهار سیمې اوسیدونکي دي او د لیکوال هم عصر اشخاص دي.

د پښتو معاصر لیکوال دا تذکره د دیرشمو کلونو په جریان کې لیکل شوې ده.

یاده شوې تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال عبدالقدوس نجیب نومیږي چې په ۱۳۰۲ هـ ش کال دکندهار د بابړو په کوڅه کې زیږیدلی او د پښتو ژبې یو تکړه لیکوال تیر شوی چې د دې تذکرې علاوه ګڼ شمیر نور آثار یې هم لیکلي دي اود ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی وفات شو.

همدارنګه باید وویل چې په دې تذکره کې راغلي ۳۱ شاعران او لیکوالان تر اولسم شخص پورې د دوی د تخلص د هجا پراساس معرفي شوي دي، مګر پاتې شاعران او لیکوالان بیا په دې ترتیب نه دي معرفي شوي. ما هم د تذکرې ترتیب په نظر کې نیولو سره په تعلیقاتو کې هر شاعر ته نمبر ورکړی او سوانح مې ورته بشپړې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي پایله

د دې تيزس د ليک چارې هم د يوه هدف لپاره تر سره شوې دي، اصلي هــدف يــې دادی چې عبدالقدوس نجيب په نامه ليکوال چې د کندهار ولايت اوسيدونکی دی د ديرشمو کلونو په جريان کې يې دا تذکره ليکلې ده او تر دې دمه په مستقل ډول نه ده چاپ شوې ، اما په طلوع افغان اخبارکې په مسلسل ډول نشر شــوې ده پــه دې خاطر چې په تذکره کې د معرفي شويو شاعرانو او ليکوالــو ســوانح بشــپړې نــه وې اړتياوه څو د دوی سوانح بشپړې اوپښتو فرهنګي حلقو ته وړاندې شي دا يو هدف او بل هدف يې دا دی چې د ماسترۍ تحصيلې دورې په پای کې د تيــزس لــه بشــپړلو وروسته د ماسترۍ سند په ترلاسه کولو سره د دې سند له امتيازاتوڅخــه اســتفاده وکړم.

مرحوم نجيب په دې تذکره کې ۳۱ تنه شاعران اوليکوالان معرفي کــړي دي، دغــه شاعران د ښاغلي نجيب د زمانې خلک وو چې ډيری له دغــو هغــه وخــت تــازه پــه فرهنګي فعاليتونو پيل کړی وو، په وروسته کلونوکې يادو شويو فرهنګيانو د پــام وړ فرهنګي فعاليتونه کړي، کتابونه يې ليکلي اوګڼ شمير آثار يې تأليف کــړي دي، پــه همدې خاطر ما د دې تذکرې د بشپړلو لپاره تصميم و نيوه چــې تيــزس پــه بانــدې وليکم، دغه موضوع مې له فهرست سره يوځای د کابــل پوهنتــون دژبــو او ادبيــاتو پوهنځي ته وړاندې کړه وروسته د بورد له خوا و منل شوه، په تيزس مې کار پيل او د استاد سرمحقق زلمي هيوادمل تر لارښونې لاندې مې پــه درې برخو(مقدمــه،متن او تعليقاتو) کې بشپړ کړ.

د تيزس په لومړۍ برخه (مقدمه) کې د موضوع اهميــت، د کــار ميتــود ، د موضــوع شاليد او د تذکرې ليکوال په باب معلومات ، د تذکرې اصلي متن او ورپسې تعليقات راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه او سپارښتنې

۱ـ د دې تذکرې له متن څخه معلومیږي چې د هیواد په بیلابیلو پښتنو سیمو کې ښایي داسې لیکوالان او شاعران تیر شوي وي، چې په هیڅ پښتو تذکره کې د هغوی شرح حال نه وي راغلي که په دې هکله هم محصلینو ته د مونوګراف یا تیزس موضوع ګانې ورکړلې شي او د دغوشاعرانو او لیکوالانو په باب څیړنه وکړي د پښتو ژبې د ادبیاتو په غنامندۍ کې به ګټور تمام شي.

۲ ـ د دې اثرعلاوه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب څینې نور ناچاپ آثار هم شته چې تدوین ته اړتیالري که کار په باندې وشې ډیره ښه ده.

۳ـ لکه څرنګه چې مخکې مو وویل دا تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده، دا تذکره باید چاپ شي.

۴ـ په تذکره کې د هغو لیکوالو په باب چې په نورو تذکرو کې نه دي معرفي شوي که د دوی د ژوند او فرهنګي فعالیتونو په باب محصلینو ته مونوګرافونه ورکړل شي ښه ده.

۵ـ په پښتو ادب کې ښایې دې ته ورته نورې تذکرې هم موجودې وي او د څینو دلایلو له امله ناچاپ پاتې وي که پیدا شي ، د تدوین لړۍ یې پیل شې او پښتو فرهنګي حلقوته معرفي شي، د پښتو ادبیاتو تاریخ به لا بډایه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

۱ ــــ آريا،محمد نجيم. (۱۳۷۸هــ ش). محمــد هاشــم ميونــدوال. کابل:ميونــد نشراتي مرکز.

۲ ــــ اوريا،نورالله. (۱۳۹۰ هــ ش). باغوان(د ماســتری تيــزس). کابــل: دکابــل پوهنتون.

۳ ــــ ايوبی،محمد نادر. (۱۴۲۴ هــ ق). اقتصادي نظريات. لاهور:اکرم پريس.

۴ ــــ ايوبی،محمد نادر. (۱۴۲۹ هــ ق). سياسي نظريات. لاهور: اکرم پريس.

۵- بينوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۰ هــــ ش). اوســنی ليکــوال(لــومړی ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل رياست.دولتي مطبعه.

۶ ــــ بينوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۱ هــــ ش). اوســنی ليکــوال(دوهــم ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل رياست.دولتي مطبعه.

۷ ــــ بينوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۶هــــ ش). اوســنی ليکــوال(دريــم ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل رياست.دولتي مطبعه.

۸ ــــ بينوا،عبدالرووف. (۱۳۸۸ هــ ش). د زړه خواله.کابل:د سرحدونو قومونو او قبايلو چارو وزارت.

۹ ــــ بينوا،عبدالرووف. (۱۳۶۰ هــ ش). د افغانستان نوميالي.کابل:د اطلاعــاتو او کلتور وزارت د نشراتو رياست.

۱۰ ــــ ټولنه،پښتو. (۱۳۴۲ هــ ش). پښتانه شعراء (دريم ټوک).کابــل: د علومــو اکاډمی.

۱۱ ــــ جانان،محمد شريف. (۲۰۱۱ ز). اکبرنامه. کوټه: چمن پرس.

۱۲ ــــ حبيبي،عبدالحی. (۱۳۹۱ هــ ش) . پښتانه شعراء. کندهار:د علامه رشــاد خپرندويه ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ـــــ خـــدمتګار،بختانی. (۱۳۶۷ هـــ ش). پښتـــانه شـــعراء (پـــنځم ټـــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډیمي.
۱۴ ـــ خـــدمتګار،بختانی. (۱۳۵۷ هـــ ش). پښتـــانه شـــعراء (څلـــورم ټـــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډیمي.
۱۵ ـــ خواخـــوږی، محمـــدابراهیم. (۱۳۸۶ هـــ ش). د مینـــې ورمـــې. کابـــل:د خواخوږي ادبي او کلتوري ټولنه.
۱۶ ـــ خلیل،همیش. (۲۰۱۰ ز). پښتانه لیکوال. پېښور:یونیورستي پبلشرز.
۱۷ ـــ رشاد،عبدالشکور. (۱۳۵۹هـ ش). مخارج الحروف. کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي د ژبو اوادبیاتو انستیتیوت.
۱۸ ـــــ رشاد،عبدالشـــــکور. (۱۳۸۹هـــــ ش). جغرافیـــــایي یادابښـــــتونه. کندهار:دعلامه رشاد اکاډمي.
۱۹ ـــــ رفیـــع، حبیـــب الله. (۱۳۸۵ هـــــ ش). زنـــدان خـــوږلي ادیبـــان. کابل:دافغانستان قلم ټولنه.
۲۰ ـــ رفیع، حبیب الله. (۱۳۵۶ هـ ش). پښتو کتاب ښود. کابل:د بیهقي کتاب خپرولو موسسه.
۲۱ ـــ رفیع، حبیب الله. (۱۳۶۰ هـ ش). د استقلال څلورمه جبهه.کابل:د امان کتاب خپرولو موسسه.
۲۲ـــ روهیال، مطیع الله. (۱۳۹۴ هـــ ش). (مرکـــه). کابـــل: کابـــل پوهنتـــون. چهارشنبه د عقرب شلمه نیټه.
۲۳ ـــ هیوادمل،زلمی. (۱۳۵۶ هـ ش). فرهنګ زبـــان و ادبیـــاتو پښـــتو.کابل:د پوهنې وزارت د تألیف او ترجمې ریاست.
۲۴ ـــ هیوادمل،زلمی. (۱۳۶۵ هـ ش). فرهنګ ادبیات پښتو(جلد دوم). کابل: دولتي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (میر حمزه سامیزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۱۰۷

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library